

Міжнародна науково-практична конференція
**«УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДИ ЗА КОРДОНОМ:
НОВІ ТОЧКИ ВІДЛІКУ»**

Збірник матеріалів

22 квітня 2021 р.

**Міністерство освіти і науки України
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»**

Міжнародна науково-практична конференція

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДИ ЗА КОРДОНОМ: НОВІ ТОЧКИ ВІДЛІКУ

Збірник матеріалів

Львів 2021

УДК 314.7

Редакційна колегія:

Ключковська І. (к. пед. н., доц.), Україна

Малиновська О. (д. н. з держ. упр.), Україна

П'ятковська О. (к. е. н.), Україна

Українські громади за кордоном: нові точки відліку : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 22 квітня 2021 р. – Львів, 2021. – 158 с.

До збірника увійшли тези та матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Українські громади за кордоном: нові точки відліку», що відбулася в онлайн-режимі 22 квітня 2021 р. Об'єктом наукового обговорення стали питання сучасних міграційних процесів з України, особливості формування новітніх громад українських мігрантів та діяльність українських діаспорних організацій з давньою історією, виклики збереження української ідентичності за кордоном, а також способи взаємодії закордонних українців з Україною.

Збірник призначений для широкого кола науковців, студентів, аспірантів, викладачів, а також громадських організацій, діяльність яких пов'язана з міграційною проблематикою.

Відповідальна за випуск: Ірина Ключковська

Комп'ютерна верстка: Ірина Побран

Літературна редакція: Оксана Галайчук, Оксана Горда, Марія Лизак, Наталія Мартинишин, Олена Мицько, Ольга Руснак, Галина Темник, Оксана Трумко

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори. Точки зору авторів публікацій можуть не збігатися з поглядами редакційної колегії.

ЗМІСТ

Вступне слово	6
Марія Бачинська УКРАЇНЦІ В ЧЕХІЇ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	8
Ярослав Бойко, Іванна Копча МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АСПЕКТ	13
Валентин Бугрим МЕДІА УКРАЇНСЬКОЇ ДІСПОРИ	17
Славко Бурда УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ: УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА РЕСПУБЛІКИ ХОРВАТІЯ	22
Павло Вичівський, Василь Шикеринець ІСТОРИЧНІ ФЕСТИВАЛІ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЗА КОРДОНОМ	32
Тетяна Воропаєва, Ніна Авер'янова ЗАРУБІЖНЕ УКРАЇНСТВО ЯК ПОЛІСУБ'ЄКТНИЙ ФЕНОМЕН	36
Олена Газізова ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРЕДСТАВНИКАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ: УКРАЇНОЗНАВЧИЙ КОНТЕНТ	41
Наталія Гапак, Евеліна Гал ЗАКАРПАТСЬКА МІГРАЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	46
Тетяна Гнатюк ПРИЧИНИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	51
Вікторія Гойсан МІЖ ЗВОРотною МІГРАЦІЄЮ ТА РЕЕМІГРАЦІЄЮ: ПИТАННЯ (НЕ)СТІЙКОСТІ ПОВЕРНЕННЯ ДО КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ	54
Ігор Дерев'янюк ДІАСПОРА В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	57
Віталій Заїка ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВАЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД ЗА КОРДОНОМ	61

Ірина Зубаренко УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В ЙОРДАНІЇ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН	65
Оксана Іванкова-Стецюк, Григорій Селешук ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ГРОМАД УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ	71
Катерина Ілюхіна СПОРТИВНИЙ РУХ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ У ТАБОРАХ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАХІДНІЙ НІМЕЧЧИНІ	80
Надія Кічера УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	83
Sofiya Kominko ADVOCACY NETWORKS AND THE NEGOTIATION OF IDENTITY AMONG FOURTH WAVE UKRAINIAN MIGRANTS	87
Ігор Кучер УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В ДЕРЖАВАХ КОРОЛІВСТВА СПІВДРУЖНОСТІ	93
Галина Лещук ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ	97
Олена Малиновська ДО ПИТАННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ-ПОВЕРНЕНЦІВ	101
Юрій Марусик ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У ПАР (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ «УКРАЇНЦІ ПІВДЕННО- АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: СУСПІЛЬСТВО, ІДЕНТИЧНІСТЬ, МАЙБУТНЄ»)	106
Світлана Матвієнків ПРЕДСТАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН СЛОВАЧЧИНИ У ПАРЛАМЕНТІ	111
Ганна Мелеганич КОМУНІКАЦІЇ ТА ЗМІ УКРАЇНЦІВ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	114
Світлана Мотрук УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В ЧЕХІЇ ЯК ІСТОРИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	118

Андрій Никифоренко, Наталя Никифоренко ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ МІГРАНТІВ ДО КРАЇН ПОХОДЖЕННЯ: ПРИВАТНІ КОШТИ VS ФІНАНСОВИЙ РЕСУРС ДЛЯ УРЯДОВИХ ПРОЄКТІВ РОЗВИТКУ	123
Олексій Позняк ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ ...	129
Оксана П'ятковська ДИНАМІКА ГЛОБАЛЬНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ З УКРАЇНИ У РОЗРІЗІ РЕГІОНІВ ПРИЗНАЧЕННЯ	135
Ольга Риндзак ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЦИРКУЛЯРНОЇ МІГРАЦІЇ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТІВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	140
Оксана Тур ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	143
Ольга Чепель МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКОРДОННИХ УКРАЇНЦІВ	146
Михайло Яворський, Ярослав Радевич-Винницький МІЖНАРОДНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СВІТОВИЙ КОНГРЕС БОЙКІВ» ЯК КОМУНІКАЦІЙНА ПЛАТФОРМА УКРАЇНЦІВ БОЙКІВСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	150
Інформація про авторів	155

ВСТУПНЕ СЛОВО

Назва конференції – «Українські громади за кордоном: нові точки відліку», у яку ми заклали сенси, що характеризують сучасний стан новопосталих українських організацій. Ці структури набули чи набувають, власної суб'єктності, виступаючи самостійними гравцями не лише на українському полі, але й у міжнародному просторі. Вони успішно комунікують і взаємодіють не тільки між собою, але з іншими гравцями різного рівня.

Йдеться не лише про народження нових організацій, які знаходяться на етапі структурування та на висхідних позиціях своєї інституціоналізації, а й про громади з давньою історією, новими точками відліку яких є сучасні діяльнісні відповіді на виклики, що породжує турбулентний світ. Те, що виглядало усталеним ще кілька місяців тому змінюється, трансформується і набуває нових характеристик.

Впродовж тривалого часу МІОК проводить соціологічні дослідження, які розцінюємо як дієвий інструмент для реалізації політики взаємодії держави та українських громад. Адже ці дослідження дали змогу не лише виявити причини появи таких організацій, фактори, що вплинули на їхнє формування та розвиток, але й з'ясувати основні напрями діяльності, мотиви участі в громадських ініціативах, візії розвитку ГО та їхнього майбутнього.

Однозначно можемо ствердити, що події в Україні, а саме: розгортання Євромайданів, Революція Гідності, війна, розв'язана Росією, були тими точками біфуркації, які зумовили зміни не лише в самій Україні, але й спричинилися до появи нових українських структур та зміни взаємодії між новими і давніми громадами за її межами.

Дослідження підтвердили також те, що діяльність нових громад і у Європі, і на африканському континенті має яскраво виражений україноцентричний характер, вектор якого, з одного боку, спрямований на Україну (допомога Україні у різних сферах, взаємодія з органами влади, творення позитивного іміджу України у країні проживання), а з іншого – на діяльність і заходи, покликані зберігати українську тотожність.

Новостворені ГО, як показують дослідження, демонструють здатність до спільного згуртування, розгортання активності та об'єднання навколо себе ширшого кола осіб у кризові періоди, а відсутність бюрократичних процедур дозволяє їм прискорювати процес ухвалення рішень та широко диверсифікувати партнерів.

Новостворені громади мають також низку проблем і викликів, зокрема, дефіцит людських та матеріальних ресурсів, конфлікти чи непорозуміння між активістами та іншими суб'єктами громадської діяльності. Важливо підкреслити, що російський чинник також відіграє вагому роль, руйнуючи цілісність самих організацій.

Важливим питанням для організацій є налагодження внутрішньої та зовнішньої комунікації. У цих процесах важливу роль відіграють організаційні надбудови, такі як Світовий Конгрес Українців (СКУ) та Європейський Конгрес Українців (ЄКУ), що уможлиблює координацію зусиль та сприяє підвищенню ефективності.

Сьогодні живемо у час швидкоплинних змін, які зумовлюють трансформацію світоустрою, звичних для нас процесів, взаємовідносин і комунікацій.

Нові виклики, перед якими ми опинилися, вимагають і вимагатимуть нових відповідей. Вони, безперечно, стосуватимуться міграційних процесів, змінюватимуть не лише їхню загальну парадигму, але й істотно впливатимуть на зміну міграційних політик, а відтак на життєдіяльність самих ГО та процеси їхнього становлення і творення.

Сьогодні важко передбачити, що домінуватиме: професійна висококваліфікована трудова еміграція, яка буде затребувана для відновлення економіки, що постраждає від пандемії, чи, навпаки, будуть виїжджати працівники робітничих професій.

Спрогнозувати асиміляційні та інтеграційні тенденції українців за кордоном, теж не просто як і їхнє бажання підтримувати зв'язок з Україною. І чи вистачить в Україні ресурсів і можливостей для підтримки українських громад за кордоном? На це питання теж однозначної відповіді немає.

Однак, все ж варто врахувати той факт, що впродовж століття процеси самоорганізації, самозбереження і саморозвитку були визначальними характеристиками для українських громад української діаспори в умовах нашої бездержавності. Отже, можемо сподіватися, що в нових умовах спрацює інстинкт виживання добре інтегрованих спільнот, що, без сумніву, сприятиме сповільненню асиміляційних процесів.

Конференція винесла на обговорення низку важливих питань, зокрема чому з'являються нові українські громади та організації за кордоном; чи змінилася діяльність українських діаспорних організацій у сучасних умовах, зокрема під впливом пандемії; наскільки ефективною є взаємодія нових громад і діаспорних організацій з давньою історією; які проблеми мають українські громади за кордоном та від кого вони сподіваються найбільшої підтримки; які очікування українців з-за кордону від співпраці з Україною?

*Ірина Ключковська, к. пед. н., доц.,
директорка МІОКУ*

УКРАЇНЦІ В ЧЕХІЇ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Марія Бачинська, к. е. н.

*ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долішнього НАН України»*

Міграція населення є складним і недослідженим суспільним феноменом та вивчається багатьма науками, зокрема історією, правознавством, економікою, демографією, географією, соціологією тощо. Існує безліч визначень та поглядів на сутність цього явища, що знайшло відображення у великій кількості визначень цього феномену. Дослідження різноманітних аспектів міграцій, зокрема, міграційної активності висвітлено у працях науковців міжнародного рівня, таких як Д. Маккензі та Д. Массей. Дослідженнями міграції в Україні займаються науковці НАН України, Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. А. Малиновська, У. Я. Садова, Л. К. Семів. Проте потреба дослідження української міграції за кордоном дуже актуальна у сучасних умовах та потребує постійного дослідження.

Розглянемо специфіку української міграції в Чеській Республіці, спричиненої факторами безпеки і середовищем для заробітку багатьох українських громадян, тобто трудовою міграцією. Спробуємо на основі даних офіційної статистики цієї країни визначити кількість українських мігрантів та основні тенденції міграційних процесів з України до Чеської Республіки.

Україна та Чехія мають тривалу історію міграційних відносин – понад 150 років. З 1990-х рр. міграція з України до Чехії була і надалі залишається великою мірою пов'язаною з економічними факторами. Це супроводжується позитивною динамікою з незначними хвилями то зростання, то незначного спаду. Протягом 2014–2019 кількість осіб (табл.1), які отримали дозволи на тимчасове проживання зростала на 10122 осіб та на 16348 осіб зросла на постійне проживання, що становить 23,2% від усіх дозволів на проживання для іноземних громадян.

Таблиця 1.

Громадяни, які отримали дозволи на тимчасове і постійне проживання в Чехії, осіб

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7
Дозволи на тимчасове проживання – громадяни України	36591	30357	28416	29036	33992	46713
Дозволи на постійне проживання – громадяни України	68648	74031	77603	81209	83488	84996

Марія Бачинська

1	2	3	4	5	6	7
Всього дозволів на проживання – іноземці	441536	451923	467562	496413	526811	566931
Всього дозволів на проживання – громадяни України	105239	104388	106019	110245	117480	131,309
Відсоток українських дозволів серед усіх іноземців у Чеській Республіці, %	23,8	23,1	22,7	22,2	22,3	23,2

Джерело: побудовано автором за даними [2].

У 2019 році зафіксовано виїзд громадян України до Чехії 259 949 раз. Що помітно зріс за період 2015–2019 років у 4,9 рази [3].

Отож, проживання громадян України на території Чехії за дозволами на перебування у 2019 році становило 131 709 осіб (з них 71 392 – чоловіки і 60 317 – жінки). До 2000 р. там перебувало від 15 до 65 тис. українців. З 2010 р. помітне деяке зменшення їхньої чисельності, однак у 2019 р. знову зросла чисельність трудових мігрантів до 131,3 тис. [3].

Станом на 31.12.2018 у Чехії налічувалося 81 695 українських працівників (разом з членами їхніх сімей), що складало 57,6% від усіх іноземних працівників у країні. З них 23 680 мали дозвіл на роботу (в т. ч. 12 180 – дозвіл на роботу та 11 382 – картки працівників, серед них є також власники «синіх» та «зелених» карток), решта 58 015 – власники так званих «інформаційних карток» [4].

Багато українських громадян, перебуваючи тривалий час у згаданій країні, отримують статус громадянина Чеської Республіки – відбувається процес так званої натуралізації. Так у 2019 році – 1906 осіб (38,1% від усіх іноземців) отримали громадянство. Водночас ще багато українських трудових мігрантів перебувають на території Чехії нелегально. У 2017 році зафіксовано 1510 українців, які нелегально перебували на території Чехії, а у 2019 році незаконно працювали 2 873 осіб з України (це кожен другий нелегальний мігрант). Причинами цього стали дефіцит робочої сили та труднощі з оформленням на роботу іноземних працівників. За оцінками Асоціації робочих агентств у Чеській Республіці (Association of Work Agencies in the Czech Republic), у Чехії працює до 250 000 нелегальних робітників з-за кордону [5]. Загалом майже 1000 юридичних осіб були оштрафовані за незаконне працевлаштування, сукупна сума штрафів склала понад 150 млн крон. Широкого розголосу в березні 2017 року набув випадок з

компанією «Rohlík» – найбільшим інтернет-супермаркетом, в якому провела контроль поліція у справах іноземців. Після перевірки громадян України було затримано і негайно вислано на один рік, а щодо інших розпочато провадження про адміністративне видворення. Затримані співробітники «Rohlík» мали польські візи, які давали їм право на тимчасове перебування в Чехії, але не дозвіл працювати. Міф про те, що польські візи надають право на роботу в Чехії, дуже поширений серед українських громадян – і його активно використовують нелегальні посередники.

Кожен міграційний процес супроводжується факторами «виштовхування» та «притягування». Факторами «виштовхування» є чинники, які змушують людей виїжджати зі своєї країни. У міграції з України такими факторами є незадовільна економічна ситуація, недовіра до політиків, страх перед організованою злочинністю та низький рівень захищеності прав працівників. Факторами «притягування» є чинники, які мотивують та через, які мігранти прагнуть переїхати до конкретної країни. Основними причинами міграції громадян України до Чехії є відносно стабільна та сприятлива економічна ситуація, культурна та мовна схожість і довга історія обопільних міграційних процесів [4].

Аналізуючи статистичні показники оплати праці, можна відзначити, що заробітна плата мігрантів у Чехії несуттєво відрізняється від середньої по країні. Однак з представлених статистичним бюро Чехії даних видно, що найгірше оплачують роботу саме українських мігрантів (табл. 2).

Таблиця 2.

Розмір заробітної плати

Громадянство	Місячна заробітна плата, крон	
	медіана	середня
Чехія	29 826	31 917
Словаччина	34 840	40 656
Україна	23 779	25 926
Польща	26 372	30 590
Росія	30 054	34 202
Болгарія	25 862	30 207
решта	29 057	32 927
загалом по країні	29 840	31 968

Джерело: побудовано автором за даними [4].

У Чехії українці досить активно розвивають підприємництво. Налічується 21 746 українських підприємців (24,9% від підприємців іноземців), українські мігранти були власниками 25 359 торговельних ліцензій для українців (22% від усіх ліцензій, виданих іноземцям) станом на 31 грудня 2018 року [6, с. 21–27], незважаючи на складну процедуру працевлаштування, отримання дозволу на роботу, працевлаштування працівників та реєстрації статусу підприємця. Більшість робочих карт видають через програми «Проект Україна» та «Режим Україна» («Ukraine Project» і «Ukraine Mode»). Обидва проекти здійснюють Міністерство закордонних справ та Міністерство промисловості Чехії. Метою проекту «Режим Україна» є спростити процес подання заявки на отримання робочої карти для кваліфікованих спеціалістів, а «Проект Україна» спрямований на висококваліфікованих працівників. Основною програмою цих проектів передбачено два кроки: перший крок – роботодавець подає заявку в Чехії, а наступний – потенційних працівників запрошують до консульства, щоб подати заявку на отримання робочої карти. Так, у 2019 році термін видачі картки працівника через «Проект Україна» та «Режим Україна» складав понад чотири місяці. При цьому обидва проекти мають свої обмеження, наприклад, в них не можуть брати участь компанії, які наймають менше ніж 6 осіб або працюють менше ніж два роки [7]. Однак через скарги роботодавців та рекордно низький рівень безробіття квота на випуск робочих карток в рамках програм «Проект Україна» та «Режим Україна» постійно зростає. У 2016 році квота складала 3800 працівників з України, у 2017 році – 9600, а в 2019 році – 19 600 [7]. Таку тенденцію підтримують на державному рівні, оскільки у компаніях трастового фонду працевлаштовано значну кількість українців.

Отже, відбувається перехід української трудової міграції у стаціонарну. Ця тенденція, ймовірно, пов'язана зі сталим збільшенням кількості громадян України, які проживають у Чехії на основі дозволу на постійне проживання. Це може свідчити, що Чеську Республіку українці дедалі частіше розглядають як країну для переселення, а тому багато українських громадян перевозять туди свої сім'ї. Підтвердженням цього є значна кількість дітей мігрантів – 11 294 дитини (26,5% від усіх дітей мігрантів у Чехії). Українські громадяни зосереджують свою трудову діяльність у Чехії в основному на обробній промисловості, будівництві та на сезонних роботах. Також зростає кількість студентів, які навчаються в цій країні [8].

Список літератури:

1. Державна прикордонна служба. 160 тисяч українців повернулось із-за кордону, ще до 200 тисяч осіб може приїхати перед Великоднем. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/160-tisyach-ukrainciv-povernulos-iz-zakordonu-shche-do-200-tisyach-osib-mozhe-priihati-pered-Velikodnem>.
2. All tables based on Reports on the situation of migration and integration by the Ministry of Interior of the Czech Republic. URL: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/vyrocní-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>.
3. Міграційний профіль України / Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/monitoring-migracijnix-proczesiv/migracijnij-profil.html>.
4. Звіт про ситуацію міграції та інтеграції іноземців у Чехії / Міністерство внутрішніх справ Чеської республіки (Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území české republiky). URL: <https://www.mvcr.cz/migrace/web-statistiky.aspx>.
5. Господарські новини / За нелегалів ми отримуємо, чверть мільйона іноземців незаконно працюють у Чехії, а компанії закликають спростити правила (U nelegálů to máme za polovinu a hned. V Česku pracuje nelegálně až čtvrt milionu cizinců, firmy volají po zjednodušení pravidel). URL: <https://archiv.ihned.cz/c1-66492970-u-nelegalu-to-mame-za-polovinu-a-hned-v-cesku-pracuje-nelegalne-az-ctvrt-milionu-cizincu-firmy-volaji-po-zjednoduseni-pravidel>.
6. Міфи і факти про українську трудову міграцію до країн Вишеграду / Проєкт ГО «Європа без бар'єрів». URL: <https://europewb.org.ua/mify-i-fakty-pro-ukrayinsku-trudovu-migratsiyu-do-krayin-vyshegradu/>
7. Торгово-промислова палата Чеської Республіки (Hospodářská komora České republiky) / Режим України. URL: <https://www.komora.cz/obchod-a-sluzby/prace-cizinci/rezim-ukrajina/>.
8. Звіти щодо ситуації у сфері міграції та інтеграції / Міністерство внутрішніх справ Чеської республіки (Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území české republiky). URL: <https://www.mvcr.cz/migrace/docDetail.aspx?docid=21620122&doctype=ART>.

МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АСПЕКТ

Ярослав Бойко, к. е. н., доц.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Іванна Копча

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Найбільш масовим і значущим для України міграційним потоком є трудова міграція громадян за кордон. Завдяки отриманій за часів незалежності свободі пересування в умовах непростих економічних обставин, низьких заробітних плат робота за кордоном стала для багатьох українців стратегією виживання та підвищення добробуту своїх сімей. Вона є потужним соціальним амортизатором, чинником зменшення бідності, напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень, але, водночас, несе ризики втрати частини необхідного для розвитку країни трудового та інтелектуального потенціалу.

Перспективою для українських мігрантів стали країни Європи (Чехія, Польща, Угорщина).

Українці, які проживають в Угорщині, – це, в основному, вихідці із Західної України та Закарпаття, які переселилися до Угорщини протягом другої половини XX ст. Це переважно українці-мігранти першого і другого поколінь, які створили сім'ї або разом з українськими родинами переїхали на постійне проживання до Угорщини. Згідно з останнім переписом населення Угорщини, українцями на території цієї країни визнають себе 7396 осіб. 3384 особи вважають українську мову рідною і активно дотримуються національних та культурних традицій [1].

Переважна більшість громадян України прибувають до Угорщини з метою працевлаштування (близько 85%), решта – з метою об'єднання сім'ї та навчання (по 7%). Основним центром проживання українців є Будапешт. Закон Угорщини «Про вибори депутатів» забезпечує можливість представникам національних меншин Угорщини, у т. ч. української, балотуватися до Державних Зборів Угорщини, починаючи з 2014 р. [1]. Останнім часом помітно суттєве збільшення кількості громадян України, які прибувають до Угорщини, для працевлаштування. За офіційними даними угорської сторони, станом на кінець 2019 року кількість громадян України, які мали дозвіл на проживання в Угорщині, складала 52668 осіб (20890 – у 2018 році, 10166 – у 2017 році). Із них з метою отримання доходу (працевлаштування, підприємницька діяльність) – 45327 осіб (16350 – у 2018 році, 3603 – у 2017 році) [1]. Вказані цифри пов'язані в першу чергу з тим, що у червні 2017 року Уряд Угорщини прийняв рішення про надання

громадянам третіх країн (не членів ЄС) можливість працевлаштування в Угорщині без попереднього отримання від компетентних угорських органів дозволів на роботу. Українські громадяни мають право працювати на угорській території у визначених галузях економіки протягом 90 днів безвізового перебування в Угорщині. Після завершення 90-денного терміну українець має отримати дозвіл на працевлаштування та дозвіл на перебування в Угорщині.

Більшість угорців (57%) негативно ставляться до приїзду мігрантів до їхньої країни. Водночас шість років тому цей показник становив 62%. На другому місці за несприйняттям мігрантів – Чехія (42%), далі – Болгарія (40%) та Словаччина (37%). Найбільш відкриті до мігрантів мешканці Швеції та Норвегії, де негативно до них ставляться лише 3% і 2%.

Польща нині є найбільшим реципієнтом українських трудових мігрантів у ЄС. Так, згідно з різними експертними підрахунками, у Польщі протягом року може працювати 1,2–1,5 млн українців. Це близько половини від сукупного числа українських громадян, що певний час протягом року працюють за кордоном. За оцінками Національного банку Польщі, середньорічна кількість громадян України, які працюють у Польщі, становить близько 800 тис. осіб, хоча за деякими оцінками перевищує 1,2 млн осіб [2]. Представник центрального банку пояснює це саме тим, що багато українців мають можливість працювати в Польщі лише кілька місяців на рік. Тому й показник середньорічної зайнятості українців менший. Причому польський ринок праці поглинає українську робочу силу як високої, так і низької кваліфікації.

Польща приваблює українців саме можливістю короткострокового легального працевлаштування, в яке не потрібно інвестувати свої кошти. Роботодавці рідко вимагають високої кваліфікації та знання мови. Не можна забувати й про певну неквапливість польських контрольних органів – ризик депортації з країни через погано оформлені документи в Польщі невисокий.

Українські трудові мігранти в польській економіці зайняті переважно фізичною працею. За даними соціологічної групи «Рейтинг», 34% українських трудових мігрантів працювали в Польщі на сільськогосподарських роботах, 32% – на будівництві чи ремонтних роботах, 8% виконували роботу по дому, 7% працювали в ресторанному бізнесі, 5% – у готелях, 4% – доглядали за людьми похилого віку, інвалідами; іншими видами діяльності займалися 3%, працювали у сфері послуг менше 3% опитаних [2].

Проте можна погодитись, що трудові іммігранти з України для більшості польських роботодавців – це можливість розв'язання проблеми із нестачею робочих рук.

Чеська Республіка (далі – ЧР) – традиційна країна скоріше еміграції, ніж імміграції, майже без іноземного населення протягом десятиліть (з моменту закінчення Другої світової війни і до початку 1990-х років), сьогодні перетворилася на одну з найпривабливіших країн для довгострокових і постійних іммігрантів в межах вельми важливого з геополітичної точки зору Центральноєвропейського посткомуністичного регіону. Якщо у 2015 р. іноземці становили 4,4% її населення, то у 2019 р. – 5,6%, з найчисельнішою групою українців. Після перемоги «Оксамитової революції» (1989 р.) та утворення незалежної Чеської держави на тлі розпаду Чехословаччини (1993 р.) тут розпочалися глибокі трансформації суспільства та його глобалізація (вступ до НАТО (1999 р.), Європейського Союзу (2004 р.) та Шенгену (2007 р.)), що йшли паралельно зі змінами міграційних потоків [1]. Унікальне поєднання таких факторів як швидкість економічних і політичних перетворень, динамічна міграційна політика разом з високою економічною продуктивністю і попитом на ринку праці стали основою притягання цієї країни для іммігрантів.

Географічну, культурну та історичну близькість між Україною та Чехією часто називають основними факторами, що пояснюють довгу історію української міграції і те, що нині українці – найбільша група серед іммігрантів. Соціально-економічна та політична ситуація в Україні та тривалий воєнний конфлікт з Росією, очевидно, створюють додаткові фактори впливу для багатьох українців.

Статистика останніх трьох десятиліть свідчить про стрімке зростання чисельності мігрантів з України в ЧР, особливо після запровадження безвізового режиму в червні 2017 р., причому як легальних (тих, що мають постійне місце проживання, дозвіл на довгострокове перебування чи довгострокову візу), так й нелегальних. Із менш ніж 10 тис. осіб на початку 1990-х рр. офіційна кількість українських громадян, які легально проживають в Чехії, сягнула 141 580 (станом на 30 вересня 2019 р.) та 145 518 (станом на 31 грудня 2019 р.). Втім, з урахуванням нелегалів та сезонних працівників їх є щонайменше вдвічі більше. У 2019 р. число українців, котрі з різних причин виїхали до ЧР, зросло на 38% [3].

Більшість українських мігрантів приїздить до ЧР в основному з економічних причин. Українські громадяни мають один із найвищих показників зайнятості з усіх громадян країн третього світу: близько 70% зареєстрованих у Чехії українців – економічно активні. Причому приблизно третина (29%) з них – самозайняті, а дві третини (71%) працюють за регулярним контрактом, найчастіше – у сфері послуг, будівництва, обробної промисловості та на сезонних роботах. Чимало мігрантів, що

мають постійне місце проживання – представники інтелігенції: викладачі, науковці, підприємці. Серед працевлаштованих іноземців громадяни України склали у 2017 р. 17,3%, в тому числі серед власників робочих карток – 46,6%, підприємців – 24,8%. У Чехії українці заробляють в середньому у п'ять разів більше, ніж мали б на батьківщині.

Таким чином, серйозними викликами, обумовленими міграційними процесами, є для України: 1) зростання масштабів міграції за кордон, передусім трудової; 2) активізація участі молоді, фахівців у трудовій міграції; 3) збільшення частки мігрантів, які працюють за кордоном без належних дозволів, перебувають у нерегульованому правовому становищі; 4) трансформація частини тимчасової трудової міграції на постійну.

Така ситуація загрожує негативними як демографічними, так і економічними наслідками. Збільшення масштабів та тривалості перебування мігрантів за кордоном невідворотно призведе до послаблення їхніх зв'язків із Батьківщиною, остаточної втрати країною частини її трудового та інтелектуального потенціалу. Досить високий дефіцит працівників може стати гальмом розвитку економіки, а відтік найбільш активних, молодих та освічених осіб – демократичних перетворень в Україні.

Список літератури:

1. Угорщина: Українська громада, діаспора та міграція. URL: <https://hungary.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/275-ukrajinci-v-ugorshhini>.
2. Україна-Польща: особливості трудової міграції URL: http://www.nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5043:ukrajina-polshcha-osoblivosti-trudovoji-migratsiji-v-umovakh-pandemiji&catid=8&Itemid=350.
3. Мотрук С. Міграція українців до Чеської республіки в умовах європейських інтеграційних процесів XXI ст. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/15-2020-motruk/>.

МЕДІА УКРАЇНСЬКОЇ ДІСПОРИ

Валентин Бугрим, д. філос. н., академік

Укртелерадіопресінститут

На всіх континентах планети Земля є українські громади, в яких гуртуються українці, яких за офіційними даними мешкає більше 7 млн [4]. Вони прагнуть до активно-розмаїтого життя, організовуючи культурно-

мистецькі події та заходи. Діаспори в Канаді, США, РФ, Австралії, Великої Британії, Німеччині, Франції, Іспанії, Італії та багатьох інших країнах загалом мають свої медіа [1]. Варто відзначити найпопулярніший і найпотужніший нині на американському континенті двомовний часопис «Ukrainian People» як провідний українсько-американський щомісячник у Північній Америці, який видається в Чикаго (штат Іллінойс, гол. редактор Ольга Руда). Як засіб масової інформації журнал має такі особливості [10]:

- регулярність виходу в світ номерів – щомісячно;
- наявність оригінальних матеріалів від авторів із різних країн світу;
- журнал має різноманітні рубрики, політематичний напрямок статей;
- особливе сучасне поліграфічне оформлення / дизайн, обов'язкові

ілюстрації. 21 вересні 2020 р. виповнилося 127 років найстаршій українській газеті «Свобода» в США, яка виходить безперервно з 1893 року. Тобто: видання стало унікальним, бо видається безперервно! «Свобода» продовжує друкуватися й у 2021 році. Найцікавішим є те, що за весь цей час жодного номера не втрачено. Нині поширюється як звичайна – паперова, так і електронна версії «Свободи» для передплатників, а також відкритий вільний доступ усім користувачам мережі інтернет до електронного архіву на сайті газети, де можна ознайомитися з усіма виданнями і статтями [7].

Найдовговічнішим українським виданням Канади став альманах «Гомін України», що видається в Торонто впродовж кількох десятиліть (із 15 грудня 1948 р.). У ньому представлені історичні та літературні дослідження, інформація про Україну та життя української діаспори [3].

Щотижневе сучасне видання української меншини в Польщі – це «Наше слово» («Nasze Słowo»), яке виходить українською мовою, що з'явилося на хвилі політичної відлиги в середині 50-х років як останній із часописів українців [5].

Двомовна група українців в Італії видає «Українську газету» [8], присвячену життю діаспори на Апенінах. Найдавнішим та найповажнішим серед друкованих українських видань в Італії є часопис «До Світла», що виходить за сприяння Української греко-католицької церкви та надає читачам духовну підтримку [8].

У Німеччині виходило чимало української преси: лише часописів – 11, які друкувалися тривалий час, а згодом припинили з різних причин своє існування. Як раритет, – це «Літературний зошит», літературно-мистецький додаток до заснованої українськими політичними емігрантами газети «Українські вісті» (у 1947 році видано 5 номерів) [2]. «Сучасність» – місячник літератури, мистецтва, суспільного життя, який виходив спершу від 1961 впродовж трьох десятиліть у Федеративній Республіці Німеччина (Мюнхен), а потім у США. З січня 1992 року по січень 2013 року журнал випускався в Києві (з перервами), аж до його закриття. Редакція визначає видання як «щомісячний часопис незалежної української думки», а основну тематику – як «література, наука, мистецтво, суспільне життя». Впродовж останніх п'яти років журнал тричі був змушений призупиняти вихід через постійний брак коштів, зміну інвесторів, засновників, головних редакторів і творчих колективів. Чергові номери виходили із запізненням на кілька місяців або навіть на пів року. На початку 2013 р. журнал закrywся [2].

У Франції розвинулася видавнича справа українською і французькою мовами (видавництво Першої української друкарні при «Українському Слові» та французькою мовою (видавництво «Л'Ест Еропеен»). «Прогресивні українці у Франції». Приватна група 12,7 тис. учасників. Випускався також бюлетень «Ешанж» (фр. Echanges) і, зокрема, регулярний місячник, потім двомісячник «Л'Ест Еропеен» (фр. L'Est Européen). Цей останній журнал випускався найдовше і регулярно від 1962 до 1999 рр. [6].

«Європейський Українець» [2] є першою періодичною газетою для українців в еміграції й виходить в Іспанії, Португалії, Італії, Франції, Греції, Німеччині, Польщі. Видавцем газети є група «Життя», головний редактор

Богдан Хомин. На її сторінках публікується інформація про різні аспекти життя в Україні: економіку, політику, культуру, спорт; інтерв'ю з відомими людьми; присвячується достатньо уваги духовності, здоров'ю; ведеться дитяча сторінка; подаються поради психологів, тощо. Газета розповсюджується через

кіоски преси, крамниці, а також безоплатно через українські громадські організації, посольства консульства в Європі церковні громади, на концертах й на інших святкових заходах.

У Російській Федерації – найбільша в світі українська діаспора. Українською мовою говорить близько 1,1 млн осіб (у 2010 р.; у 2002 – 1,8 млн). Інформаційний каталог «Закордонне українство», виданий 2001 р. Київським інститутом досліджень діаспори, подає 6 назв українських видань в Росії. Кілька років тому їх було значно більше. Нині реально існують і виходять у світ наступні українські пресові видання) [9]:

- «Батьківщина» (Камчатка).
- «Вісник Товариства української культури Кубані» (Кубань).
- «Голос України в Західному Сибіру» (Тюмень).
- «Промінь» (Самара).

Українські щомісячні додатки до російськомовних газет:

- «Вербиченька» (м. Нижнекамську, Татарстан).
- «Українська родина» (м. Сургут).

Українські газети і часописи Австралії [2], з якими можна ознайомитися самостійно: «Вільна думка» – перший український часопис в Австралії (Сідней); «Церква і Життя» – українська католицька газета в Австралії, із 3-го січня 2014 р. виходить на 20 сторінках українською і 16 сторінок англійською мовами.

З проголошенням державної незалежності України 1991 року та встановленням українсько-китайських дипломатичних відносин у Китаї помітно зросло зацікавлення до українознавчих студій. Вони діють, зокрема, в університетах Пекіна, Харбіна, Нанкіна, Шанхаю та деяких академічних інститутах. Революційні події у Києві та інших містах 2013-2014 років сприяли відновленню українського життя в КНР: набули організаційної будови громади в Пекіні, Гуанчжоу, Шанхаї та Гонконзі. На початку XX ст. у Китаї виходили газети «Вісті Українського клубу» [1, с. 203], перший номер якої вийшов 21 червня 1917 р. Пізніше, «на прохання громади, яка прагне світла і знання», Маньчжурська Українська Окружна Рада почала публікувати літературно-політичний та економічний тижневик «Засів» [1, с. 204], у якому друкувалися факти з історії України, життя її людей, діяльності українських організацій Далекого Сходу. Метою нового видання проголошувалося «спільними силами, служить на користь нашої неньки – України». Редактором журналу був відомий у Харбіні український громадський діяч С. Кукурудза; впродовж 1917-1918 рр. вийшло 34 номери часопису. У 1920-1921 рр. у Харбіні виходили також щотижневий журнал «Поступ» та щомісячник «Вимоги життя» [1, с. 205]. Нині, за вивченням автора, українські друковані

і навіть електронні видання в країні відсутні. У Києві діє Українська асоціація китаєзнавців [<https://sinologist.com.ua/shevchenko-o-m-ukrayinskyj-harbin/>] [1, с. 205]. Діє фейсбук-спільнота «Diaspora Chinese In Ukraine»/ «Китайська діаспора в Україні», а української діаспори в інтернет-мережах поки що не спостерігається.

Автор зауважив таку важливу обставину, що саме наприкінці XIX та у першій половині XX ст. українська діаспора Канади, США, Росії, Китаю, Австралії, Німеччини та інших європейських країн видавала чимало своїх газет і часописів, де друкували національно-патріотичні, просвітницькі, події матеріали та художньо-мистецькі твори.

Після II Світової війни, зокрема впродовж 1945-2000 рр. започатковувалися та зникали десятки газет і часописів української діаспори. Особливо такий процес був помітним у II-й половині 40-х та у I-й половині 50-х рр. XX століття. Основною причиною закриття газет була нестача коштів. Водночас багато друкованих видань української спільноти, заснованих у зазначений період (і раніше), – виходять і до цього часу. Це, наприклад, газета «Шлях Перемоги» (Мюнхен), яка у 2020 році відсвяткувала 65-річний ювілей діяльності [2].

Фактично, з 2008-10 рр. більшість українських друкованих видань діаспори, за спостереженням автора, у паперовому вигляді зникають, деякі трансформуються в електронні (сайти), як правило, в онлайн-формат. Така, до речі, вже навіть не проблема, а світова тенденція друкованих медіа. Чимало друкованих видань закривається через пандемію, зокрема у Канаді вже зникло 15 видань [1, с. 164]. Натомість виникають загальнодоступні групи / спільноти / громади українців у соціальних мережах [1, с. 206], найбільше у фейсбучі. Зокрема: «Українці в США / Ukrainians in USA». Загальнодоступна група, 2,4 тис. учасників. Спільноту створено 4 березня 2016 р.; Загальнодоступна група «Українська Діаспора в США» (Об'єднання Українців діаспори США. Ukrainian community in USA) (7,7 тис. учасників) також має свій сайт із традиційними рубриками: про нас, обговорення, медіа, файли тощо. Українська діаспора США має також медіа-портал «VIDIA» і сайт <http://www.ukrainian-diaspora.com.ua/>, та інші – з якими можна ознайомитися самостійно. Подібна тенденція наявна й в інших країнах: «Українська газета в Італії», «Конгрес українців Сибіру», «Громада українців Росії» (1100 учасників), «Українці Росії» (1500 учасників), «Українці в Румунії / Ucraineni din România / Ukrainians in Romania». Загальнодоступна група 2,1 тис. учасників. У таких спільнотах публікують актуально-важливі матеріали про події в Україні та у світі, в своїй громаді, ведуться календарі пам'ятних дат тощо. Нині друковані видання проходять випробовування часом. За деякими винятками, вони

перебувають на самоокупності, а, отже, великий вплив на періодичність їх виходу має наявність джерел фінансування. Та сучасне українське друковане слово та електронні джерела інформації діаспори мають свого постійного, вдячного і активного читача – в діаспорі і в Україні...

Чи не квінтесентним про діаспорні медіа і життя українців за кордоном є висловлювання Миколи Дупляка, представника громади українців у Канаді, редактора української газети «Народна воля» (виходить у Скрентоні, штат Пенсильванія): «Як син Лемківщини, виріс у польському засланні. Уже понад 50 років мешкаю в Америці, але все життя живу Україною, дбаю про добре ім'я українця і України. Увесь час борюся словом, пером та іншими засобами за те, щоб Україна стала вільною і самостійною... Адже еміграція – це не щастя, це – прокляття... Одначе, ми всі дуже горді з подвигу української молоді на Майдані. Вболіваючи за своє майбутнє та майбутнє Батьківщини, українська патріотична молодь здала іспит в ім'я добра Батьківщини та не пошкодувала для неї свого життя і здоров'я» [4].

Список літератури:

1. Бугрим В. В. Преса української діаспори. *Сучасна українська преса : науково-фахове видання*. Київ : Укртелерадіопресінститут, 2021. Розділ III. С. 150-207 (у друці).
2. Газети української діаспори (1945-2000). Частина 1. Європа. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/node/4752> (дата звернення: 25.02.2021).
3. Гомін України. Архів ОУН. URL: <http://ounuis.info/library/newspapers/1440/homin-ukrainy.html> (дата звернення: 12.02.2019).
4. Кендзера А. Останні події активізували українські громади за межами України. URL: <https://gurt.org.ua/interviews/21164/> (дата звернення: 7. 04.2020).
5. Наше слово. URL: <https://nasze-slowo.pl/> (дата звернення: 18.01.2020).
6. Прогресивні українці у Франції. URL: <https://www.facebook.com/groups/570519646622445> (дата доступу: 18.01.2020).
7. Свобода. Архів видання. URL: <https://svoboda-news.com/>.
8. Сороневич М. Українські засоби масової інформації в Італії. URL : <http://www.gazetaukrainska.com/2009-12-17-14-42-49/2010-01-04-13-51-17/722-2010-08-03-15-07-16.html> (дата звернення: 14.11.2020).
9. Українська діаспорна преса Росії. URL: <http://doslidzhennja1/1088-ukrajinska-diasporna-presa-rosiji.html> (дата звернення: 20.12.2020).
10. Ukrainian People. *Часопис української діаспори*. 2020. Січень-лютий-березень.

УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ: УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА РЕСПУБЛІКИ ХОРВАТІЯ

Славко Бурда
УКПТ «Кобзар»

Вступне слово. Цього року українці Хорватії відзначають 120-ту річницю імміграції до Хорватії. Протягом цього періоду вони жили під владою та в межах кількох держав з різними державними та соціально-політичними системами. Імміграція українців з України до Хорватії відбувалася в різні періоди чотирма хвилями міграції. Перші українські організації були створені в Королівстві Югославія. Із заснуванням Товариства «Просвіта» в Загребі, в 1922 році, були закладені основи діяльності та розвитку культурного, освітнього та політичного життя українців у Хорватії. З початком Другої світової війни всі українські організації були скасовані та припинили свою діяльність [1, с. 24].

Після Другої світової війни в колишній соціалістичній Югославії українці в Хорватії отримали статус національної меншини, що означало, що вони мали право на культурну автономію, могли створювати власні об'єднання або культурні товариства, мати власні класи української мови в хорватських початкових та середніх школах, розвивати свою інформаційну та видавничу діяльність.

Церква завжди діяла окремо і мала свою функцію та місію. Русини та українці в Хорватії – переважно греко-католики. В кожному більше населеному українсько-русинському селі або місті в Хорватії є збудовані власні церкви та парафії. В Хорватії усі греко-католицькі церкви входять до Крижевецької єпархії, яка перебуває під юрисдикцією Загребської митрополії, тобто Ватикану та Римського Престолу.

У 1968 році заснована центральна організація Союз русинів-українців Республіки Хорватія, яка діяла до 2008 року. У період Вітчизняної війни та вже в новоствореній державі Хорватії Союз русинів та українців Республіки Хорватія ініціював створення нових культурних товариств у всіх районах, де проживають русини та українці. Отож, протягом десяти років (до 2005 року) були створені нові культурні товариства. Коли Союз русинів та українців Республіки Хорватія припинив свою діяльність, у своїй складі він мав тринадцять юридичних осіб або тринадцять українсько-русинських культурних товариств. Це був успішний 40-річний період, коли центральна організація зросла з трьох організацій до тринадцяти добре організованих сільських та міських культурних товариств [2, с. 62–66; 3, с. 7–206].

Так, культурні товариства об'єднали українців задля спільного інтересу у розвитку, захисту та користування мовними, культурними, духовними та

етнічними правами з метою збереження їхньої культурної та національної ідентичності. Водночас із культурною автономією відбувалася поступова позитивна інтеграція українців до хорватського суспільства в постійній боротьбі проти асиміляції [4, с. 5–170].

Усі набуті права українців у колишній соціалістичній Хорватії були перенесені в правову та законодавчу базу новоствореної незалежної держави Республіка Хорватія. Крім того, на заохочення міжнародного співтовариства та відповідно до рекомендації Європейської комісії, Хорватія повинна була врегулювати законодавчу базу для всіх нових та старих національних меншин, перш ніж стати рівноправним членом Європейського Союзу [5, с. 28–32].

Європейські стандарти встановлені, і вони стають обов'язковими для всіх країн, особливо для країн-членів ЄС. Для іммігрантів важливо знати законодавство країни, куди вони збираються, а також міжнародні документи, міжнародні договори, конвенції та хартії [6, с. 33–39]. Тому необхідно було мати такі українські організації, які допоможуть і дадуть пораду кожному новоприбулому українцю, як вирішити багато питань і швидше орієнтуватися в новій країні. Незалежно від того, що в цих країнах існують посольства України, українські організації у співпраці з ними, а іноді й самі можуть принести велику користь, особливо для новоприбулих українців, поки вони перебувають у фазі адаптації до життя в новому середовищі.

У конституції Хорватії зазначено, що Хорватія – це держава хорватського народу та представників національних меншин [7]. У цьому основному державному документі перелічено 22 національні меншини. Українсько-русинська національна меншина розділена комою в Конституції Хорватії, а русини та українці записані в алфавітному порядку. Відтоді в усіх адміністративно-правових документах Хорватії русини та українці будуть зареєстровані як дві національні меншини. Так, у хорватському переписі русини та українці перелічені окремо. На державному рівні вони можуть висувати та обирати свого депутата до парламенту. При місцевій та регіональній адміністрації та самоврядуванні українці та русини обирають, зокрема, свої ради та представників [8, с. 15–64].

Усі ці та багато інших нових обставин у 2008 році вплинули та призвели до поділу в Союзі русинів та українців Республіки Хорватія. З однієї центральної організації виокремилася дві: Союз русинів Республіки Хорватія та Українську громаду Республіки Хорватія.

Щодо самої структури та того, хто є членами цих організацій, зазначимо, що ці організації складаються з автономних юридичних осіб або культурних товариств. Членами культурних товариств є нащадки

іммігрантів та представники всіх чотирьох хвиль міграції. Ці культурні товариства включають членство старої русинської та української діаспори та новостворених товариств шляхом відокремлення цих діаспор та заснування нових товариств, до складу яких входить кілька нових товариств нещодавно прибулих українців або представників четвертої міграційної хвилі.

Індивідуальні міграційні рухи, виїзд із Хорватії та нові іммігранти до Хорватії. Важливо зазначити, що під час Вітчизняної війни в Хорватії ми мали значну кількість наших людей, які через війну покинули Хорватію та переїхали до інших західноєвропейських країн, і близько сотні з них поїхали жити в заморські країни: Канаду, США та Австралію. Близько півсотні українських сімей також іммігрували до Хорватії з північної Боснії [9, с. 27–30].

Перед Вітчизняною війною декілька майбутніх священників з України приїжджали до Хорватії, щоб вивчати теологію. Після закінчення навчання більшість повернулися в Україну, тоді як троє з них залишились у Хорватії і вже як священники отримали свої парафії та оселилися на постійній території в Хорватії. Після них з України прибули їхні сім'ї, дружини та діти. Сьогодні в Хорватії ці священники очолюють греко-католицькі парафії в Осієку, Загребі та Карловаці. Окрім священників, у монастирях Сестер Служebниць та Сестер Василіян в Хорватії є кілька черниць з України. Вивчення теології в Хорватії досі є актуальним, тож припускаємо, що з України прибуватимуть нові священники та черниці [10–15].

Після проголошення незалежності Хорватії та України до Хорватії переважно приїжджають українські жінки, які тут одружуються. Точна кількість таких шлюбів до сьогодні не встановлена, поки самі заміжні жінки не заявлять про себе і не повідомлять про це консульському відділу Посольства України в Республіці Хорватія [11, с. 269–270].

Були випадки (але в меншій кількості), що приїжджали цілі українські родини. В основному це сім'ї, один із членів яких влаштувався на роботу в Хорватії, а згодом забрав сюди всю сім'ю.

Прибуття професійно кваліфікованих і інших осіб з України на роботу до Хорватії. Спочатку була потреба в освічених музикантах та оперних співаках, які влаштовувалися на роботу у філармонію Національного радіотелебачення в Загребі та в національні театри в Осієку, Спліті, Рієці та Загребі, а також у середні музичні школи. Були й випадки, що деякі працівники дипломатичної служби, після перерви в роботі, залишилися та оселялися назавжди в Хорватії, а потім привозили сюди членів своєї родини. Окрім оперних співаків і музикантів, у нас також є кілька художників, викладачів української мови та літератури, педагогів з біології, психологів та інших фахівців. Деякі з них спочатку працювали

в Лектораті, а сьогодні на кафедрі української мови та літератури на Філософському факультеті Загребського університету. Частина педагогів працює в початкових та середніх школах, де вони викладають музичні предмети, ще частина – викладачами української мови та літератури з елементами виховання культури в українських класах. Є й учителі інших предметів. Окрім них, у Хорватії працюють українські лікарі – стоматологи та фізіотерапевти. Характерно, що новоприбулі українці переважно оселяються в міських районах та більших містах. У селах їх дуже мало, і це переважно жінки, які одружилися з місцевими русинами та українцями. Усіх їх сукупно налічується до пів сотні у Східній Хорватії та Славонії, понад сотню – у самому Загребі та стільки ж в Істрії, Рієці, Спліті та на островах Адріатичного моря. Ще невелика кількість проживає в Західній Хорватії, в околицях Вараждіна та Чаковця. Окрім них, приїжджають будівельники та сезонні працівники на роботу в ресторанах і готелях, а також на збирання врожаю сезонних фруктів та овочів.

Важливо розрізняти українців, які оселилися назавжди та залишилися жити в Хорватії, та тих, хто тимчасово проживає та працює в Хорватії. Яка відмінність? Ті, хто на постійно оселився в Хорватії, мають, окрім українського, хорватське громадянство. У той час ті, хто перебуває на тимчасовій роботі та мешканні, мають тимчасове проживання та українське громадянство, але не мають хорватського громадянства. Українські іммігранти четвертої хвилі міграції до Хорватії, які набувають хорватського громадянства, підпадають під законодавчі рамки хорватської держави. Якщо, отримавши хорватське громадянство, вони заявили, що є української національності, то вже не відрізняються від корінних українців [11, с. 268–269].

Сьогоднішнє становище та стан української громади в Хорватії й нові виклики та можливості. Хорватія – багатонаціональна держава, в етнічній структурі якої, крім більшості хорватів, є двадцять дві національні меншини. Основними детермінантами старої української діаспори в Хорватії є інтегровані та збережені мова, культура, релігія та традиція, що свідчить про їхню силу та життєву силу в історичному, політичному та культурному середовищі, в якому не завжди були стимулюючі фактори. Основами виживання були і залишаються сім'я, церква, школа та незалежні установи, насамперед церковні, освітні, культурні та інформаційні [12, с. 366–368].

Сьогоднішня ситуація та становище української меншини в Хорватії мають стати переломними, враховуючи те, що ситуація загалом поступово консолідується в усіх сегментах роботи та діяльності.

Уніфіковані та підписані оперативні програми для української національної меншини на період 2021–2024 років прийняті та затверджені урядом

Республіки Хорватія. Негайно треба вирішувати деякі питання майбутніх проєктів, що виникають із права на культурну автономію, права на власне шкільництво, побудову власного культурного центру, етнографічного музею, більш ефективного вирішення питань інформаційної діяльності [13, с. 37–39].

Ми перебуваємо на третьому році реалізації довгострокової програми, як зацікавити більшість представників новоприбулих українців, емігрантів четвертої міграційної хвилі, важливістю їхньої участі в наявних організаціях чи культурних товариствах.

До пандемії в Загребі відбувся круглий стіл для всіх зацікавлених українців Хорватії. Він був присвячений новим викликам та можливостям дій. Йшлося про можливості роботи та діяльність кожної людини, а також нові рішення у разі потреби чи якоїсь нової організації.

Закони та законодавча база Хорватії допомогли національним меншинам та надали їм юридичний процес створення асоціацій меншин для спільних інтересів, що дозволило їм швидко та ефективно створювати та реєструвати організації меншин [14].

Українська громада Республіки Хорватія як центральна і найбільша організація українців Хорватії має у своїх лавах десять юридичних осіб або десять зареєстрованих українських культурних товариств. Усі українці, які є громадянами та мають хорватське громадянство, однаково задіяні в роботі та діяльності української громади в Хорватії. Новоприбулі українці, набуваючи хорватського громадянства, повністю прирівнюються до представників старої української діаспори. З десяти зареєстрованих культурних товариств чи українських організацій три повністю складаються з членів новоприбулих українців чи емігрантів четвертої хвилі міграції. Це культурні товариства в Осієку, Спліті та Рієці.

Була спроба новоприбулих українців створити зовсім нову організацію в Загребі під назвою Українська ініціатива в Республіці Хорватія, але з невідомих причин організація не ожила. Її ініціатори досі збираються неофіційно – на каву і домову. Тут також слід зазначити, що велика кількість новоприбулих українців вже залучена до роботи та діяльності наявних культурних товариств або раніше створених українських організацій у Загребі, Вуковарі, Славонському Броді та Липовлянах [15].

Центральна організація українців у Хорватії, або Українська громада Республіки Хорватія має головний офіс у Вуковарі. Організацією керує Керівний орган або Президія, до складу якої входять 7 представників старої української діаспори та 6 представників новоприбулих українців [16].

Зазначимо, що в Хорватії, окрім центральної головної організації та культурних товариств на рівні місцевого самоврядування, українці можуть

обирати власні Ради та представників. Тому національним меншинам вдається успішно вирішувати всі питання через своїх представників разом з місцевою владою. Представники старої української діаспори та новоприбулі українці були рівною мірою задіяні в останніх виборах, які відбулися минулого року. І зараз вони вирішують усі питання разом [17].

Серед установ, які мають українці в Хорватії, є Центральна бібліотека русинів та українців Республіки Хорватія, заснована в 1995 році, та кафедра української мови та літератури на Філософському факультеті Загребського університету. Завідувачка бібліотеки родом з Одеси, але вона не української національності. На кафедрі української мови та літератури поки в основному працює весь персонал українського походження та з України. Подібна ситуація й в українських класах у хорватських початкових школах. Вчителі української мови та літератури також приїхали з України, і сьогодні вони проводять уроки в українських класах у початкових школах у Петрівцях, Шумечі, Каніжі та Загребі. Залишилося відкритим питання пошуку вчителя української мови в Липовлянах [18; 19].

Важливо також згадати, що Посольство України в Республіці Хорватія було створене 1995 року. За останні 25 років українці Хорватії та всі українські організації мали гарну та розвинену співпрацю з Посольством України. Серйозних проблем ніколи не виникало, співпраця була ефективною, заснованою на партнерстві у спільному вирішенні багатьох життєво важливих питань, які були в інтересах української меншини в Хорватії та дипломатичної місії Посольства України в Хорватії. Реалізовано багато спільних програм та проєктів з популяризації України в Хорватії. Минулого року новий посол ініціював створення Українсько-хорватського академічного форуму. Цей створений торік форум провів і реалізував декілька проєктів в цьому році [20].

У роботі, присвяченій питанням асоціацій, згадано діяльність Української громади Республіки Хорватії, але слід зазначити, що інші українські асоціації та організації також працюють у Хорватії.

Існує кілька культурних товариств і в Союзі русинів Республіки Хорватія. Цікаво згадати культурне товариство з Рієки, членами якого є новоприбулі українці та нащадки русинської діаспори від першої хвилі міграції.

У Хорватії діють також Товариство української культури та Товариство русинів «Руснак», яке не визнає Україну країною корінного народу.

Окрім українських культурних організацій, в Хорватії діють хорватсько-українські асоціації, такі як Хорватсько-українське товариство в Загребі й Липику та Товариство хорватсько-українського співробітництва в Загребі [21, с. 11–203].

Всі ці українські організації мають свій Статут, зареєстровані відповідно до чинного хорватського законодавства або «Закону про асоціації». Вони для своєї роботи та реалізації програм і проєктів з культурної автономії в галузі інформації, видавничої справи, культурної самодіяльності та культурних заходів, відповідно до Закону про права національних меншин та встановлених критеріїв Ради національних меншин Республіки Хорватії (центрального орган всіх національних меншин в Республіці Хорватія), отримують фінансування з державного бюджету [22].

Такі установи, як бібліотеки, отримують підтримку від Міністерства культури, а питання програм та всіх інших витрат початкової, середньої та вищої освіти є відповідальністю та співфінансуванням Міністерства науки, спорту та освіти.

Фінансуванням Рад та представників національних меншин займаються органи місцевого самоврядування.

Висновки. Українська громада Республіки Хорватія та всі її організації в Хорватії співпрацюють з органами влади на державному, регіональному та місцевому рівнях, з церквою в Хорватії та Україні, а також з усіма відповідними організаціями та установами щодо національних меншин у Хорватії. Українська громада Республіки Хорватія разом зі своїми членами або культурними товариствами, крім своєї вже створеної та постійної діяльності в Хорватії, додатково бере участь та сприяє поліпшенню всіх відносин Хорватії з Україною. У разі необхідності співпрацює з комітетами – Урядом України та Парламентом України. Розвинуто співпрацю з великою кількістю закладів культури, організацій та університетів України.

У разі потреби, на основі партнерства, Українська громада Республіки Хорватія та її організації співпрацюють з Посольством України в Республіці Хорватія у реалізації багатьох програм та проєктів.

Українська громада Республіки Хорватія бере участь і є членом Європейського та Світового Конгресу Українців. Представники української національної меншини з Хорватії брали участь у всіх Форумах українців в Україні. Українська громада Республіки Хорватія співпрацює з Українською всесвітньою координаційною радою з моменту її створення і до сьогодні. Представники української громади Республіки Хорватія беруть участь у заходах та програмах на багатьох конференціях, семінарах, вебінарах, які останнім часом відбуваються онлайн, зокрема на платформі «Zoom».

Є потреба у створенні нових постійних приміщень для роботи в столиці Хорватії, Загребі, де сконцентровано найбільше новоприбулих українців. Вже було сказано, що співпраця представників старої української діаспори з новоприбулими українцями узгоджена та постійно узгоджується.

Нещодавно ми стали свідками реалізації численних спільних програм та проєктів представників старої діаспори та новоприбулих українців.

Ми змогли проаналізувати та сформулювати всі проблеми і недоліки, що виникли останнім часом. Ми повідомляли про ці проблеми та інформували уряд Республіки Хорватія. Уряд Республіки Хорватія прийняв рішення щодо оперативних програм, які стосуються української національної меншини, і мають бути реалізовані з 2021 по 2024 роки. Найближчим часом їх реалізація залежатиме від нас самих і від того, наскільки ми організовані та скільки маємо сил для вирішення цих проблем спільно з різними міністерствами Республіки Хорватія.

Щоб їх вирішити, нам також потрібна допомога з боку України. Насамперед необхідно забезпечити стажування кваліфікованих фахівців, які б покращили роботу наших культурних товариств, зокрема танцювальних та музичних ансамблів, що діють при цих товариствах, шляхом оновлення старого та вивчення нового репертуару. Ми також очікуємо допомоги від України щодо покращення роботи вчителів, створення шкільних програм та підручників. Окрім того, ми сподіваємося на сприяння від України щодо відкриття нашого етнографічного музею в тих місцях, де українська діаспора живе понад століття. Ми хотіли б, щоб експерти з України переглянули фонд нашої Центральної бібліотеки русинів та українців у Загребі. Також нам потрібна допомога та поради щодо покращення української інформаційної діяльності в Хорватії, тобто професійна допомога у розробці українського журналу та, можливо, навчання наших журналістів для подальшої роботи на радіо та телебаченні, відкритті наших порталів та вебсайтів українською мовою.

Список літератури:

1. Козлітін В. Українські громадські організації в Югославії (20–30-ті рр. XX ст.). *Українці Хорватії : матеріали і документи* / упор. С. Бурда, Б. Гралюк. Загреб, 2002. Кн. 1. С. 21–37.
2. Такач Г. 30 років Союзу русинів і українців Хорватії. Вуковар, 1998. 184 с.
3. Костелник В., Такач Г. 40 роки Союзу Русинок и Українцок Републики Горватскей. Вуковар, 2008. 296 с.
4. Tatalović S. Nacionalne manjine u Hrvatskoj. Split, 2005. 170 s.
5. Tatalović S. Proširenje Europske unije i ostvarivanje prava nacionalnih manjina. *Manjine i europske integracije* / urednik S. Obradović. Split, 2005. S. 28–32.
6. Ivanović M. Europske integracije i standardi u zaštiti prava nacionalnih manjina. *Manjine i europske integracije* / urednik S. Obradović. Split, 2005. S. 33–39.

7. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. 2002. *Ustav Republike Hrvatske*. 1990 (Конституційний закон про права національних меншин. 2002. *Конституція Республіки Хорватія*. 1990).
8. Priručnik za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina / urednica L. Japac. Zagreb, 2017. 105 s.
9. Burda S. Kultura narodnosnih manjina u kontekstu europskih promjena. *Rusini i Ukrajinci u Republici Hrvatskoj* / urednik S. Burda. Zagreb, 1991–1994. 54 s.
10. Kulturno-prosvjetno društvo Rusina i Ukrajinaca Zagreba 1972–1977 / glavni urednik S. Burda. Zagreb, 1997.
11. Бурда С. Сучасне становище українців Хорватії. *Українці Хорватії: матеріали і документи* / упор. С. Бурда. Загреб, 2020. Кн. 2. С. 264–275.
12. Zidarić V. Položaj i perspektiva Rusina i Ukrajinaca u Hrvatskoj, Inicijalni prijedlog za pokretanje znanstveno-istraživačkog rada. *Думки з Дунаю* / упор. Г. Такач. Загреб – Вуковар, 1990–2000. 384 с.
13. Operativni programi nacionalnih manjina 2021–2024. Odluka Vlade Republike Hrvatske. Zagreb, 2020. (Оперативні програми національних меншин 2021–2024. Рішення уряду Республіки Хорватія. Загреб, 2020).
14. Zakon o udrugama. 2014. (Закон про асоціації. 2014).
15. Statut Ukrajinske zajednice Republike Hrvatske. Slavonski Brod, 2008. (Статут Української громади Республіки Хорватії. Славонський Брод, 2008).
16. Odluka Skupštine Ukrajinske zajednice Republike Hrvatske. Slavonski Brod, 2020. (Рішення Асамблеї Української громади Республіки Хорватії. Славонський Брод, 2020).
17. Državno izborno povjerenstvo, Rezultati, Informacija o konačnim rezultatima izbora za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina. 2019. (Державна виборча комісія, результати, інформація про остаточні результати виборів для членів ради та представників національних меншин. 2019). URL: <https://www.izbori.hr/site/izbori-referendumi/izbori-clanova-vijeca-nacionalnih-manjina-i-izbori-predstavnika-nacionalnih-manjina-1862/aktivnosti-1863/rezultati-1866/1866>.
18. Knjižnice nacionalnih manjina. Knjižnice Grada Zagreba. Središnja knjižnica Rusina i Ukrajinaca u Republici Hrvatskoj. (Бібліотеки національних меншин. Бібліотеки міста Загреб. Центральна бібліотека русинів та українців в Республіці Хорватія). URL: <https://www.knjiznica.hr/knjiznice/kategorija/manjinska>.
19. Katedra za ukrajinski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Кафедра української мови та літератури Філософського факультету Загребського університету). URL: http://www.ffzg.unizg.hr/slaven/ukrajinistika/?page_id=1064.

20. Veleposlanstvo Ukrajine u Republici Hrvatskoj (Посольство України в Республіці Хорватія). URL: <https://croatia.mfa.gov.ua/hr>.
21. Hrvatska-Ukrajina Društvo prijateljstva / urednici S. Burda, M. Lovrić. Zagreb, 2005. 205 s.
22. Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske. Program rada i kriteriji financiranja i ugovaranja programa kulturne autonomije nacionalnih manjina i metodologija praćenja i vrednovanja provedbe financiranja programa. 2021 (Рада національних меншин Республіки Хорватія. Програма роботи і критерії фінансування та укладання контрактів на програми культурної автономії національних меншин і методологія моніторингу та оцінки реалізації програмного фінансування. 2021). URL: <https://savjet.nacionalne-manjine.info/category/savjet-za-nacionalne-manjine/pravni-akti/>.

ІСТОРИЧНІ ФЕСТИВАЛІ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЗА КОРДОНОМ

Павло Вичівський, к. і. н.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника»*

Василь Шикеринець, к. н. з держ. упр.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника»*

Фестиваль у своєму святковому контексті створює систему позитивних взаємовідносин особистості в етнічній і соціальній групі, представляє собою важливий фактор соціально-культурної комунікації. Сучасні фестивалі взаємопов'язані з соціально-культурними процесами і відображають всі сторони соціальних взаємин, їх специфіку і різноманіття. Спілкування та обмін інформацією у формах художньої творчості яскраво виражені у фестивалях, які ґрунтуються на міжособистісному, міжнаціональному і міжкультурному спілкуванні [2]. Зважаючи на те, що наша країна має багатовікову історію, міцні традиції, в Україні щорічно проводять велику кількість різноманітних історичних фестивалів. Це мальовничі дійства, які відбуваються на теренах унікальних історико-культурних комплексів (середньовічні фортеці і замки), дають змогу налагодити міжкультурний діалог з усіма його учасниками, а також поширювати вітчизняну історію та культуру далеко за межами нашої країни. У той же час для більшості туристів історичні фестивалі – це один із найкращих способів доторкнутися до різних сторінок та періодів української історії. Проведення історичних фестивалів сприяє розвитку культурної співпраці не тільки з представниками інших народів та культур, але й з представниками української діаспори, які, як правило, беруть активну участь у їх проведенні.

Найвідомішими і найбільш популярними історичними фестивалями, які проводяться в Україні, є наступні:

- Билини стародавнього Києва. Це міжнародний історичний фестиваль, який щоліта проходить на території історико-культурного центру «Парк «Київська Русь», розташованого в околицях української столиці, і знайомить з побутом та традиціями давньоруської держави. У рамках свята кращі воїни-реконструктори з країн СНД і Європи влаштовують захоплюючі битви і поєдинки. Допомагають відтворити автентичний дух епохи актори, каскадери, музиканти та ремісники. На гостей чекає насичена програма зі спектаклями за мотивами стародавніх билин, кінні

шоу, реконструкції середньовічних боїв, кінно-трюкові виступи, безліч колоритних середньовічних забав, майстер-класи, страви, приготовані на багатті, та багато цікавого з життя Середньовіччя [4].

- «Середньовічний Хотин». Один з найколеритніших фестивалів історичної реконструкції України, який має міжнародний статус. Захід проходить на території живописної Хотинської фортеці, де до цього часу витає дух Середньовіччя. Насичена програма фестивалю включає захоплюючі видовища – військові маневри, масові кінні бої, в яких сходяться найсильніші кінні бійці з усієї Європи, а також реконструкції облоги фортеці із застосуванням автентичної облогової техніки. Серцем фестивалю є лицарські бої, які проходять під відкритим небом на спеціально підготовленому ристалищі. А надзвичайної видовищності фестивалю додає джостінг (коли два вершники зближаються в галопі і завдають ударів списами по щитах один одного). Гості фестивалю мають можливість побачити жінок, вдягнутих у стилі XV ст., лицарів із справжньою зброєю. Тут можна пожити в шатрі у справжньому середньовічному таборі, спробувати страв XIII-XV століть, навчитися стріляти з лука [6].

- Ту Стань! Самобутній фестиваль історичної реконструкції, який щорічно проходить на території історико-культурного заповідника, створеного на руїнах унікальної пам'ятки архітектури IX-XIII століть - наскального міста-фортеці Тустань, розташованого недалеко від Львова. Захід приваблює, перш за все, майстерно відтвореною атмосферою українського Середньовіччя. Програма фестивалю передбачає традиційні бої реконструкторів, у рамках яких залишки колись неприступної фортеці знову беруть штурмом «татари» і захищають «воїни-русичі», а також лицарські турніри, майстер-класи середньовічних танців, театральні вистави, ярмарки ремесел та виступи музичних груп [3].

- Фестиваль «Київська Русь XIII-XV ст.» – це один з найграндіозніших культурно-історичних фестивалів України і всієї Східної Європи. Він відбувається на території історико-культурного центру «Парк «Київська Русь». Тут можна відчути пульс життя Стародавнього Києва і зануритися у чарівний світ середньовічних розваг. У програмі фестивалю видовищні театралізовані дійства, неперевершені трюкові постановки каскадерів, лучні турніри. Ключовим видовищем традиційно є масові поєдинки русичів та монголів на Великому ристалищі. Крім того, на святі можна покуштувати середньовічні страви та напої, відвідати майстер-класи з народної творчості та постріляти з лука на середньовічному тирі [5].

- Фестиваль історичної реконструкції «Стара фортеця. Подорож крізь століття» відбувається у м. Тростянець Сумської області. Гостей фестивалю

чекають видовищні лицарські поєдинки, в яких візьмуть участь понад сотні бійців з клубів України, Польщі, Білорусі, а також турнір лучників, ярмарок ремісників з майстер-класами, корчма із середньовічними стравами, музиканти, які виконують давню середньовічну музику та багато іншого.

- Історичний фестиваль «Стародавній Меджибіж» (сmt Меджибіж, Хмельницька обл.) – один з найдавніших та найвідоміших в Україні фестивалів, що відтворює на території давньої Меджибізької фортеці. Лицарські поєдинки та масові битви супроводжуються неймовірним музичним супроводом, виступами вуличних акторів, танцюристів та фаєр-шоу.

- Історичний фестиваль «Porta Temporis» (Ворота Часу) проходить на території Кам'янця-Подільського. В його основі лежать події періоду Литовської доби, а саме розгром татарів українсько-литовськими військами у битві під Синіми Водами. Унікальність цього фестивалю полягає в тому, що польоти аеростатів будуть здійснювати безпосередньо над містом та фортецею, розташованою на березі живописного каньйону річки Смотрич. Особливість та відмінність цього фестивалю від інших подібних історичних реконструкцій – це безпрецедентна можливість штурму оригінального середньовічного фортифікаційного укріплення: «Руської Брами» (XV-XVIII століття). Окрім цього, на гостей чекають традиційні компоненти історичного фестивалю: показові лицарські турніри, змагання лучників, ремісничі майстер-класи та уроки середньовічного танцю, виступи вуличних театрів [1].

- Міжнародний фестиваль середньовічної культури «Срібний татош» відбудеться у Чинадіївському замку «Сент Міклош» поблизу Мукачєвого. На фестивалі проводитимуться видовищні середньовічні бугурти, поєдинки на мечах і алебардах. Щоб відтворити дух старовини до фортеці «Сент Міклош» з'їжджаються лицарі з України, Словаччини та Угорщини. Кожна команда демонструє певну епоху. На показових виступах бійці відтворюють бойові позиції свого загону. Прикрасою дійства є повноконтактні рицарські бої [3].

Не менш знаними і популярними є також історичні фестивалі: «Форпост», «Стародавній Луцьк. Епоха доблесті», історичний фестиваль «Русь Пересопницька», фестиваль середньовічної культури «Львів Стародавній» та «Галицьке лицарство» та ін.

Отже, на сьогоднішній день проведення історичних фестивалів є вагомою складовою міжкультурного діалогу, зміцнення зв'язків з діаспорою. У той же час, культурне співробітництво стає одним із інструментів налагодження відносин з іншими державами. Історичні фестивалі мають велику популярність серед туристів, що, безумовно, сприяє підвищенню популярності місць їх проведення.

Список літератури:

1. Історичний фестиваль «Porta Temporis». URL: <http://visittoukraine.com/visit-ukraine> (дата звернення: 06.04.2021).
2. Кучина Н. Фестиваль як феномен культури. *Культура України*. Випуск 65. 2019. С. 57-68.
3. Найдавніші фестивалі в Україні. URL: <https://www.ukraine-is.com/uk/najdavnishii-ukra%D1%97ni-festivali-shho-provodyatsya-j-sogodni/> (дата звернення: 09.04.2021).
4. Фестиваль «Билини стародавнього Києва». URL: https://parkkyivrus.com/bylinas/bylinas_ua.html (дата звернення: 10.04.2021).
5. Фестиваль «Київська Русь XIII-XV ст.». URL: <http://turystam.in.ua/povnyu/178> (дата звернення: 06.04.2021).
6. Фестиваль «Середньовічний Хотин». URL: <http://vk-mail-hack.com/> (дата звернення: 09.04.2021).

ЗАРУБІЖНЕ УКРАЇНСТВО ЯК ПОЛІСУБ'ЄКТНИЙ ФЕНОМЕН

Тетяна Воропаєва, к. психол. н., доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Ніна Авер'янова, к. філос. н.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

2014 став роком, відомим драматичними змінами на європейському просторі. Після агресії Російської Федерації проти України виникла глибока криза у сфері міжнародного права й забезпечення всіх систем безпеки (міжнародної, макрорегіональної, мезорегіональної, національної та мікрорегіональної). Дестабілізація внутрішньополітичної ситуації в Україні й російська збройна агресія призвели до радикальної зміни сучасної геополітичної ситуації не тільки на території Європи, а й в усьому світі. Наявна система безпеки, яка гарантувала відносну стабільність на європейському континенті, була повністю зруйнована. Нові геополітичні умови активізували нові конфлікти, що суттєво вплинуло на співпрацю України з українськими громадами за кордоном.

Новітні виклики, загрози й небезпеки для України актуалізуються у багатьох сферах: військово-оборонній, геополітичній, демографічній, державотворчій, духовно-світоглядній, екологічній, економічній, енергетичній, інформаційній, історико-меморіальній, культурно-мистецькій, мовній, морально-етичній, науковій, націєтворчій, освітньо-виховній, політико-правовій, соціальній, територіальній, технологічній, фінансовій тощо. Але найважливішими серед них є: 1) загроза можливої ескалації російсько-українського конфлікту, що може привести до широкомасштабної війни з Російською Федерацією, нової глобальної конфронтації й навіть світової війни; 2) небезпека тотального поширення в Україні COVID-19; 3) загострення економічної кризи в Україні; 4) неефективна боротьба з корупцією в Україні; 5) багаторічна інформаційна війна Росії проти України. Актуальність дослідження діяльності громад українського зарубіжжя в умовах постколоніального періоду розвитку України та російсько-українського збройного конфлікту неокolonіального типу не викликає сумніву.

На території України вже восьмий рік триває міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу [2]. Цей збройний конфлікт спровокований Російською Федерацією, яка розглядає українські території як власну «буферну зону» і вважає, що на даний момент її власні геополітичні цілі перетнулися з геостратегічними цілями США та ЄС. Росія намагається повернути Україну у сферу свого геополітичного впливу й змінити зовнішньополітичний курс України. У цих умовах для України важливо та

життєво необхідно зберегти свій статус суверенної незалежної держави і залишатися суб'єктом міжнародних відносин. Тому українська держава, активно співпрацюючи із зарубіжним українством, використовуючи його інтелектуальний, соціально-професійний, політико-правовий, фінансово-економічний та культурно-мистецький потенціал, може зайняти більш активну позицію для кращого вирішення найгостріших проблем: припинення міждержавного збройного конфлікту на території України, відновлення територіальної цілісності держави та повноцінної реінтеграції населення окупованих територій.

Зарубіжне (закордонне) українство є невід'ємною частиною світового українства, тому підтримка закордонних українців – зобов'язання нашої держави, співпраця з ними повинна сприяти консолідації української нації та всього українства, утверджувати позитивний імідж України на міжнародній арені.

Питання зарубіжного (закордонного) українства та діаспори у своїх працях вивчали українські вчені: В. М. Андрієнко, М. В. Андрієнко, О. В. Антонюк, Т. Д. Антонюк, А. Є. Атаманенко, Л. І. Біловус, Л. В. Божук, І. І. Винниченко, С. В. Віднянський, В. В. Гарагонич, Н. П. Горбатюк, В. С. Гошовський, Л. В. Дибчук, В. Б. Євтух, Ф. Д. Заставний, О. Д. Зубалій, І. М. Ключковська, О. О. Ковальчук, Т. В. Коломієць, С. Ю. Лазебник, Б. Д. Лановик, Ю. Е. Латунов, О. М. Майборода, Л. І. Мазука, Т. В. Марусик, І. Р. Недошитко, Ю. В. Недужко, М. І. Пірен, А. А. Попок, О. Р. П'ятковська, В. І. Сергійчук, Н. В. Совінська, Я. А. Таран, М. В. Траф'як, М. В. Трофименко, В. П. Трощинський, Т. В. Федорів, К. О. Чернова, О. В. Швачка, С. О. Штепа та ін. [4–13]. Питаннями діаспори в Україні займаються і цілі наукові інститути – Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», Інститут досліджень української діаспори (що діє як структурний підрозділ Національного університету «Острозька академія»), Інститут досліджень діаспори та ін. Діаспорознавство стало предметом дослідження багатьох науково-дослідних й освітніх закладів Києва, Львова, Ніжина, Острога, Рівного, Тернополя, Харкова, Хмельницького Чернігова, Чернівців та ін. Було проведено значну кількість з'їздів, конгресів, конференцій, присвячених проблемам закордонного українства та діаспори, опубліковано низку ґрунтовних наукових монографій і статей, захищено дисертаційні дослідження.

Зараз в умовах постколоніального розвитку України й російської агресії проти нашої держави зарубіжне українство ефективно обстоювати національні інтереси України. Найактивніше таку необхідну підтримку для української держави, як і раніше, здійснюють діаспори Канади та США. Вони, як відомо, є одними із найчисельніших (за винятком Російської Федерації), а головне – найбільш організованих і мають значну кількість

громадсько-політичних, культурно-освітніх, мистецьких і наукових організацій. За інформацією Міністерства закордонних справ України в Канаді проживає 1 млн 209 тисяч осіб українського походження; в США – 893 тисячі (за офіційними даними), за неофіційними – понад 1,5 млн. осіб [15]. У сфері захисту національних інтересів України їхня діяльність є надзвичайно ефективною, адже українські діаспори Канади та США доносять до влади своїх країн і до суспільства, у якому проживають, правду про реальну ситуацію в українській державі; вони певним чином тиснуть на владу Канади і США щодо надання нашої державі політичної, економічної та військової допомоги.

Після Революції Гідності громадські організації українців у США зазначали, що вони й надалі мають наміри допомагати українській державі оптимально використати новий шанс для подальшого національного відродження та розбудови демократії в Україні, неодноразово засуджували анексію Криму й збройний конфлікт на Донбасі. Українські діаспори США й Канади, окрім лобіювання національних інтересів нашої держави, активно й ефективно долучились до волонтерського руху на підтримку України. Вони допомагають на рівні громадських організацій, церков, приватних осіб, проте в сукупності це є відчутною фінансовою та гуманітарною допомогою для України. Збір коштів, медикаментів, гуманітарна допомога зарубіжного українства засвідчують його прагнення не лише матеріально допомогти своїй історичній Батьківщині, а й бачити її незалежною, демократичною та державою-суб'єктом в умовах зовнішніх загроз, зокрема, російсько-українського збройного конфлікту.

Методологічною базою нашого дослідження є інтегративний підхід, який поєднує переваги системного, суб'єктно-діяльнісного й синергетичного підходів, що є оптимальним для вивчення цілісних, багаторівневих, багатofункціональних систем. Інтегративний підхід розуміють як розгляд об'єкта дослідження у його зв'язках і взаємозалежностях з іншими процесами та явищами, а також врахування взаємодії різнопланових чинників, які зумовлюють його становлення і розвиток [14]. Інтегративний підхід до вивчення вітчизняного й зарубіжного українства найоптимальніше функціонує на перетині українознавства, діаспорознавства, міграціології, соціальної філософії, політології, соціології, етнопсихології та міжнародних відносин. Цей підхід має великий дослідний і методологічний потенціал для узагальнювальних теоретичних даних, побудовані на основі трансдисциплінарного аналізу особливостей діяльності вітчизняного й зарубіжного українства в контексті захисту національних інтересів України.

Ми розглядаємо світове українство як складноорганізована (нелінійна, динамічна) система. Це дає змогу репрезентувати український світ як складну багаторівневу систему, яку творять три взаємопов'язані підсистеми:

українська природа, українська культура і український соціум. Ми вперше визначили основні ознаки світового українства як складноорганізованої системи (яка складається з вітчизняного та зарубіжного (східного й західного) українства): цілісність, суб'єктність, ієрархічність, структурованість, багатофункціональність. Основним принципом діяльності зарубіжного українства є самоорганізація [1; 3]. Зарубіжне українство потужно підтримує свою історичну Батьківщину, сприяє відстоюванню її національних інтересів. Воно активно й ефективно протидіє антиукраїнській пропаганді, яка лунає зі сторони Російської Федерації, надає економічну й гуманітарну допомогу Україні, що стає суттєвою допомогою для української держави у справі відстоювання своєї суб'єктності на міжнародній арені.

Відомо, що сучасні дослідники розглядають зарубіжне українство як об'єкт, так і суб'єкт. Але українство (і вітчизняне, і зарубіжне) є полісуб'єктним феноменом. Ця полісуб'єктність яскраво виражена в діяльності як історично сформованих українських діаспорних організацій, так і новітніх громад українського зарубіжжя через множинність суб'єктів зарубіжного українства. Полісуб'єктність зумовлена самою природою самоорганізації зарубіжного українства. Полісуб'єктність передбачає наявність складноорганізованої цілісності, яка охоплює окремі українські громади, об'єднані різноманітними зв'язками та взаємовідносинами, процесами координації та субординації громад, які перебувають у суб'єкт-суб'єктних відносинах. Діяльність оптимально організованої полісуб'єктної спільноти має потужний кумулятивний ефект.

Отже, необхідно розуміти, що зарубіжне українство є одним з важливих акторів сучасної системи міжнародних зв'язків, потрібно помічати тенденції до зростання його ролі в міждержавних відносинах як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Україна в розбудові своєї національної держави має використовувати здобутий зарубіжним українством досвід демократії, послуговуватися його інтелектуальним, соціально-професійним, політико-правовим, фінансово-економічним і культурно-мистецьким потенціалом.

Список літератури:

1. Авер'янова Н. М. Зарубіжне українство у відстоюванні національних інтересів України. *Молодий вчений*. Херсон, 2018. № 3 (55). С. 444–446.
2. Авер'янова Н. М., Воропаєва Т. С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України : неоколоніальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. К., 2019. Вип. 145 (№ 6). С. 7–11.
3. Воропаєва Т. С. Постколоніальні студії вчених української діаспори. *Українознавчий альманах*. К., 2017. Вип. 20. С. 18– 21.

4. Годованська О. М. Новітня українська діаспора : трудові мігранти в Італії, Іспанії та Португалії. Львів : Афіша, 2011. 192 с.
5. Горелов Д. М. Вплив організацій української діаспори на розвиток громадянського суспільства в Україні. *Стратегічні пріоритети*. К., 2011. № 3 (20). С. 32–38.
6. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Швачка О. В. Українська діаспора : соціологічні та історичні студії. К. : Фенікс, 2003. 228 с.
7. Ключковська І. М. Держава – діаспора у світових реаліях. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: історичні науки*. Острог, 2008. Вип. 11. С. 10–22.
8. Лазебник С. Роман з діаспорою. Історія і сьогодення взаємовідносин. К. : Істина, 2012. 191 с.
9. Марков І. Міграція та етнічність: деякі аспекти конструювання горизонтального простору співбуття. *Народознавчі зошити*. Львів, 2015. № 6(126). С. 1339–1345.
10. Одинець С. Транснаціональна мобільність українок Італії: чинники розвитку і основні моделі. *Українознавчий альманах*. К., 2015. Вип. 15. С. 57–59.
11. Попок А. А. Закордонне українство як об'єкт державної політики : монографія. К. : Альтерпрес, 2007. 292 с.
12. П'ятковська О. Р. Макроекономічні виміри сформованості міграційної системи між Україною та ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород, 2016. Вип. 7. С. 153–156.
13. Трофименко М. Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. Чернівці, 2019.
14. Averianova N., Voropaieva T. Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv Mohyla Humanities Journal*. К., 2020. № 7. Р. 45–71.
15. Сайт Міністерство закордонних справ України : Про Україну. Закордонні українці. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/ukrainians-abroad>.

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРЕДСТАВНИКАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ: УКРАЇНОЗНАВЧИЙ КОНТЕНТ

Олена Газізова, к. і. н.

Науково-дослідний інституту українознавства

Збереження єдності спільноти в її регіональному різноманітті та діаспорному представленні залежить від формування української ідентичності, яка розкривається через практики освіти, історичні студії, виявляється у її носіїв через культурно-сміслові репрезентації, базові національні цінності.

Виходячи з цього, формування національно-культурної ідентичності учнівської молоді є нагальною потребою і держави, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, і особистості, яка своєю активною любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємної любові від неї з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності, і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі [1, с. 5].

З огляду на чисельність української діаспори, яка прагне зберегти своє коріння і допомогти Україні у відстоюванні її незалежності, з метою забезпечення сталого розвитку держави одним із головних завдань освітньої політики має стати формування в української молоді за кордоном національних суспільно-державних цінностей як ідейного підґрунтя української ідентичності. У цьому аспекті ключовим державним пріоритетом повинна бути підтримка українознавчих шкіл за кордоном. Основна увага має бути зосереджена на створенні умов для повноцінного й гармонійного навчання й виховання дітей українських родин у зарубіжжі й подальшого навчання у вищих навчальних закладах як в країнах проживання, так і в Україні.

У сучасній системі освіти українознавство постає як інтегрований самостійний освітній предмет, що теоретично інтерпретує ідею українськості в різних галузях наукових знань й у різних навчальних дисциплінах – в історії, літературі, етнопсихології, мові, географії тощо та освітній напрям, який покликаний відповідати на сьогоденні гуманітарні та соціокультурні виклики, помножуючи науковий арсенал україноцентричних знань. При цьому комплекс знань про Україну, українців, українську культуру і мистецтво, природу і здоров'я, збережувальні практики, особливості

комунікування подається через такі напрямні: україноцентризм, людиноцентризм, державоцентризм.

За визначенням А. Ціпка, інтенції українознавчого курсу мають спрямовуватися на закріплення та посилення в слухачеві акційної частки його культуротворчого потенціалу. Громадянство особи має неодмінно співдіяти з її культуротворчими засадами. Відтак така особа представлятиметься не лише як громадянин, а й культуротворець. Тоді виникатиме усвідомлення держави як злагодженої дієвої системи врівноважувачів творчих та суспільних (громадянських) взаємин, що походять з ядра-осердя спільноти як постійно чинного середовища, з якого з'являються імпульси до практичних – творчих – виявів діяльності особи [2, с. 27].

Виходячи із ключових положень Нової української школи та сутнісним наповненням українознавчого дискурсу, ми можемо визначити такі основні завдання українознавства як викладової дисципліни в закордонних навчальних закладах:

- через плекання національної ідентичності формувати в молодого покоління відчуття причетності до України та українського світу;
- осмислення українського простору в його соборницькій єдності та регіонально-етнографічному розмаїтті;
- формування в учнів наукової картини про український світ; українську людину, українську спільноту, українське культуротворення й державотворення, українську екосистему, екологічну грамотність, природу сучасних соціальних, економічних і політичних реалій в Україні тощо;
- формування в учнів вміння самостійно здобувати нові знання про український світ, досліджувати основні етногенетичні, культуротворчі, націєтворчі, державотворчі процеси, що пов'язані із самоствердженням і розвитком української нації та Української держави;
- окреслення історико-політичних та культурно-світоглядних аспектів української діаспори як репрезентанта української держави у світі.

У 2019 році авторським колективом НДІУ у співпраці з МОН України була розроблена Навчальна програма «Я і Україна» з курсу українознавства для суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя (Котусенко О. Ю., Михайловська Н. А., Ціпка А. В., Бойко Т. І., Газізова О. О., Краснодемська І. Й., Хоменко О. А., Бойко С. М.), розрахована на фахівців українських освітніх закладів за межами України, учителів суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя, а також батьків, які виховують своїх дітей на традиціях української національної культури [3].

Особливості укладання програми:

- універсальність: програма має бути адаптована для українських закладів освіти за кордоном різних типів: для суботніх і недільних шкіл, для закордонних шкіл повного дня, в яких вивчається українознавство;
- інтегративний характер: курс українознавство може викладатися окремо поряд з українською мовою, літературою, історією тощо, і як єдиний предмет, який повинен дати учням базові знання про український світ;
- різномірність: учні починають вивчати предмет з різним рівнем базових знань, різним рівнем володіння українською мовою, а також різним віком;
- врахування конкретних умов інтеграції українського освітнього дискурсу та освітнього простору країн перебування.

Програма з курсу українознавства містить 2 частини, які складаються з 10 модулів:

- 1-ша частина розрахована на початковий рівень УМІ А1–А2 (В1) і вікову аудиторію 6–9 років;
- 2-га частина – рівень володіння В1–В2 (С1) і вікову аудиторію 10–15 років.

Програму вибудовано на міждисциплінарних зв'язках, що складають систему інформаційного взаємообігу. Серед таких напрямних: наскрізний україноцентризм (україноспрямованість) у процесі здобування знань, український людиноцентризм (українська антропофільність), український державоцентризм (патріотизм).

Проте сьогодні фактично відсутні навчальні підручники та посібники для українознавчих шкіл за кордоном. Це є суттєвою проблемою для вчителів, які вимушені адаптувати мало придатні для закордоння підручники для закладів освіти України. Через брак державної підтримки і забезпечення українського освітнього процесу за кордоном вчительська спільнота намагається шляхом консолідації зусиль самостійно шукати шляхи виходу з цієї ситуації. Нещодавно українські вчителі в Нідерландах підготували серію українознавчих воркбуків «Глина» для дітей: «Мені це смакує» (2–4 роки), «Мені це личить» (4–6 років), «Козаки» (5–7 років), «Я творю місто» (7–9 років), «Мандри творчих українців: Венеція, Париж, Нью-Йорк» (10–13 років) [4].

Одним із чинників, які сприяють залученню учнівської молоді України та зарубіжжя до дослідницької діяльності у сфері українознавчої освіти і науки, глибшому розкриттю їхніх здібностей, формуванню національно свідомої особистості з активною життєвою позицією, стали конкурси з

українознавства. За 13 років в освітньому проєкті, започаткованому Науково-дослідним інститутом українознавства у 2002 році, було представлено близько п'яти тисяч науково-пошукових учнівських досліджень. У 2020 році участь взяло 224 учасники з 22 областей України та з-за кордону. Окрему увагу зосередили на собі роботи зарубіжних учасників. Дипломами I ступеня нагороджені:

- Вануріна Анастасія (8 клас). Історія та особливості формування української діаспори у Західній Європі, зокрема в Нідерландах. Українська школа «БАРВІНОК», м. Утрехт, Нідерланди (науковий керівник І. Перелі);
- Туман Анастасія (9 клас). Скарбниця придністровської літератури: життєвий і творчий доробок Миколи Федоровича Коритника. Муніципальний освітній заклад «Бендерська гімназія № 3 ім. І. П. Котляревського» Придністровського регіону Республіки Молдова (науковий керівник М. Сирбу).

Дипломами II ступеня:

- Халус Анастасія (8 клас). Українська державність у XX–XXI ст.: боротьба за українську незалежність та міжнародне визнання. Українська недільна школа «Рідне слово», м. Дюссельдорф, Німеччина (науковий керівник Ю. Дунайчик);
- Чебан Софія, Чагін Данііл (10 клас). Збереження української ідентичності в країнах свого проживання. Рідна школа: від витоків до наших днів. Комунальна державна установа «Комплекс «Дитячий садок-школа-гімназія № 47» м. Нур-Султан, Казахстан (науковий керівник Н. Глущенко);
- Тітова Оксана (11 клас). Школа-родина – центр української мови та культури за кордоном. Муніципальний освітній заклад «Бендерська гімназія № 3 ім. І. П. Котляревського» Придністровського регіону Республіки Молдова (наукові керівники: В. Боднар, О. Туман, Д. Діч).

У 2021 році переможцями серед учнів закордонних українських освітніх закладів стали: Саїн Софія (10 клас). Українська діаспора в Німеччині: здобутки і перспективи. Гайнц-Берггрюн Гімназія (Heinz-Berggruen-Gymnasium), Німеччина (науковий керівник Л. Федірко); Русу Володимир, Муску Денис (11 клас). Український рушник: символіка, духовність, обрядовість. Муніципальний освітній заклад «Бендерська середня загальноосвітня школа № 17» Придністровського регіону Республіки Молдова (науковий керівник К. Грудко); Ситник Любов. Короткий нарис про вчителя, керівника ансамблю, поетесу Анастасію Василівну Спориш. Муніципальний освітній заклад «Бендерська середня загальноосвітня

школа № 13» Придністровського регіону Республіки Молдова (науковий керівник М. Сирбу).

Пошукові розвідки конкурсантів засвідчують, що молодь діаспори активна та зацікавлена у власному пошуку правдивості подій національно-культурного відродження України, збереженні традиційної культури, актуалізації соціокультурних та безпекових викликів сучасної України та окресленні перспектив майбутнього.

Таким чином, державна підтримка українських шкіл за кордоном, створення та впровадження сучасного українознавчого освітнього контенту, оновлення і вироблення методичних практик є однією з необхідних передумов формування національно-культурних ідентитетів підростаючого покоління закордонних українців.

Список літератури:

1. Бех І. Д., Докукіна О. М., Федоренко С. Д., Шкільна І. М., Журба К. О. Формування в учнів основної школи національно-культурної ідентичності в контексті сучасних полікультурних впливів : посіб. Київ, 2019. 114 с.
2. Ціпко А. Українознавчий науковий дискурс: домінанти комунікативних проєкцій. *Українознавство*. Київ : НДІУ, 2019. № 2. С. 16–30.
3. Котусенко О., Михайловська Н., Ціпко А., Бойко Т., Газізова О., Краснодемська І., Хоменко О., Бойко С. Навчальна програма з курсу українознавства для суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя. *Українознавство*. 2019. № 1 (70). С. 110–133.
4. Лячинська О. Українознавчі воркбуки «Глина»: поміряйте вуса Шевченка та складіть пазл із картини Приймаченко. URL: <https://osvitoria.media/experience/ukrayinoznachchi-vorkbuky-glyna-pomiryajte-vusa-shevchenka-ta-skladit-pazl-iz-kartyny-prymachenko/> (дата звернення: 15.11.2020).

ЗАКАРПАТСЬКА МІГРАЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Наталія Гапак, к. е. н., доц.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Евеліна Гал

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Еміграція з українських земель має більше ніж столітню історію. Американський континент завжди був і є головним центром тяжіння українців. Саме із Закарпаття почалася раніше за всіх у західноукраїнському регіоні (з кінця 60-х – поч. 70-х років XIX ст.) заокеанська еміграція. Почули про таку можливість закарпатці від угорців, поляків та словаків.

На початку 1870-х рр. пройшла перша масова еміграція до США з трьох регіонів Західної України: Закарпатської України (Підкарпатської Русі), Буковини й Галичини, які перебували у складі Австро-Угорщини.

Першим українцем-емігрантом до Америки вважають священника Андрія Гумницького, який за антисамодержавні погляди був заарештований, втік з-під арешту, емігрував спочатку до Англії, а у 1865 році переїхав до США і оселився у Сан-Франциско. Під іменем Агапія Гончаренка правив тут службу в православній церкві, створив слов'янську друкарню, видавав англійською і російською мовами газети (англійською – «Вісник Аляски» і російською – «Свобода»). Водночас він поширював відомості про Україну й українців, підтримував українських переселенців [1].

За підрахунками О. Малиновської, еміграція з Галичини, Буковини, Закарпаття охопила 7% населення. Понад 400 тис. українців виїхали до США [2, с. 333].

Перші закарпатські заробітчани, які прибули у Сполучені Штати на початку 1870-х років, селилися переважно в Новій Англії і наймалися на ферми або на важкі роботи у портових містах. Після 1877 р., коли закарпатці попрямували до вугільних і металургійних регіонів, усе змінилося.

Протягом 1880-х – 90-х років вони освоювали вугледобувний пояс Східної Пенсільванії навколо Скrentона та Вілкс-Баррі. Статистичні дані, зібрані американськими істориками, свідчать, що в «антрацит», або регіон «твердого вугілля», упродовж 1880-го року прибуло до 1000 закарпатців, у 1890-му їх було вже 20000, а в 1900-му – 40000 [3]. Часто їх заохочували листи від друзів і рідних, а також різні посередники від американських промисловців та агенти пароплавних компаній, які набирали молодих людей у закарпатських селах.

Головними причинами еміграції до Америки були відсутність економічних можливостей на рідній землі, зростання населення і щораз менші частки успадкованої землі та високі податки й проценти на кредити.

У США робітники жили в занедбаних приміщеннях із кухнями в пивницях, спали в темних і переповнених спальнях, без питної води й санітарних вигод. Коли в копальнях було 2 зміни, часто двоє робітників по чергово користувались одним ліжком. Окрім того, робітники, навіть якщо й мали можливість поїхати до міста, були змушені купувати у крамницях, які належали власникові копальні, що було для нього додатковим джерелом прибутків. Ціни на товари у цих крамницях зазвичай були значно вищі за ціни в місті [4].

Часто фізично здорові люди не витримували більше двох-трьох років і втрачали здоров'я. Нерідко траплялися нещасні випадки, оскільки були відсутні заходи з техніки безпеки. Рідні часто одержували трагічні звістки. У січні 1908 р. ужгородська газета «Ung» повідомляла, що на шахті серед загиблих унаслідок вибуху був 21 уродженець Ужанського комітату. В іншому випадку серед загиблих 300 шахтарів у підземеллі навічно залишилося 19 закарпатців. Але з 1921 р. копальні перестали бути основним джерелом праці для українських іммігрантів [4].

Таким чином, закарпатські заробітчани в умовах американської дійсності без промислової кваліфікації отримували найнебезпечнішу або чорну роботу за найнижчу оплату, а також гірші умови життя. Часом вони навіть просили небезпечну роботу, тому що за неї платили більше. Заробітчан могли вигнати без будь-яких пояснень, могли не дати заробітну плату. Часті кризи, що стрясали економіку США, прирікали їх на безробіття, убогість і голод [3].

14 лютого 1892 року у місті Вілкс-Барре було створено перше велике об'єднання закарпатських емігрантів-греко-католиків у США «*Соєдиненіє Греко-Католическихъ Русскихъ Братствъ Сѣверной Америки*» або «*Греко-католицький союз*» (ГКС). Воно було побудоване за конфесійним принципом, об'єднавши західних українців (галичан і русинів) та певну кількість словаків. Утворене об'єднання проголосило своїм завданням надання страхової допомоги своїм членам, заохочення освіти, будівництво шкіл та церков, підтримку вдів, сиріт і незаможних членів закарпатських емігрантських громад.

«Соєдиненіє» нараховувало 133 000 членів у 1328 осередках. Воно видавало тижневик «*Американскій Русский Вѣстникъ*» (1892–1952), молодіжні часописи «*Сокол Соєдиненія*» (1914–1936) та «*Світ дітей*», шкільні підручники, фінансово підтримувало сиротинець у місті Елмгерст

та спорудження багатьох церков. «Вѣстникъ», який виходив під редакцією закарпатського священника Павла Жатковича, видавали язичієм – мовою, що базувалася на церковнослов'янській з додаванням російських слів і передачею місцевої української мови. Специфікою організації були сильні русинофільські позиції, які ґрунтувалися на уявленні закарпатських українців як окремого народу – русинів. Це зумовило певну ворожість до проукраїнських організацій. Співіснування галицьких і угрофільських священників із Закарпаття в організації доволі швидко виявилось неможливим. «Греко-католицький союз» протягом наступних двох десятиліть, які збіглися зі зростанням еміграції закарпатців, небувало зріс, нараховуючи у 1929 році аж 133 000 членів у 1719 ложах [5].

Попри всі негаразди українські емігранти гуртувалися в церковні громади, перші з яких постали в містечках Шенандоа, Шамокін й Оліфант, у гірничих районах східної Пенсильванії. Церкви стали осередком суспільно-культурного життя, при них організовували хори, музичні оркестри, читальні, школи українознавства для молоді, друкували україномовні газети. Все це допомагало українцям не занепасти духом і не забувати про свою рідну землю.

Живучи ощадливо, закарпатець міг побудувати скромний будиночок в Америці або навіть допомогти іншій сім'ї приїхати сюди на заробітки. З часом дедалі більше новоприбулих вирішували залишитися на чужині. У зв'язку з цим зростала еміграція жінок із Закарпаття, які здебільшого працювали служницями в багатіїв, швачками на фабриках або вели домашнє господарство.

А з появою в Америці закарпатських сімей найбільш підприємливі переселенці розпочинали власний бізнес, щоб обслуговувати їх. Вони відкривали бакалійні та інші крамниці, але найбільше прибутку давало корчмарство. Корчмарі, як правило, були найбагатшими та найвпливовішими членами громад. Більше того, як тільки мрія про повернення до рідного краю танула, фактично всі заробітчани прагнули мати власні помешкання.

На початку ХХ ст. значно зросла кількість власників будинків у районах, заселених закарпатцями. Їхні домівки в Америці були схожі на селянські хати рідного краю. Як і вдома, з меблів зазвичай були тільки піч, стіл, скрині, ліжка та лавки. Залежно від довкілля заводського містечка, приблизно чверть до бюджету закарпатців приносили їхні сади й земельні ділянки (городини) та інша внутрішня продукція, що споживалася домашнім господарством або продавалася на ринку [6].

Переважна частина українців із третьої хвилі еміграції прибула до США протягом 1947–1951 років, серед них – біженці, переселенці і лише невеликий відсоток трудових мігрантів. Ці часто добре освічені українці покинули свою батьківщину під час війни і розглядали США чи Канаду як тимчасову країну проживання, хоча більшість із них вже ніколи не повернулася жити в Україну [7].

Більшість закарпатських заробітчан ніколи не відмовлялися від боротьби, коли наставали важкі часи, вони трималися стійкіше і продовжували наполегливо просуватися по власному унікальному шляху до своєї «американської мрії». А через неможливість повернутися на Батьківщину після початку І Світової війни майже всі закарпатці, котрі перебували в США, почали сприймати цю країну як місце свого постійного проживання [3].

Цікавим є порівняння з колишніми закарпатськими переселенцями, яких до Першої світової війни переселилося до США кілька сотень тисяч. У переважній більшості вони не злилися з галицькою еміграцією і продовжили своє існування під різними назвами – «карпаторусськіє», «карпаторусини». За цих сто років ця велика маса народу практично повністю денаціоналізувалася і нині формально існує лише завдяки церковним інституціям, колись ними заснованими. Але національне життя тут практично вимерло.

За свідченнями дослідників, 95% їхніх нащадків не володіють мовою предків, у церквах правлять лише англійською, а з колишніх кількох сотень тисяч переселенців, за даними останнього перепису, менше ніж 7 тисяч записалися «карпаторусинами», що в понад 300-мільйонній Америці складає фактично нульовий відсоток. І причина цього явища проста – ця діаспора не отримувала підживлення зі «старого світу». Закарпатці, які приїжджали до США після війни, вважали себе українцями і вливалися в українську діаспору.

Натомість українців, яких на початку XX століття було стільки ж в Америці, як «карпаторусинів», нині близько 700 тисяч і нові переселенці відчутно омолоджують діаспору. Так, у багатьох філіях «Союзу українок», однієї з найрозгалуженіших українських організацій США, сьогодні ведуть перед саме переселенці четвертої хвилі. Новітні «діаспоряни» – це переважно молоді, освічені люди [8].

Зараз до США емігрує здебільшого молодь. Якщо до них утікали від злиднів заробітчани, то тепер розумна молодь тікає, щоб мати більше шансів на краще життя. Тут будують свою кар'єру, відкривають власні крамниці, розвивають стартапи. Це покоління швидше адаптується в нових умовах, і з «емігранта» швидко перетворюється на «свого». Також вони можуть

повернутися до України. Якщо попереднім хвилям еміграції – політичним чи релігійним біженцям – дорога додому була закрита, то це мігрантське покоління їздить до України провідувати родичів і друзів.

Загалом же характер міжнародної міграції, в тому числі і заокеанської, сьогодні змінився більше у бік тимчасової, ніж це було століття тому.

Список літератури:

1. Три хвили української еміграції. *Сайт Україна – це ми!* URL: <https://we.org.ua/demografiya/try-hvyli-ukrayinskoyi-emigratsiyi/>.
2. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
3. Тисячі закарпатців були одними з перших заробітчан на металургійних заводах та вугільних шахтах США. *Голос Карпат*. 2017. URL: <https://goloskarpat.info/society/58fa432d8a67c/>.
4. Енциклопедія Української Діаспори / гол. ред. Василь Маркусь. США. 2007. Т. 1.
5. Акимов Ю. Г., Минкова К. В. Особенности формирования русинской диаспоры в США в конце XIX в. *Русин*. 2016. № 1 (43). С. 128–144.
6. Перші емігранти із Закарпаття у США жили в «найлихіших домах». *Новини Закарпаття*. URL: <https://transkarpatia.net/transcarpathia/different/125010-persh-emgranti-z-zakarpattia-u-ssha-zhili-v-naylihshih-domah-foto.html>.
7. Fedunkiw M. Ukrainian americans. 2020. URL: <http://www.everyculture.com/multi/Sr-Z/Ukrainian-Americans.html>.
8. Вікно в українську Америку. Чи знаємо ми життя української діаспори? *Радіо Свобода*. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30026524.html>.

ПРИЧИНИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Тетяна Гнатюк, к. юрид. н., асистент

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

Люди з моменту своєї появи знаходяться в постійному русі: народжуються, вмирають, змінюють свій соціальний статус, професії, сферу діяльності, здійснюють просторові переміщення, але саме завдяки міграції відбулося розселення людини по земній кулі. Зовнішність сучасного світу є ілюстрацією результатів міграційних процесів.

Як би ви не ставилися до людей, які хочуть виїхати жити в іншу країну, міграція – явище, яке існувало завжди. Останнім часом, коли світ став більш відкритим, міграційні потоки збільшилися. Варто розуміти, що за бажанням мігрувати можуть стояти дуже серйозні причини – часто це не просто бажання побачити і спробувати інше життя, але й єдиний спосіб залишитися живим.

У кожного мігранта своя історія і свої причини, за якими він вирішує круто змінити життя і відправитися на ПМЖ в іншу державу. Однак, можна виділити основні типові причини, за якими громадяни однієї країни вирішують зв'язати себе узами громадянства з іншою [1].

Як показує нам практика, більшість українців (54%) вважають свій власний дохід недостатнім для нормального, повноцінного життя, при цьому задоволеною своєю роботою залишається менша половина населення (40%). Про це свідчать результати щорічного опитування «Барометр щастя в Україні», проведеного Європейською Бізнес Асоціацією. Однією з передумов трудової міграції є фундаментальне економічне явище – міжнародний поділ праці [2].

Можна виділити такі причини міграції українців:

1. Економічні: якщо провести опитування серед населення, що мігрує, на перші рядки рейтингу завжди вийдуть економічні причини їхнього переїзду. Природно, що міграційні потоки спрямовуються в бік країн з більш розвинутою економікою.

Інша назва такого типу міграції – трудова. Часто в одних країнах є надлишок робочої сили, а в інших велика кількість капіталу. Трудові резерви якраз і прагнуть туди, де є гроші і робочі місця в сфері виробництва і послуг. Це основна причина міграції більшості людей.

Міжнародна трудова міграція зумовлює низку негативних наслідків – збільшення бюджетного навантаження за рахунок «сильної» та «локальної» пасток безробіття, зростання тіньового сектору економіки, даткові витрати на нейтралізацію соціальної напруги та криміналізації [3].

2. Соціальні: часто можна відокремити одну причину від іншої. Практично кожен мігрант залишає свою країну за сукупністю причин, які впливають одна з іншої. Нерозвинена економіка тягне за собою відсутність соціального захисту населення. Можна виділити чисто соціальні причини: возз'єднання сімей, укладення шлюбу з іноземцем, переїзд за програмою навчання. За опитуванням громадян найчастіше проявом соціальної міграції є укладання шлюбу з іноземцем. Особливо це проявляється в Чернівецькій області – жінки часто їздять в Італію на заробітки, там знаходять своє кохання і одружуються залишаючись назавжди громадянами Італії.

3. Культурні: найчастіше це відноситься до ситуації, коли мігрант повертається на історичну батьківщину. Класичний приклад – створення держави Ізраїль. Саме туди досі повертаються євреї. Культура – найбільш часта причина і внутрішньої міграції. Люди їдуть в мегаполіси, оскільки саме там сформувалася найбільш розвинена культурне середовище і є можливість проявити себе [4].

4. Політичні: часто поштовхом масової міграції стає зміна політичної ситуації в країні. Наприклад, державний переворот. Іноді не потрібно ніякого перевороту. Досить того, що установки існуючого режиму суперечать внутрішнім установкам того чи іншого громадянина. Іноді – це єдиний спосіб зберегти життя, якщо людина піддається переслідуванню з боку держави за свої політичні переконання.

5. Воєнні – це одна з найстрашніших причин для міграції. Величезні потоки біженців просто змушені бігти зі своєї країни через те, що розгорівся військовий конфлікт, щоб врятувати своє життя і уберегти дітей. Сьогодні воєнна ситуація в Україні є болючою темою. Багато матерів залишилось без синів, дружин без чоловіків, а дітки без батька.... Опитуючи таких людей розумієш, що в них є одне бажання – покинути Україну, щоб більше ніхто не загинув з рідних.

Як правило, мігранти перед від'їздом дізнаються правила отримання громадянства або дозволу на проживання, збирають документи і готові жити за законами тієї держави, яка приймає їх. Але є і нелегали, які не збираються виконувати закони країни перебування. Через незнання або через відсутність коштів. У нашій країні найбільш потужний потік нелегалів прибуває з Середньої Азії [5].

Часто нелегальні мігранти викликають соціальну кризу в країні перебування. Така проблема вважається актуальною, адже великий вплив може привести до появи анклавів, підвищенню рівня злочинності, невдоволення корінного населення. У той же час мігранти ніяк не захищені перед місцевим роботодавцем, адже для закону їх просто немає [6].

Багато дослідників розглядають міграцію населення в широкому і «вузькому» розумінні слова. Міграція населення в широкому сенсі слова – це сукупність будь-яких переміщень людей в просторі, а в вузькому розумінні – як сукупність переселень людей, таке їх переміщення по території, яке нерозривно пов'язане зі зміною місця проживання на відносно тривалий термін.

Рибаковський вважає, що будь-яке територіальне переміщення, що відбувається між різними населеними пунктами однієї або декількох адміністративно-територіальних одиниць, незалежно від тривалості, регулярності і цільової спрямованості, є міграцією в широкому значенні цього слова [7, с. 26], а міграція в «вузькому» розумінні – закінчений вигляд територіального переміщення, що завершується зміною постійного місця проживання [7, с. 18-22].

Список літератури:

1. Хомра, А. У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. Киев : Наук. думка, 1979. 148 с.
2. Дахно І., Бовтрук Ю. Міжнародна економіка: навч. посіб. Міжнар. акад. управл. персонал. К. : МАУП, 2002. 120 с.
3. Тапинос Г. Ф. Глобальные тенденции и проблемы. Глобализация, региональная интеграция, международная миграция. *Международный журнал социальных наук*. 2001. № 032. С. 61–72.
4. Ровенчак О. А. Міжнародна міграція крізь призму її причин та наслідків. *Вісник Львів. ун-ту. Сер. Соціол.* 2009. Вип. 3. С. 125–142.
5. Трудова міграція: чому українці їдуть з країни і як їх повернути? URL: https://24tv.ua/trudova_migratsiya_chomu_ukrayintsi_yidut_z_krayini_i_yak_yih_povernuti_n1026342 (дата звернення: 13.04.2021).
6. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Malynovska-d28e1.pdf> (дата звернення: 10.04.2021).
7. Рыбаковский Л. Л. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика. М. : Наука, 1987. 200 с.

МІЖ ЗВОРотною міграцією та реєміграцією: питання (не)стійкості повернення до країни походження

Вікторія Гойсан

*Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
Кафедра соціології ЛНУ ім. І. Франка*

Для країн, які стикаються з невинною міграцією населення за кордон, повернення їхніх громадян є, безсумнівно, значущою подією. Масові процеси такого характеру могли б означати покращення насамперед соціально-економічних умов на батьківщині чи погіршення ситуації у країні призначення мігранта. Проте несподівана для людства пандемія, що розпочалася на самому початку 20-х років XXI ст., зробила повернення деяких категорій мігрантів незапланованим. Це стало доброю можливістю для країн, які є джерелом міграційних потоків, не лише відновити свій трудовий потенціал, але й створити всі необхідні умови (економічні, соціальні, культурні) як для реальних, так і потенційних реємігрантів.

Шведський науковець А. Монті, аналізуючи моделі та детермінанти реєміграції серед іммігрантів, які проживали у Швеції, переконаний, що аби правильно зрозуміти цей соціальний феномен, його потрібно розглядати через окремі події – зворотну і подальшу міграцію [1]. Справді, важливо знати не тільки чому індивіди вирішують знову виїхати з рідної країни, але й чому частина з них залишається на батьківщині та наскільки це повернення можна вважати стійким.

Для зручності статистичного обліку Організація Об'єднаних Націй рекомендує визначати зворотних мігрантів як «осіб, які повертаються до своєї країни громадянства після того, як були міжнародними мігрантами (короткостроковими чи довгостроковими) в іншій країні та які мають намір залишитися в країні принаймні один рік» [2, с. 94]. Оскільки, згідно з визначенням, цей вид міграції передбачає ймовірність подальшого виїзду поза межі держави походження, то виглядає, що мова йде про нестійке повернення.

Досліджуючи зворотну міграцію біженців та шукачів притулку, британські науковці (Р. Блек, Х. Козер, К. Манк, Г. Етфілд, Л. Д'Онуфріо, Р. Тімоко) зазначають, що нестійким поверненням може бути не тільки факт реєміграції, але й сильні бажання це зробити [3, с. 25]. З одного боку, міграційні настрої не завжди означають вироблення конкретних намірів щодо реалізації планів виїзду поза межі батьківщини. З іншого боку, соціальний капітал, що вже був попередньо накопичений за кордоном, може сприяти більшій ймовірності реєміграції.

Крім того, дослідники зазначають, що до подальшої міграції з країни походження можуть призвести неадекватні робочі місця чи доходи, безповоротні втрати майна чи засобів до існування (соціально-економічна стійкість); неадекватний доступ до послуг чи безпеки (політична стійкість); сприйняття серед зворотних мігрантів, що справа йде саме так (суб'єктивна соціально-економічна чи політична стійкість) [3, с. 25].

Нідерландська дослідниця К. Кушміндер критикує спроби визначення нестійкого повернення мігрантів крізь призму двох підходів – прирівнювання до рееміграції і «небажання реінтегруватися, але неспроможності реемігрувати». Вона пропонує трактувати поняття «стійкого повернення» як таке, що досягається шляхом реінтеграції: економічної (здатності індивідів забезпечити собі засоби до існування); соціальної і культурної (включення у суспільство, що приймає); політично-безпекової (відчуття доступу до безпеки і справедливості). Зате нестійким поверненням вважати всі випадки, коли це попереднє визначення не було досягнуто [4, с. 111]. Ми частково погоджуємося з думкою, що нестійке повернення справді може не включати факт рееміграції, адже нездатність мігранта повністю реінтегруватися не обов'язково призводитиме до подальшої міграції. Однак, на наше переконання, індивід надає пріоритетність вказаним сферам і за меншої чи більшої задоволеності їхнім рівнем приймає рішення про свої подальші дії, які матимуть наявний чи відсутній міграційний характер. Відтак, на наш погляд, рееміграцію слід вважати одним із показників нестійкого повернення, оскільки вона є результатом або незадоволення умовами в країні свого походження, або небажання реінтегруватися.

Дослідження показують, що деякі соціальні групи мають більшу чи меншу схильність реемігрувати. Для прикладу, польські дослідниці А. Фігель, А. Гурни розглядали зворотну міграцію з урахуванням її постійності та тимчасовості на основі аналізу переписів населення Польщі протягом періоду 1989-2002 рр., тобто перед вступом цієї країни до Європейського Союзу у 2004 р. Вони виявили, що зворотні мігранти, які вирішили залишитися в Польщі на довший період часу, частіше, ніж реемігранти, жили в містах, мали вищий людський капітал і міцніші сімейні зв'язки. Окрім того, з'ясовано, що ті мігранти, які мали подвійне громадянство, ймовірніше здійснювали рееміграцію [5]. Звісно, кожна країна, залежно від економічних, політичних чи соціокультурних умов, може мати свою специфіку, тому не можна екстраполювати ці висновки на інші держави, а ще – до уваги варто брати не тільки події, що відбуваються на локальному рівні, але й глобальному. Однак такі результати у перспективі дозволять

орієнтуватися на конкретні категорії населення, враховувати їхні проблеми і потреби та розробляти ефективніші державні програми підтримки. Тож існує необхідність детальніше вивчати портрет тих соціальних груп, які залишаються у країні походження та тих, хто емігрує далі.

Зазначимо, що в Україні питання повернення, а точніше його стійкості, не є достатньо дослідженим, адже здебільшого вітчизняні вчені сконцентровують свою увагу на еміграції українців. Тематика рееміграції є наразі маловивченою. Фактична відсутність українських досліджень цього феномену зумовлена, на нашу думку, низкою причин. По-перше, прослідковуємо проблему неузгодження дефінітивного поля для позначення схожих між собою міграційних процесів. З одного боку, рееміграція в українському науковому дискурсі здебільшого тлумачиться як повернення мігрантів на батьківщину, однак Міжнародна організація з міграції рекомендує для ідентифікації цього явища використовувати термін «зворотна міграція», а для рееміграції – подальший виїзд за кордон після повернення мігранта на батьківщину. З другого боку, спостерігаємо розмиті межі щодо розрізнення рееміграції і циркулярної міграції. Обидва явища означають неодноразовий перетин кордонів, тож важливо у науковому дискурсі чітко окреслити їх поняттєві межі. По-друге, ситуація ускладнюється проблемою статистичного обліку таких категорій населення, що потребує додаткових обговорень з боку науковців.

Отже, питання стійкості повернення мігрантів у сучасних умовах стає як ніколи актуальним. Тож перспективними напрямками для подальших наукових розвідок можуть стати дослідження соціального портрета зворотних мігрантів, ступеня їхньої реінтеграції та установок реемігрувати. Окрім того, важливо розуміти якими є міграційні настрої населення, адже залежно від ситуації в країні походження, частина з них потенційно може стати новими мігрантами.

Список літератури:

1. Monti A. Re-emigration of foreign-born residents from Sweden: 1990–2015. *Population, Space and Place*. 2018. № 26.
2. UN DESA. Recommendation on Statistics of International Migration. Revision 1. 1998. 95 p.
3. Understanding voluntary return / Black R. and other. 2004. 80 p.
4. Kuschminder K. Interrogating the relationship between remigration and sustainable return. *International Migration*. 2017. № 55. P. 107–121.
5. Górny A., Fihel A. To settle or to leave again? Patterns of return migration to Poland during the transition period. *Central and Eastern European Migration Review*. 2013. № 2. P. 55–76.

ДІАСПОРА В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Ігор Дерев'янюк, к. і. н., доц.

Національний авіаційний університет

В умовах посилення процесів глобалізації спостерігається тенденція до зростання ролі діаспори в міждержавних відносинах як на регіональному, так і на глобальному рівнях. В сучасних міжнародних відносинах діаспора займає особливе місце, здійснюючи вплив на взаємодію країни походження і приймаючою державою.

Діаспора, володіючи транснаціональним характером, забезпечує основу для створення комунікативних мереж і є сполучною ланкою між керівництвом своєї країни і державою проживання, на яку необхідно поширити свій вплив.

Більшість діаспор, які виникли в результаті соціальних катаклізмів, проходять в своєму розвитку три стадії: період становлення; період діаспорального розвитку; період згасання або трансформації.

Діаспори як один з важливих акторів сучасної системи міжнародних зв'язків, долаючи відмінності між країнами, здатні виконувати роль «культурних посередників». Загалом діаспори розглядають як «магістралі зв'язку», тому що вони виходять за межі національних кордонів і національних засобів масової інформації. Також діаспора може виконувати політичну функцію, передаючи політичні цінності за межі країни [1].

Аналіз досвіду країн, що мають «світові» діаспори, дозволяє виділити три моделі взаємодії державних інститутів із зарубіжними співвітчизниками: репатріаційну, патерналістську і утилітарну (прагматичну).

Дослідження основних напрямків і форм взаємодії держав з діаспорами дає змогу виділити низку важливих тенденцій. Основна з них полягає у відході від репатріаційних і патерналістських моделей політики щодо співвітчизників і активному використанні форм та механізмів прагматичного підходу, який передбачає виділення в якості першочергових об'єктів тих держав, співпраця з якими матиме позитивний вплив на соціально-економічний розвиток суспільства. При цьому, присутність діаспори за кордоном розглядається як інструмент реалізації зовнішньополітичних інтересів, що забезпечує економічну, культурну присутність в країнах, що мають для держави важливе геополітичне і стратегічне значення.

Діаспора як етнічна меншина розглядається як фактор внутрішньо-державної та регіональної стабільності, а виходячи з принципів превентивної дипломатії, зусилля щодо запобігання можливій міжетнічній конфронтації розглядаються як важливий напрямок діяльності регіональних і міжнародних організацій. Ще однією важливою тенденцією є легітимізація практики взаємодії держав із зарубіжними діаспорами. Багато держав не мають офіційних програм, що не заважає їм проводити послідовну і прагматичну політику щодо закордонних співвітчизників [2].

На міжнародній арені досить активно використовує потенціал емігрантів Китай, Індія, Японія, Німеччина, Болгарія, Ізраїль, Греція, Угорщина та ін.

Важливу роль в поширенні китайського культурного, політичного та економічного впливу у світі відіграє китайська діаспора. Хуацяо (у перекладі з китайської означає «китайський емігрант», «емігрант з Китаю») зберігають свою самобутність і свою культурну спадщину і є одним з ключових факторів впливу Китаю – держави, яка претендує на лідерство в АТР. Чисельність китайського населення, що проживає за межами Китаю, становить 40 млн осіб, в тому числі в країнах Південно-Східної Азії вона перевищує 30 млн. Також слід враховувати високу ступінь пристосування китайської діаспори до різних умов і її здатність адекватно реагувати як на внутрішньополітичні так і на зовнішньополітичні виклики [3].

Уряд КНР прагне використовувати китайців, які проживають за кордоном, з метою зміцнення зовнішньополітичних позицій держави, продовжуючи вважати їх своїми громадянами. Китай вважав за необхідне створити державні структури, які контролюватимуть взаємодію із закордонними китайцями. В останню чверть XX ст. у Китаї створено велику кількість державних і громадських організацій, ухвалено низку нормативно-правових актів, які забезпечували права вихідців із Китаю [4].

З часу виникнення держава Ізраїль здійснює підтримку єврейських громад по всьому світу та сприяє захисту іудаїзму як національної релігії та ідеології. У багатьох країнах світу за підтримки Ізраїлю функціонують впливові єврейські громади та організації, які слугують провідниками інтересів історичної батьківщини у своїх країнах. Так, у США діє Американсько-ізраїльський комітет з громадських зв'язків (англ. American Israel Public Affairs Committee, AIPAC), створений в 1954 році з метою забезпечення підтримки молодій єврейській державі з боку уряду США. Він активно співпрацює з американським Конгресом, Адміністрацією президента США, ЗМІ, громадськими організаціями та сприяє зміцненню відносин між США й Ізраїлем в економічній, політичній і військовій сферах [5, с. 494].

З часом AIPAC перетворився у впливову організацію зі штаб-квартирою у Вашингтоні і місцевими представництвами по всій території США. Члени комітету активно працюють не тільки в конгресі, а й в самих різних колах суспільства, сприяючи зміцненню дружніх зв'язків між Ізраїлем і США.

Злагодженої системи діалогу з організаціями закордонних угорців вдалося вибудувати офіційному Будапешту. Велика чисельність діаспори дає змогу угорському керівництву ефективно використовувати її для реалізації своїх зовнішньополітичних амбіцій. У їхніх рамках діє система спрощеного надання громадянства Угорщини членам угорської діаспори. Ця практика закріплена в конституції країни та профільних нормативно-правових актах.

Фактично деякі дії угорської влади на території сусідів є формами стимуляції сепаратизму, що створює певні проблеми для країн і вимагає від них відстоювання власних інтересів [6].

Успішним прикладом встановлення партнерства національної держави та діаспори є Греція, у якій у рамках Міністерства закордонних справ працює Генеральний секретаріат у справах греків зарубіжжя – спеціальний урядовий орган. Він відповідальний за планування, координацію та реалізацію політики щодо грецької діаспори [7].

У Болгарії протягом двох десятиліть формується механізм державного управління політикою щодо болгарських спільнот за кордоном. Інституційна система державних органів Болгарії включає вищі керівні органи, органи загальної компетенції й спеціалізовані органи.

Створені Всесвітня асоціація та Всесвітній парламент болгар, покликані відстоювати права і інтереси болгар у світі. Статут асоціації проголосив національну мету – «вільна, незалежна, демократична й процвітаюча Болгарія, член ЄС духовно об'єднує болгарську націю та підтримує болгар у всьому світі» [8, с. 14].

Державна політика України щодо української діаспори ґрунтується на визнанні закордонних українців частиною української світової спільноти. Заходи, пов'язані зі співпрацею з діаспорою, відбуваються на основі відповідних положень Конституції України, Національної концепції співпраці із закордонними українцями, Закону України «Про правовий статус закордонних українців» та інших нормативно-правових актах [9].

Відносини України та діаспор, попри певні здобутки, не відзначаються ефективністю, а потужний потенціал діаспор залишається практично незадіяним у розбудові демократичної держави і творенні громадянського суспільства. Тому вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері, виявлення проблем і недоліків у вітчизняній державній політиці щодо діаспори є вкрай актуальним і важливим.

Список літератури:

1. Xharra B., Wählich. M. Beyond Remittances: Public Diplomacy and Kosovo's Diaspora. Pristina: Foreign Policy Club. 2012. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2108317.
2. Mullings B. Governmentality, diaspora assemblages and the ongoing challenge of development. *Antipode*. 2012. № 44 (2). P. 406–427.
3. Callahan W. Diaspora, Cosmopolitanism, and Nationalism: Overseas Chinese and Neo-Nationalism in China and Thailand. City University of Hong Kong. *Southeast Asian Research Center Working Paper*, October. 2002. № 35. 34 p.
4. Сергеева А. А. «Пять мостов», осуществляющих работу в КНР по взаимодействию с зарубежными соотечественниками. *Вестник РГГУ. Политология. История. Международные отношения*. 2016. № 3 (5). С. 94–101.
5. Adamson, F. B. «Remapping the boundaries of «state» and «national identity»: Incorporating diasporas into IR theorizing». *European Journal of International Relations*. 2007. № 13. P. 489–526.
6. Як «відроджуються» імперії. Навіщо Угорщина надає своє громадянство діаспорі. URL: http://bintel.com.ua/uk/article/sichen10_31/.
7. Лозовицький О. С. Діаспори в сучасному світі: чинник зовнішньої політики чи важіль впливу держави. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lozovitskiy.pdf>.
8. Коч С. В. Республика Болгария и «болгары зарубежья»: формирование политики взаимодействия. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки*. 2018. Т. 23, вип. 2 (31). С. 128–148.
9. Гнатюк Т. Політика України щодо закордонного українства: невикористаний потенціал для розвитку. *Наукові праці. Політологія*. 2014. Т. 248, вип. 236. С. 34–38.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВАЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД ЗА КОРДОНОМ

Віталій Заїка, к. психол. н.

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

Сьогодні за межами України у всіх частинах світу мешкає від 11 до 13 млн етнічних українців та їхніх нащадків. Здебільшого вони об'єднані в українські громади за кордоном, пам'ятають про своє коріння, зберігають традиції та звичаї свого народу. За походженням є українцями, але за громадянством – представниками іноземних держав. Саме для того, щоб вони не втратили духовний зв'язок зі своєю нацією, національну самосвідомість, дуже важливо активно розвивати зв'язок з українськими громадами зарубіжжя і підвищувати ефективність їхньої взаємодії з Україною та між собою [9].

Для підтвердження розуміння невід'ємного зв'язку людини, нації та країни потрібно довести їхній безумовний взаємовплив. Народ – це людська спільнота, яка склалася історично й відрізняється від подібних п'ятьма головними ознаками: 1) батьківщиною; 2) мовою; 3) етнокультурою; 4) темпераментом (ментальністю); 5) національною самосвідомістю. Причому остання ознака головна, адже без неї народ дезінтегрується. Національна свідомість, стрижнем якої є спільна історія, відмінна від історії сусідів та етносів-попередників – це обов'язкова умова етнічної єдності. Коли народ забуває власну історію, зникає самоусвідомлення окремішності від сусідів й етнічна спільнота дезінтегрується, її асимілюють сильніші сусіди, й вона сходить з арени історії. Тому з античних часів відомо: щоб завоювати народ, мало захопити його землі – треба написати його історію (або викривити вже відому інформацію). А історія країни безумовно пов'язана з історією кожної родини, яка проживає на її території [5].

Психологи стверджують, що у кожної людини існує психологічна потреба в розумінні свого коріння, виражена в прагненні до зв'язку зі своїми предками, продовженню їхньої місії щодо збереження та примноження досвіду поколінь, накопиченого в родовому безсвідомому [2–4; 9]. Так, ще в 1913 році З. Фрейд в своїй книзі «Тотем і табу» писав: «Існує масова психіка, у якій протікають ті ж душевні процеси, що та в житті окремої людини...» [8]. Його послідовник австрійський психоаналітик А. Адлер говорив, що у кожної людини існує природне відчуття спільності або ж соціальний інтерес, який виражений у соціальній приналежності індивідуума до певної соціальної групи.

За К. Юнгом, швейцарським психологом, підсвідома частина психіки кожної людини містить прихований історичний досвід своєї сім'ї, раси, нації та навіть про до людське й тваринне існування предків. Ці сліди (архетипи) закарбовані генетично та є психологічним корінням ірраціональних рушійних сил життєдіяльності людини й цілої нації [7]. Тобто є основою етнічності, національно притаманній світогляду, самосвідомості та уподобанням, які, як ніщо інше, найбільш повно відображує душу народу. Їхнє гармонійне поєднання дає можливість плідно використовувати досвід багатьох поколінь наших предків, який ми маємо в нашій підсвідомості.

Німецький вчений Е. Фромм серед п'яти основних екзистенційних потреб людини, виділяв таку, як «потреба в корінні» [1]. Люди, на його думку, мають потребу в тому, щоб відчувати себе невід'ємною частиною світу. Відповідно до думок вченого, ця потреба виникає зі самого народження, коли розриваються біологічні зв'язки з матір'ю. Саме тому протягом всього життя людина відчуває потребу в корінні, основах, у відчутті стабільності, яка схожа до відчуття безпеки, яку в дитинстві давав зв'язок з матір'ю.

Відомий американський психолог А. Маслоу ввів в науковий обіг так звану ієрархію потреб людини: 1) фізіологічні потреби; 2) потреби у безпеці та захисті; 3) потреби в приналежності та любові; 4) потреби в самоповазі; 5) потреби в самоактуалізації [10]. Саме потреби в приналежності до певної соціальної групи, як-от сім'ї, роду, колективу й нації, демонструє важливість коріння людини й займає одне із провідних місць у внутрішньому світі людини. Інші вчені: Я. Морено, Ф. Дольто, Л. Сонді, Б. Хеллінгер, А. Шутценбергер та ін. також стверджували про важливість родового безсвідомого в житті людини, сім'ї та нації.

Отже, кожен українець, незалежно від місця його проживання, безумовно, є частиною української нації, в них закладений генетичний код й архетипи підсвідомості, сформовані тисячолітньою історією становлення та розвитку Української Держави [6; 11]. Кожному з них притаманна екзистенційна потреба в корінні, приналежності до своєї сім'ї, роду та нації, яка підштовхує їх об'єднуватися в українські громади, підтримувати один одного, обмінюватися досвідом, зберігати й примножувати традиції та звичаї українського народу, комунікувати зі своєю Батьківщиною.

Відсутність цієї базової потреби або її депривація може спричинити відчуття «екзистенційного вакууму», відчуття самотності, покинутості й депресії, які часто супроводжують дезадаптованих емігрантів. Лише беззаперечна підтримка своєї рідної спільноти дасть змогу задовольнити

потреби безпеки, приналежності та любові, самоповаги і, найважливіше, потреби в самоактуалізації. Саме тому важливість розвитку українських громад за кордоном, їхня підтримка й комунікація з ними є вкрай важливим питанням в умовах стрімких соціально-економічних, інформаційних і геополітичних змін сучасного суспільства.

Список літератури:

1. Заїка В. М. Відродження та збереження української національної самобутності в умовах сучасного розвитку сільських територій. *Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації* : зб. наукових праць. Житомир : ЖНАЕУ, 2019. С. 119–122.
2. Заїка В. М. Вплив родової професії на особистісний розвиток людини. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи*: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лютого 2019 р. К. : Університет «Україна», 2019. С. 27–30.
3. Заїка В. М. Значення родової професії в професійній орієнтації сучасної молоді. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 22–23 травня 2019 р. : у 2 т. К. : Університет «Україна», 2019. Т. 1. С. 29–31.
4. Заїка В. М. Психологічні особливості поколінь українців в історичній транссективі. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, м. Полтава, 25-26 березня 2020 р. Полтава : Полтавський інститут економіки і права, 2020. С. 67–77.
5. Заїка В.М. Психологічна сутність родової професії та її вплив на нащадків. *Вектори психології – 2019* : матеріали Міжн. молод. наук. конф., м. Харків, 24 квітня 2019 р. Харків, 2019. С. 120–121.
6. Заїка В. М. Родовий досвід українського народу як складова національної ідентичності в умовах децентралізації влади. *Механізми управління розвитком територій* : зб. наукових праць. Житомир : Поліський національний університет, 2020. С. 94–98.
7. Заїка В. М. Створення ментальних карт України в якості сприяння соціо-культурному розвитку її територій. *Моделі соціокультурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Суми, 25–27 вересня 2019 р.: у 2 т. Суми : СНАУ, 2019. Т. 1. С. 103–107.

8. Маслоу А. Мотивация и личность: 3-е изд. СПб. : Питер, 2008. 352 с.
9. Фрейд З. Тотем и табу. М. : АСТ, 2009. 320 с.
10. Фромм Е. Здоровое общество: Догмат о Христе. М. : АСТ, 2005. 571 с.
11. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб. : 2003. 608 с.

УКРАЇНЬСЬКА ГРОМАДА В ЙОРДАНІЇ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН

Ірина Зубаренко, к. і. н.

Одеський Національний Університет ім. І. І. Мечникова

Первинною метою статті є продемонструвати наскільки важливим може бути вплив українських громад на донесення національних інтересів і знайомство зовнішнього світу з культурною спадщиною України. Враховуючи специфічну рису української громади в Йорданії, а саме те, що вона складається переважно з жінок-громадянок України, одружених з громадянами Йорданії, та дітей від змішаних шлюбів, в статі робиться акцент на активістську діяльність жіночої громади, яку підтримує Посольство України в Йорданському Хашимітському Королівстві, з метою висвітлення досягнень і кристалізації подальших шляхів взаємодії.

19 квітня 1992 року між Україною та Йорданією було встановлено дипломатичні відносини, які протягом усього періоду базуються на безперервному прогресі і постійному вдосконаленні. І хоча на території Йорданського Хашимітського Королівства наразі відсутня українська громада у значенні української діаспори, а саме української етнічної спільноти, яка історично проживає поза межами батьківщини, на кшталт черкесів та інших, станом на 10 травня 2020 року на консульському обліку перебувало 833 громадян України (577 дорослих та 256 неповнолітніх). За офіційними даними Посольства, 1843 українки одружені з йорданцями і проживають в ЙХК; загальна кількість громадян України на території Королівства складає приблизно 5 тисяч осіб [1].

Сумнозвісні події 2014 року стали поштовхом для консолідації української громади в Йорданії. Попри деякі розбіжності українки, які проживають на території ЙХК, твердо вирішили згуртуватись задля того, щоб на практиці довести доцільність формули «Схід і Захід разом» і краще ознайомити йорданське суспільство з культурою України. Наслідком такого прагнення стало урочисте відкриття 3 вересня 2016 року громадської організації «Українська хата в Йорданії» у Аммані, на базі якої функціонує однойменний культурний центр. Окрім того, 30 грудня 2016 року в столиці Королівства відбулась офіційна церемонія відкриття ще одного культурного центру під назвою «Водограй», який припинив свою діяльність 1 жовтня 2017 року в зв'язку зі складною фінансовою ситуацією.

Наразі громадська організація «Українська хата в Йорданії» є єдиним офіційно зареєстрованим об'єднанням українців в державі. Її метою є популяризація української мови і культури серед громади та місцевого

населення. Діяльність центру передбачує проведення уроків з української мови, образотворчого мистецтва, сучасної хореографії, традиційних українських танців тощо.

Починаючи з 2017 року, «Українська хата в Йорданії» за підтримки Посольства України проводить щорічний конкурс, присвячений творчості Тараса Шевченка. У березні 2021 року учасники конкурсу змагались за перемогу у номінаціях:

- кращий малюнок (портрет Т. Шевченка або ілюстрація до його творів);
- декламування віршів поета (відео);
- власні поетичні твори присвячені Кобзареві.

За результатами конкурсу вихованці ГО «Українська хата в Йорданії» регулярно нагороджуються дипломами I, II та III ступенів Міністерства освіти і науки України.

Варто зазначити, що феномен популярності Тараса Шевченка в Йорданському Хашимітському Королівстві не має аналогів у всьому Арабському світі. У березні 2014 року з нагоди 200-річчя від Дня народження Кобзаря муніципалітет Великого Аммана перейменував вулицю аль-Умума на вулицю Тараса Шевченка, а у грудні 2014 року на цій вулиці було встановлено Меморіальну дошку, на якій поряд з портретом митця вигравірувано українською, арабською і англійською мовами слова: «Ця вулиця названа на честь великого українського поета і художника Тараса Шевченка до 200-річчя з Дня його народження. Рішення Муніципалітету Великого Аммана, березень 2014 року». Йорданія є єдиною близькосхідною країною, яка найменувала вулицю столиці на честь українського митця, а Посольство України в ЙХК – перша в світі українська закордонна дипломатична установа, що знаходиться на вулиці Тараса Шевченка.

9 березня 2015 року до Дня народження Тараса Шевченка Посол України в ЙХК Сергій Пасько та мер Амману Акіль Більтаджі урочисто відкрили Парк йордансько-української дружби. На вході до парку, який знаходиться на початку вулиці Тараса Шевченка, було встановлено пам'ятну стелу з надписом: «Ім'ям Аллаха Милостивого та Милосердного, під патронатом Мера Амману Акіля Більтаджі та Посла України Сергія Паська, із допомогою Аллаха було відкрито Парк йордансько-української дружби у рамках заходів мерії «Амман – наша мати і Амман – місто, що читає» та на вшанування українського поета та митця Тараса Шевченка. Амман, 09.03.2015» [2].

Фото 1. Посол України Сергій Пасько та Мер Амману Акіль Більтаджі на відкритті Парку йордансько-української дружби біля пам'ятної стели (Джерело: <https://www.gerasanews.com/print/177813>)

Після офіційної церемонії відкриття Парку українська громада допомагала у висадці понад 100 дерев, зокрема 75 українських саджанців (грецького горіха, дуба, каштана, козацького ялівця, бузку, горобини, калини), що їх було придбано в Національному ботанічному саду ім. М. Гришка. З часом до різних визначних дат та державних свят України в Парку було висаджено ще понад 700 саджанців дерев, зокрема дуба, платана, акації і сосни. Таким чином, в столиці Йорданії наразі існує осередок української культури і природи: вулиця Тараса Шевченка, дві меморіальні дошки і Парк йордансько-української дружби, що суттєво сприяє духовному піднесенню членів української громади, які проживають на території Королівства.

Зі свого боку Посольство України в Аммані надає фінансову допомогу українській громаді для проведення культурно-освітніх заходів. Так, 26 жовтня 2017 року відбувся вечір української пісні та поезії в Аммані, який було присвячено 25-й річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та Йорданією, Дню української мови та писемності та святкуванню першої річниці з Дня заснування ГО «Українська хата в Йорданії». У листопаді 2017 року відбулася офіційна презентація книги української поетеси Вікторії Бричкової-Абу Кадум «Птахом перелітним», виданої за сприяння Міністерства закордонних справ і Посольства України. Це – перша книга, видана українською мовою в Йорданії.

Українська громада в ЙХК щорічно долучається до святкування Дня Соборності України 22 січня, яке проходить в приміщенні Посольства.

Фото 2. Українська громада в приміщенні Посольства на святкуванні Дня Соборності України

(Джерело: <https://www.facebook.com/Ukrainianhouseinjordan/photos/pcb.1426062214409308/1426061774409352/>)

У 2020 році під час відзначення вищевказаного свята відбулася презентація двох збірок поезій Вікторії Бричкової-Абу Кадум, зокрема книги «Куди ж це ти, каче?» – поетичного реквієму за Героями Небесної Сотні і Героями АТО, надрукованої на батьківщині поетеси у видавництві «Писаний камінь» (м. Косів, Івано-Франківська обл.) та збірки особистої лірики «Про тебе», надрукованої в Йорданії у видавництві «National Press» (м. Амман). Збірка «Про тебе» стала другою книгою, яка вийшла в світ в Йорданії українською мовою.

Активістки громади активно залучають до діяльності дітей, народжених у шлюбах з йорданцями, передаючи таким чином любов до України і її культури. Дитячий колектив «UA kids» як член ГО «Українська хата в Йорданії» активно представляє українську пісню та народні танці під час міжнародних культурних фестивалів в Аммані, а також щорічно у рамках проведення дипломатичного та різдвяного ярмарків, які проходять за участю Принцеси Басми бінт Талал та Принца Раада бін Зейда. Маленькі йорданці з українським корінням залюбки вивчають мову, культуру та історію батьківщини їх матерів, з гордістю демонструють етнічний одяг українців під час визначних подій та свят.

Фото 3. Підростаюче покоління «Української хати в Йорданії» під час святкування Дня української мови

(Джерело: <https://www.facebook.com/Ukrainianhouseinjordan/photos/pcb.1139562099725989/1139559279726271/>)

Під час телефонної бесіди з Королем Йорданії Абдаллою II ібн Аль-Хусейном, яка відбулася 13 квітня 2021 року, Президент України Володимир Зеленський констатував, що потрібно багато зробити задля реалізації величезного потенціалу у двосторонніх відносинах, і наголосив, що контакти між людьми є традиційно міцними і залишаються ключовою опорою для зближення двох держав. «Україна допомогла і надалі допомагатиме у навчанні йорданських студентів, готуючи їх до професійної діяльності у ключових галузях Королівства: медицині, машинобудуванні, ІТ, освіті тощо. Ми продовжуємо робити свій життєздатний внесок у підготовку нового покоління йорданців, нової генерації фахівців», – йдеться у заяві [3].

Зі свого боку українки Йорданії, які є стержнем української громади в Королівстві, докладають чималих зусиль для того, щоб їх нащадки та всі небайдужі йорданці усвідомлювали глибину історії України, красу мови та велич її культури.

Підсумовуючи діяльність української громади в Йорданії, ми можемо пишатись, що наші талановиті співвітчизниці є гідними носіями великої

культурної спадщини, перебуваючи закордоном, вони знаходять час, сили і натхнення на популяризацію України в очах зовнішнього світу. Також щиро хочеться, щоб дипломатичні установи, МЗС, освітянські структури та культурні фонди, надихаючись благородством української громади в ЙХК, і на ділі усіляко сприяли зміцненню освітянсько-дослідницьких та культурних відносин між двома державами.

Список літератури:

1. Українці в Йорданії. Посольство України в Йорданському Хашимітському Королівстві. URL: <https://jordan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/261-ukrajinci-v-jordaniji>.
2. إيفتار كوكبة (Відкриття Парку йордансько-української дружби). URL: <https://www.gerasanews.com/print/177813>.
3. Jordan, Ukraine to mark 29th anniversary of establishment of diplomatic relations. *The Jordanian Times* : April 15, 2021. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-ukraine-mark-29th-anniversary-establishment-diplomatic-relations>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ГРОМАД УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Оксана Іванкова-Стецюк, д. соц. н.
Інститут народознавства НАН України

Григорій Селещук
Відділ соціального служіння УГКЦ

Задекларований і закріплений конституційно євроінтеграційний напрям у зовнішній політиці, актуалізує проблему вдосконалення державної міграційної політики. Мова йде про її вдосконалення, зокрема у вимірі захисту трудових, політичних та культурних прав українських мігрантів за кордоном, подоланні тіньових аспектів зовнішньої трудової міграції, врегулюванні питань соціального забезпечення мігрантів та ін. Задля ефективності політико-правових засобів регулювання міграційних процесів необхідним є врахування соціальних, соціокультурних особливостей функціонування спільнот мігрантів.

На сьогодні можна знайти значний обсяг досліджень зовнішньої міграції українців історичного, економічного, статистично-демографічного та соціологічного напрямку. Проте досі в цьому науковому дискурсі дуже висвітлена перспектива теорії соціального капіталу. Однак деякі явища зовнішньої міграції українців, як-от їхня самоорганізація задля колективної дії, творення організаційних форм, відносини солідарності і взаємодопомоги, громадсько-політична, волонтерська активність як в аспекті взаємодії з Україною, так і у взаємодії із суспільством, яке їх прийняло, залишалися без належної уваги.

Науковий дискурс щодо міжнародної міграції є дуже насиченим, зокрема спробами побудови інтегративних пояснювальних моделей, які беруть до уваги широкий спектр чинників. До таких, наприклад, належить модель, запропонована Дж. Тейлором. На думку дослідника, пояснювати міграцію лише динамікою демографічних й економічних чинників було б очевидним спрощенням. Масштаби й напрями міграції містять безліч змінних, зокрема місце розташування країни, її місце в системі світового господарства, розподіл доходів, безробіття, розвиток системи освіти, характер політичного режиму, рівень безпеки життя, екологічне (не)благополуччя, наявність історичних, політичних і культурних зв'язків з іншими державами, міграційна політика та ін. Разом ці чинники формують схильність та можливості людей до міграції [12].

Як бачимо, навіть коли йдеться про інтегративні теорії міграції, поза увагою опинилися вкрай важливі зі соціологічної точки зору аспекти. Насамперед із перспективи теорії соціального капіталу, процес міграції вбудований у структуру соціальних зв'язків – він не лише руйнує чи послаблює соціальні зв'язки, а й посилює чи встановлює їх. Тоді міграцію сприймаємо як вкорінену в минулому (англ. – path-dependent process), а міжособистісні зв'язки як структури, які сприяють міграції.

Автором цієї теорії є Д. Мессі, який зазначав: «Кожен акт міграції змінює соціальний контекст, в якому приймаються наступні рішення щодо міграції» [11]. Центральною ідеєю, яка є в основі багатьох досліджень Д. Мессі та його колег, є потужна роль міграційних мереж, які зв'язують мігрантів у місцях призначення та потенційних мігрантів у країнах походження. Роль міграційних мереж у процесі міграцій часто формуються завдяки членам сім'ї чи близького знайомого, який є мігрантом. Ці мережі знижують міграційні витрати, надаючи мігрантам інформацію про потенційні країни й місця призначення, процес перетину кордону, правові аспекти перебування та працевлаштування, наявність робочих місць та житло. Саме тому «за інших рівних умов, люди, які походять зі спільнот, представники яких раніше мігрували, ймовірніше мігрують, ніж люди, які походять з місць, міграція з яких була рідкісною» [7, с. 152]. Структурною основою процесу міграції є мігрантські мережі – набір міжособистісних зв'язків, які об'єднують колишніх, теперішніх та потенційних мігрантів. Міграційні мережі знижують рівень різнопланових витрат і ризиків руху та збільшують очікуваний прибуток від міграції. Теорія міграційних мереж доповнена іншими моделями, які пояснюють таку поведінку, зокрема моделлю факторів притягування та відштовхування, теорією уявленої географії (англ. – imagined geography) та ін. оформилася у теорію кумулятивної каузальності.

У такий спосіб міграцію за кордон, як таку, можемо сприймати як один із ймовірних наслідків використання соціального капіталу. Цей приклад демонструє широту спектру ймовірних наслідків, які дослідники пов'язують зі соціальним капіталом у межах різних моделей каузального зв'язку. Різноплановість відповідних моделей помічає російський дослідник А. Коньков: «Окремі компоненти соціального капіталу призводять до різних функціональних наслідків, які більше чи менше забезпечують реалізацію основної функції визначеного соціального капіталу для забезпечення доступу до благ, збільшення доступного індивідам і групам обсягу благ» [4].

Загалом теоретики соціального капіталу приділяють увагу наслідкам цього явища в таких сферах, як економічна, громадсько-політична, соціокультурна. Саме економісту Г. Лоурі належить інтерпретація

соціального капіталу як нематеріальних ресурсів, які покращують можливості працевлаштування та життєвого успіху молоді. Дослідник концентрувався, зокрема, на проблемі расової нерівності в латентних формах, які відтворюються через різні опосередковані соціальні й культурні чинники, зокрема через конфігурацію та зміст соціальних мереж представників расових меншин [10]. Вплив соціального капіталу на економічну сферу полягає, зокрема, в тому, що створюється особливе середовище сприятливе для економічних взаємодій. Це середовище не має бюрократичних обмежень, приписів, а функціонує завдяки мережевим зв'язкам, зобов'язанням, рекомендаціям і репутації, якої необхідно дотримуватися. Обіг інформації завдяки соціальному капіталу сприяє тому, що на ринку праці є попит на вакансії, позики повертають, а покупці знаходять продавців і навпаки.

Що стосується якісних характеристик зовнішньої міграції з України сьогодні, то слід зазначити, що вони суттєво відрізняються від характеристик зовнішньої міграції початку 1990-их років і за масштабом, і за чинниками зовнішньої міграції, і за її соціально-економічними наслідками. Так, виокремлюють декілька суттєвих характеристик четвертої хвилі української міграції, у контексті викликів формування соціального капіталу. Йдеться про низку проблем, які виникають на шляху українців за кордоном: 1) побутові проблеми (пошук роботи, житла, освоєння на новому місці, вартість життя, організація часу й дозвілля); 2) соціально-психологічні проблеми (сум за батьківщиною та близькими, прийняття самостійних рішень, пошук нових друзів і знайомств); 3) освітні проблеми (визнання освітніх ступенів, відмінності системи освіти); 4) проблеми культурно-комунікаційного характеру, пов'язані з незнанням або низьким рівнем володіння мовою іншої країни, культурні відмінності, особливості місцевого менталітету [2, с. 52]. При цьому основним викликом, незважаючи на етнічну приналежність мігранта, є необхідність адаптації до соціально-трудової сфери нового суспільства, яке може істотно відрізнятися від суспільства походження мігранта у вимірі культури й ділової етики. Йдеться про труднощі, пов'язані з пошуком першого місця праці, а також складність у розумінні й вивченні мови країни перебування. Значним викликом є недостатні знання мігрантів із галузей права, які ними могли би використовуватися для захисту своїх прав, їхня важка виснажлива праця, ізолюваність та нестача спілкування [6, с. 140].

У межах сучасної міграції українських громадян за кордон слід відзначити збільшення тривалості перебування українських громадян в інших країнах, тому посилюється творення нових соціальних зв'язків. Утворюються міграційні мережі, які за своєю сутністю становлять комплекс

міжособистісних зв'язків між «новими мігрантами», «старими мігрантами» (діаспорою) та резидентами закордонних країн, які не пов'язані з Україною етнокультурно. Це призводять до підвищення ймовірності здійснення міграційних переміщень в майбутньому, адже зменшуються потенційні міграційні ризики та втрати, чи, кажучи термінами неоінституціоналізму, трансакційні витрати у процесі міграції [5, с. 6].

Загалом, в наукових студіях із міграціології виокремлюють такі риси сучасної зовнішньої міграції з України:

- її реверсивний циркулярний характер (відмінно від попередніх хвиль міграції з України більшість мігрантів у період четвертої хвилі неодноразово повертається в Україну та знову залишає її межі, що пом'якшує проблему безповоротної втрати людського потенціалу);
- поширення явища транснаціональних, полілокальних, гостьових сімей;
- поширення телекомунікаційних технологій, які дають можливість зовнішнім мігрантам бути постійно «віртуально присутніми» поряд зі своїми сім'ями в Україні;
- відносна гендерна збалансованість четвертої хвилі (чоловіки й надалі переважають у загальному потоці мігрантів з України, проте частка жінок у цьому потоці зросла);
- зсув від економічних (матеріалістичних) до інституційних і соціокультурних (змішаних матеріалістично-постматеріалістичних) чинників зовнішньої міграції [1].

Ще однією характерною рисою сучасної міграції українців в країни ЄС є функціонування так званих «міграційних ланцюгів», коли мігранти виїжджають у закордонні країни до когось, хто вже там живе, до особи, яка першою виїхала за кордон (це може бути хтось із знайомих або членів родини). Існує ціла мережа зв'язків між українцями, з допомогою яких мігранти шукають роботу, отримують контакти й необхідну інформацію з питань легалізації, придбання чи пошуку житла тощо. Існування такої мережі загалом може мати значний вплив на вибір країни міграції. Як наслідок, сьогодні українські громади мають велику кількість різних громадських об'єднань різних рівнів (від міжнародних до локальних).

Відповідно до теорії соціального капіталу, міграція є процесом, вкоріненим у соціальні мережі, які сприяють формуванню і реалізації міграційних намірів, полегшують отримання інформації про країни призначення, стають джерелом емоційної підтримки, сприяння працевлаштуванню та інтеграції в нове суспільство. Спільнототворення

мігрантів відбувається у відповідь на внутрішні й зовнішні чинники: по-перше, це потреби мігрантів (базові матеріальні потреби, потреба у комунікації, статусні домагання та ін.); по-друге, це різноманітні перешкоди (від ймовірного дискримінаційного ставлення до нестачі культурної компетентності) та структура можливостей, яка існує в закордонному суспільстві (можливості працевлаштування, професійної самореалізації та відстоювання інтересів в правовому полі й публічному просторі закордонного суспільства).

Соціальний капітал спільноти мігрантів розуміємо як ресурси, які утворилися, використовують та примножують завдяки функціонуванню соціальних мереж, які формують зв'язок теперішніх, колишніх, потенційних мігрантів та резидентів закордонних країн спільного із мігрантами походження. Структурами, які посилюють примноження соціального капіталу спільнот мігрантів (капіталогенеруючими структурами) є стійкі системи соціальних зв'язків, статусів і ролей. Капіталогенеруючі структури доцільно розмежовувати на примордіальні (сім'я, родина, земляцтво), сучасні (транскордонні міграційні мережі, громадські організація, окремі спільнототворчі ініціативи) та межові, які поєднують ознаки першого й другого типів. До останнього типу належать релігійні та «навколорелігійні» організації, які відіграють дуже важливу роль у міграційних процесах.

Спільноти мігрантів із «багатим» соціальним капіталом розширюють життєві можливості членів спільноти, стають соціальним ресурсом, який спричиняє висхідний рух у статусній та професійній ієрархії закордонного суспільства (англ. – getting ahead). Якщо ж спільнота мігрантів має «слабкий» соціальний капітал, об'єднує значну частину соціально вразливих осіб, є закритою та однорідною, то такий соціальний ресурс допомагатиме лише в долатті побутових труднощів, але не у досягненні життєвого успіху (англ. – getting by). Можна назвати чотири модальності спільнот за змістом їхнього соціального капіталу у двовимірній системі координат, яку утворюють осі автономності й ефективності: низькоефективна високоавтономна, високоефективна високоавтономна, високоефективна низькоавтономна та низькоефективна низькоавтономна спільноти.

Низькоефективна високоавтономна спільнота мігрантів.

Для такої спільноти характерний гомогенний у соціокультурному та статусному відношенні склад. Соціальні мережі щільні («усі знайомі зі всіма»). Спільнота є «герметичною»: зв'язки із закордонним суспільством нечисленні. Зважаючи на наявні упередження чи/та дискримінації, спільнота високоінтегрована в нормативному та культурному сенсі. Важливими є релігійні й навколорелігійні практики комеморації. Оскільки можливість

повернутися в країну походження є неможливою (наприклад, через загрозу політичного переслідування чи необхідні на це високі витрати), спільнота консервується в стані та складі. Важливість спільноти для окремих її представників вкрай висока. У спільноті діють правила взаємодопомоги, зобов'язання щодо малозабезпечених членів спільноти. Можливість самореалізації та досягнення соціальної успішності в закордонному суспільстві дуже примарна (чи складнодосяжна). Ті мігранти, які досягають відносного успіху (освітнього чи кар'єрного), зазнають тиску спільноти й покидають її, намагаються позбутися структурних і соціокультурних зв'язків із спільнотою мігрантів і з країною походження. Ті, хто стає об'єктом акультураційного впливу з боку приймаючого суспільства, зазвичай, зазнають дисонантної акультурації – поряд із засвоєнням цінностей та мови закордонного суспільства відмовляються від цінностей і мови країни походження. Тип господарської діяльності, переважно, інтенсивний, сфера зайнятості – малорентабельні заняття, які не потребують високої кваліфікації. Для спільнот мігрантів цього типу притаманні такі форми неформальної господарської діяльності, як будівництво житла власними силами (англ. – self-construction of shelter).

Високоєфективна й високоавтономна спільнота мігрантів. В такій спільноті поряд зі сильними зв'язками (за принципом «свій до свого по своє») присутні й слабкі зв'язки (користуючись термінами М. Грановеттера) [9]. У складі спільноти перебувають мігранти з різним, зокрема відносно високим, статусом. Це можуть бути зв'язки типу сполучаючого соціального капіталу (англ. – linking social capital), які можуть мати ознаки структур патронажу, протекції взамін надання певних послуг. Відносини довіри та взаємні зобов'язання дуже важливі для функціонування такої спільноти. Довіра має мережевий, «вимушений» характер, адже невинуватення довіри й недотримання зобов'язань загрожує санкціями спільноти, втратою репутації, остракізмом, який для мігрантів є серйозною загрозою. Функція неформального контролю реалізується ефективно.

Між спільнотою і приймаючим суспільством існують взаємозв'язки, необхідні для успішного функціонування структур етнічного підприємництва. Етнічне підприємництво виконує низку функцій, але має і дисфункції. Так, для тих підлітків, які не мають освітніх успіхів і не стають професіоналами, успішним засобом протистояння зниженню соціального статусу, стає етнічний бізнес. Це водночас відкриває для них певні можливості висхідної мобільності, але й знижує мотивацію до здобуття освіти та побудови кар'єри в закордонному суспільстві [8]. У межах такого

типу спільнот поширеним буде неформальний тип зайнятості, наприклад, пошиття одягу мігрантами і, зокрема, відносини між тіньовими мігрантами і субпідрядниками, більшість з яких погоджується на випадкові, нерегулярні підробітки без офіційного найму.

Високоєфективна низькоавтономна спільнота. Спільнота такого типу поєднує певні базові родинні, квазіродинні, земляцькі, «сильні зв'язки» зі «слабкими зв'язками», зокрема тими, які об'єднують спільноту із зовнішнім світом закордонного суспільства. Для спільноти такого типу характерна культурна маргінальність – присутність у культурному житті спільноти як «власних», «привезених з Батьківщини» цінностей та норм, так і тих, які притаманні для закордонного суспільства. Відбувається селективна акультурація. Засвоєння мови й культури закордонного суспільства супроводжується збереженням сильних зв'язків з етнічною спільнотою і збереженням ключових елементів батьківської культури. Спільнота не зазнає тиску дискримінації чи упереджень, численними є транснаціональні шлюби. До складу таких спільнот входить частка мігрантів, які перебувають у процесі висхідної акультурації, засвоюють необхідні мовні та культурні знання, розбудовують систему зв'язків, необхідну для досягнення успіху в закордонному суспільстві. У вимірі колективної дії спільнота засвоює поведінковий репертуар іншої країни. Спільнота виступає своєрідним клубом, який поступово втрачає вузькоетнічний характер, посилює свою інклюзивну спрямованість через певний «тематичний фокус», релігійного, сусідського, громадсько-політичного характеру. Для цього типу спільнот мігрантів буде притаманна така форма неформальної зайнятості, як, об'єднання неформальних мікровиробників–ремісників, які обслуговують ринок закордонної країни.

Низькоєфективна низькоавтономна спільнота. У зв'язку з просторовою розпорошеністю мігрантів, нестачею часу, новими життєвими можливостями, втратою спільної ідентичності та ін., функціонування спільнот такого типу підтримує вузьке коло активістів – тих, для кого пріоритетом практик та ідентичності є наявність спільної країни походження і спільність, яка об'єднує мігрантів. Зазвичай такими активістами є ті, хто має добру репутацію, користується довірою та має певні успіхи в діяльності в закордонному суспільстві. Практична відсутність зовнішніх дискримінаційних бар'єрів, можливість самореалізації в закордонному суспільстві послаблюють спільноту мігрантів. Участь у її функціонуванні стає вибірковою і несистематичною. Мігранти, які (уже більше номінально, а не реально) належать до такого типу спільнот, у своїй діяльності цілком інтегровані у

закордонний соціум і не створюють окремого сектору неформальної економіки разом з іншими мігрантами. Важливим чинником такого послаблення є поширення циркулярного типу міграції, коли мігрант регулярно й часто переміщується між країною походження та іншою країною, набуває необхідної культурної компетентності й комунікативних навичок у новому середовищі, завдяки чому почувається в закордонному суспільстві так само комфортно, як і у суспільстві походження.

Типовою рисою спільнототворення українських мігрантів в закордонних суспільствах на етапі першої хвилі була добровільна геттоїзація, розвиток внутрішньої структури спільноти, замкнутість спільноти на собі, розбудова квазіродинних мереж, відносно однорідних за соціальним статусом та сферою зайнятості, розвиток соціального капіталу об'єднуючого типу, структур неформальної взаємодопомоги в межах так званої економіки виживання (англ. – *subsistence economy*). З часом, з огляду на насичену структуру можливостей мігрантів у закордонних суспільствах відбувається трансформація спільнот мігрантів від моделі «Гетто» до моделі «Діаспора» [3]. Представники другої та третьої хвиль міграції влилися до складу спільнот українських мігрантів з такими істотними для спільнототворення аспектами: відносно високий соціальний статус мігрантів другої та третьої хвилі сприяв успішній інтеграції у нові суспільства; політична сегментація новоприбулих мала негативний вплив на спільнототворення.

Сучасний етап спільнототворення українських мігрантів має кілька особливостей, серед яких як ті, що посилюють соціальний капітал спільноти, так і ті, що ставлять його під загрозу: утворюються міграційні мережі, які об'єднують «нових мігрантів», «старих мігрантів» (діаспора) та резидентів закордонних країн, які не пов'язані з Україною; зростає індивідуалізація культурного, соціального та економічного життя домогосподарств, сегментація суспільства за ознаками стилю життя, спеціалізації, цінностей та інтересів, а не за ознаками, мови та етнічності; послаблюються етнічно та культурно однорідні соціальні мережі та посилюється капіталогенеруюча структура транснаціональних міграційних мереж. Такі зміни зумовлені, з одного боку, посиленням структури можливостей, які пропонують мігрантам закордонного суспільства та, з іншого боку, трансформацією міграційної поведінки в напрямі до циркулярності. Транснаціональні мережі посилюють ймовірність здійснення міграційних переміщень в майбутньому, зменшують потенційні міграційні ризики й втрати у процесі міграції та, поряд із цим, негативно впливають на участь мігрантів у процесах спільнототворення.

Список літератури:

1. Білецький Л. Українські піонери в Канаді 1891–1951. Вінніпег : Комітет українців Канади, 1951. 128 с.
2. Гірник А. М., Гірник Г. А. Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном. *Наукові записки : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. К., 2014. С. 51–55.
3. Іванкова-Стецюк О. Українська трудова міграція в якісному вимірі : за матеріалами глибинних інтерв'ю та фокус-груп. *На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження*. Львів : Папуга, 2009. 244 с.
4. Куценко О. Становлення соціальних класів як вияв самоорганізаційних процесів в суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. К., 2002. № 4. С. 122–133.
5. Майданік І. П. Трудові міграції у період трансформації соціально-економічних відносин в Україні; автореф. дис. канд. соціолог. наук. Харків, 2008. 20 с.
6. Риндзак О. Т. Чинники міграції та проблеми інтеграції українських Мігрантів за кордоном. *Scientific Journal «Science Rise»*. 2014. № 2. С. 138–142.
7. Fussell E., Massey D. S. The Limits to Cumulative Causation: International Migration from Mexican Urban Areas. *Demography*. 2004. 41. P. 151–172.
8. Gans H. Second Generation Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of the Post. *American Immigrants, Ethnic and Racial Studies*. 1992. Vol. 15(2). P. 173–192.
9. Granovetter M. S. The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*. 1973. Vol. 78. P. 1360–1380.
10. Loury G. A dynamic theory of racial income differences. Women, minorities, and employment discrimination. Lexington : Heath, 1977. P. 153–86.
11. Massey D. S. Why Does Immigration Occur? *The Handbook of International Migration: The American Experience*. New York : Russell Sage Foundation. 1999. P. 34–52.
12. Taylor J. E. The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process. *International Migration*. 1999. № 37. P. 63–88.

СПОРТИВНИЙ РУХ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ У ТАБОРАХ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАХІДНІЙ НІМЕЧЧИНІ

Катерина Ілюхіна

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Починаючи від вимушених переміщень українського населення кінця XIX століття, які на той момент відбувалися через аграрне перенаселення, переселенці на нове місце, утворюючи спільноти, переносили зі собою і культуру, створюючи нові осередки її розвитку, в тому числі і фізичної культури, у країнах перебування. Згідно Олімпійської хартії, спорт поставлений на служіння гармонійному розвитку людини з наміром підтримати становлення мирного суспільства, яке зацікавлене в збереженні людської гідності [1]. Враховуючи, що однією з функцій спорту є консолідуєча, що служить об'єднуючою силою народів, спорт був засобом гуртування різних за походженням людей, які мали спільну мету.

Першими спортивними організаціями української діаспори стали товариства, утворені переселенцями у США та Канаді: «Сокіл» (м. Йонкерс, США, 1902), «Січ» (м. Оліфант, США, 1902), «Запорізька Січ» (м. Мек-Кіспорт, США, 1905), метою діяльності яких був не стільки розвиток фізичної культури і спорту, скільки об'єднання українців, поглиблення національної свідомості [2].

В свою чергу вимушено переміщені особи з українських земель до Німеччини після Другої світової війни, коли «воєнна хуртовина кинула велику частину нашого народу в чужі краї на еміграцію» [3], широко використовували спортивні товариства як спосіб об'єднати українців у таборах, що стало масовим явищем: «немає вже здається ні одного табору, немає ні одного скупчення українців, де б не існувало спортове товариство чи спортовий гурток» [3], бо «заняття спортом – одне з прав людини. Кожен повинен мати можливість займатися спортом, без будь-якої дискримінації» [1].

Хоча на початку XX ст. тіловиховання, що проявлялось у формі руханок, змагань, не набуло значного поширення в українському суспільстві, не було фінансово підтримано на державному рівні [4], такі товариства, створені переселенцями, перенесли традиції Українського Спортового Союзу (УСС), утворивши Раду Фізичної Культури у Західній Німеччині [2], що стало осередком для формування нових спортивних здобутків молодого покоління.

Кожне руханкове-спортове товариство мав очолювати «енергійний провід», що повинен був бути прикладом для наслідування, маючи

на меті популяризацію спортивного руху серед громадян і виховання «дисциплінованих членів своєї нації» [5]. Заняття мали проводитись на рівних умовах для всіх вихованців, не зосереджуючись на «малому гурткові змагунів» [6]. Головним завданням було не встановлення нових рекордів, а збереження традиції тіловиховання з метою покращення рухових якостей молоді та зміцнення здоров'я. Заняття спортом заради вищих досягнень не віталися: «Пустившись на дуже хитку дорогу рекордсменства наш спорт стає пародією спорту» [7]. «Фальшиві амбіції здобути першенство» вважались «недугою», що може зашкодити фізичній культурі, яку потрібно лікувати. Значна частина переселенців пережила голодомори та ГУЛАГ, тому питання підтримки здорового способу життя було досить актуальним. Головною умовою перемоги у легкій атлетиці вважалося дотримання простого способу життя, відмова від тютюну, алкоголю та статева стриманість [8].

В несприятливих побутових умовах, що не були пристосовані для тривалого перебування, українцям вдалось створити значну кількість спортивних товариств. Одним з визначніших стало засноване в липні 1945 року УСТ «Чорногора» в Аґсбурзі, в якому на початкових етапах діяли ланки копаного м'яча, відбиванки, шахів, столової сітківки, пізніше – ланки легкої атлетики, плавання, боксу, гірського туризму. Взуттям гравців для перших змагань з копаного м'яча служили черевики-«комісники», а емблема була зроблена з синьої та жовтої жіночих нічних сорочок. Найбільше змагань товариство провело з копанки, виходячи на турніри не тільки зі співвітчизниками, але й з поляками, литовцями, що сприяло укріпленню національної єдності [9].

Не дивлячись на те, що спорт вищих досягнень не був метою спортивних товариств, Рада Фізичної Культури спільно зі Спортивною секцією ІНКОПФ під час Ігор Олімпіад у Лондоні в 1948 році провела Олімпіаду ДП, в якій українці здобули перемогу у змаганнях з відбиванки, копанки, боксу та легкої атлетики (естафета 4x100 м) [2]. Для українців це були перші масштабні змагання, в яких брали участь латвійці, естонці, литовці, поляки, словаки, чехи, югослави і угорці, але попередня підготовка українських спортсменів дала свій значний результат [2, с. 9].

Виходячи з цього, можна зазначити, що спорт мав значний вплив на свідомість українських переселенців у Німеччині, яким в умовах неволі, нестатків, переслідувань вдалося побудувати систему тіловиховання, популяризації здорового способу життя. Проведення Днів фізкультури, змагань між спортивними товариствами, що було організованим культурно-політичним чинником, дало українцям змогу усвідомити національну єдність, зробило поштовх для розвитку нової суспільної думки, що відіграло значну роль в подальшому житті української спільноти .

Список літератури:

1. Olympic charter. URL: http://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf#_ga=1.229447708.165029295.1463838095he
2. Козій Ю. С. Організований спортивний рух в українській діаспорі США та Канади : матеріали для лекцій з історії фізичної культури. Львів, 2000. 26 с.
3. На злій дорозі. *Гарт*. 1946. № 5.
4. Тіловиховання на Україні. *На старт*. 1946. 1 жовтня.
5. Спортовий довідник 1946-47. Регенсбург, 1946. 80 с.
6. Слово до читачів. *Гарт*. 1946. № 1.
7. На громадський старт! *Гарт*. 1946. № 7. С. 1.
8. Легка атлетика. *Гарт*. 1946. № 5.
9. Де сила – там воля вітає : огляд діяльності Українського Спортивного Товариства «Чорногора» в Авґсбурзі за роки 1945-1948. Авґсбург, 1948. 80 с.

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Надія Кічера, к. політ. н.

Ужгородський національний університет

Етноси, проживаючи на території декількох держав, можуть стати як містком для діалогу у міждержавних відносинах, так і каменем спотикання. Особи, які належать до національних меншин, повинні мати можливість встановлювати та підтримувати вільні та мирні контакти з батьківщиною через державні кордони. Поряд з цим, держави не повинні в односторонньому порядку підтримувати та захищати «their kin», які проживають на території іншої держави, що може викликати політичну напругу у стосунках та негативно вплинути на міждержавний діалог. Функціонують міжнародні стандарти врегулювання даних питань, які кожна демократична держава повинна імплементувати у національну нормативно-правову практику (до прикладу, Больцанські/Боценські рекомендації – рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах) [1].

Українці проживають на території ряду країн світу, діаспору при цьому умовно поділяють на «західну» та «східну». Не виключенням є і Словачка Республіка. Українці Словаччини належить до автохтонного населення цієї країни – в цьому їх принципова відмінність від українських громад інших країн Європи та Америки. У Словачькій Республіці представники української національної меншини проживають більше як у 250-ти населених пунктах. Основна кількість українців мешкає в Пряшівському та Кошицькому краях. Варто зазначити, що у Словаччині, крім української національної меншини, з огляду на визнання принципу етнічної самоідентифікації (важливий механізм уникнення напружень на етнічному ґрунті, поряд із практикою подвійної ідентичності), окремою національною меншиною є русини, які, згідно з даними переписів, компактно проживають на території Східної Словаччини поряд з українцями.

Словачка Республіка (далі – СР) приділяє значну увагу підтримці національних меншин, які проживають на її території, виконанню положень відповідних міжнародних договорів. Словаччина ратифікувала ряд міжнародних документів у сфері захисту прав людини та національних меншин, зокрема Рамкову конвенцію про захист національних меншин, Європейську хартію регіональних мов або мов меншин. Серед регіональних мов у Словаччині визнана і українська.

Основний перелік прав національних меншин зафіксовано у Конституції Словачької Республіки. До профільних законів у сфері захисту прав національних меншин у Словаччині також належать: Закон СР «Про

використання мов національних меншин» [2], Закон СР «Про фонд на підтримку культур національних меншин» [3], а також низка галузевих законів (Закон «Про радіо та телебачення Словаччини» [4], Закон «Про надання субсидій у межах компетенцій Уряду СР» [5], «шкільний закон» [6] та ін). Не менш важливою складовою етнополітики Словацької Республіки є практика розробки та прийняття незаконодавчих концептуальних документів у сфері забезпечення прав та розвитку самобутності меншин протягом певного періоду (до прикладу, План заходів щодо захисту прав осіб, що належать до національних меншин та етнічних груп на 2016-2020 роки).

Найбільш чисельною та представницькою організацією українців у Словаччині є Союз русинів-українців СР (СРУСР) [7]. Діють також кілька інших українських громадських організацій: Спілка українських письменників Словаччини, Союз скаутів «ПЛАСТ» українсько-русинської національності на Словаччині, Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка. У 2019 році в Братиславі з'явилася молодіжна українська громадська організація «Словацько-Українська молодіжна асоціація» «СУРМА».

Під егідою Союзу русинів-українців СР діють колективи народної художньої творчості. Кожного року СРУСР організовує низку мистецьких заходів загальнодержавного та регіонального значення. Важливою українською науково-культурною інституцією є Музей української культури у м. Свидник. У жовтні 2013 році розпочав свою діяльність Центр української культури в м. Пряшів [8].

Варто відзначити, що фінансування діяльності організацій національних меншин в СР здійснюється за дотаційною схемою. Координатором виступає Міністерство культури Словацької Республіки. Кошти виділяються з Фонду на підтримку культури національних меншин [9].

СРУСР та Спілка українських письменників Словаччини мають свої періодичні видання, які виходять українською мовою: газета «Нове життя», літературно-мистецький та публіцистичний журнал «Дукля», дитячий журнал «Веселка». У місті Кошице діє редакція передач для національних меншин на телеканалі STV2, працює також українська редакція програм для національних меншин Словацького радіо. Словацьке радіо транслює передачі українською мовою.

У Словаччині діють навчальні заклади з вивченням української мови і літератури, у тому числі гімназія ім. Т. Г. Шевченка в місті Пряшів з українською мовою навчання. Пряшівський університет забезпечує підготовку спеціалістів за фахом «українська мова» у комбінації з іншими спеціальностями. Від 1 червня 2019 р. офіційно розпочав свою роботу

створений при Пряшівському університеті Інститут україністики. Офіційну реєстрацію отримала Українська недільна школа м. Братислава.

Двостороння співпраця між Словаччиною та Україною у сфері забезпечення прав меншин здійснюється на основі Угоди між Словацькою Республікою та Україною про добросусідство, дружні відносини та співпрацю, яка була підписана в червні 1993 року. У 1994 році була створена Двостороння українсько-словацька комісія з питань національних меншин, освіти і культури (Постановою КМУ від 29 грудня 1994 р. №883). Дана Комісія займається питаннями української національної меншини в Словаччині та словацької національної меншини в Україні з метою збереження та підтримки їх ідентичності та культури. Комісія моніторить здійснення загальної двосторонньої програми в галузі культури, освіти, науки, шкільництва національних меншин, звертає увагу на підтримку національних ЗМІ та обмінів радіо- і телепрограмами, приймає відповідні рекомендації для Уряду Словацької Республіки та Кабінету Міністрів України.

Рекомендації засідань комісії є важливим інформативним джерелом для урядів країн, а також регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування. Відповідно, регулярна робота комісій, а також продуктивна реалізація їх рекомендацій значно посилили б ефективність національних етнополітик Словацької Республіки та України.

Словацька Республіка демонструє ефективні механізми функціонування етнополітики у напрямку належного забезпечення прав національних меншин, надає меншинам можливості для гуманітарного розвитку та політичної участі, співпрацює з батьківщинами ряду національних меншин (в тому числі з Україною). Зусилля словацької влади спрямовані на посилення політики взаєморозуміння та забезпечення мирного співжиття громадян Словаччини всіх національностей.

Список літератури:

1. The Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in InterState Relations & Explanatory Note // OSCE. June 2008. 27 p. URL: <https://www.osce.org/hcnm/bolzano-bozen-recommendations> (дата звернення: 16.04.2021).
2. Zákon č. 184/1999 Z. z. Zákon o používaní jazykov národnostných menšín. Zbierka zákonov SR. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-184> (дата звернення: 16.04.2021).
3. Zákon č. 138/2017 Z. z. Zákon o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zbierka zákonov SR. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2017-138> (дата звернення: 16.04.2021).

4. Zákon č. 532/2010 Z. z. Zákon o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Zbierka zákonov SR*. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2010-532> (дата звернення: 16.04.2021).
5. Zákon č. 524/2010 Z. z. Zákon o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky. *Zbierka zákonov SR*. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2010-524> (дата звернення: 16.04.2021).
6. Zákon z 22. mája 2008 o vchove a vzdelávaní (skolský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (245/2008 Z.z.). *Zbierka zákonov SR*. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245> (дата звернення: 16.04.2021).
7. Rusíni-Ukrajinci SR. URL: <https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/> (дата звернення: 16.04.2021).
8. Відкриття Центру української культури в м. Пряшів. Посольство України в Словацькій Республіці. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/news/15813-vidkrittya-centru-ukrajinsykoji-kulyturi-v-mpryashiv> (дата звернення: 16.04.2021).
9. Fond na podporu kultúry národnostných menšín. URL: <https://www.kultminor.sk/sk/> (дата звернення: 16.04.2021).

ADVOCACY NETWORKS AND THE NEGOTIATION OF IDENTITY AMONG FOURTH WAVE UKRAINIAN MIGRANTS

Sofiya Kominko, MA

University College London

Jagiellonian University

Taking on a transnational perspective, this research studies the experiences of civically-active Ukrainian migrants who have emigrated from Ukraine after 1991 and have settled in North America and Europe. The research problem explores the relation between migrant advocacy networks and identity transformation in the case of fourth wave Ukrainian migrants – the most recent wave of Ukrainian emigrants. Particular attention is paid to highly-skilled migrants who engage in advocacy vis-à-vis their homeland from abroad and their national identity transformations¹. The researcher employs case study research as the primary research strategy with some theoretical guidance from the ethnographic methodological tradition and reliance on three qualitative data collection techniques. Data from the analysis of 28 in-depth structured interviews reveals that migrants who are engaged in transnational advocacy work targeted at helping their homeland retain a strong national identification with Ukraine and reject the notion of a hybrid identity despite their settlement in societies, which encourage integration and hyphenated identification.

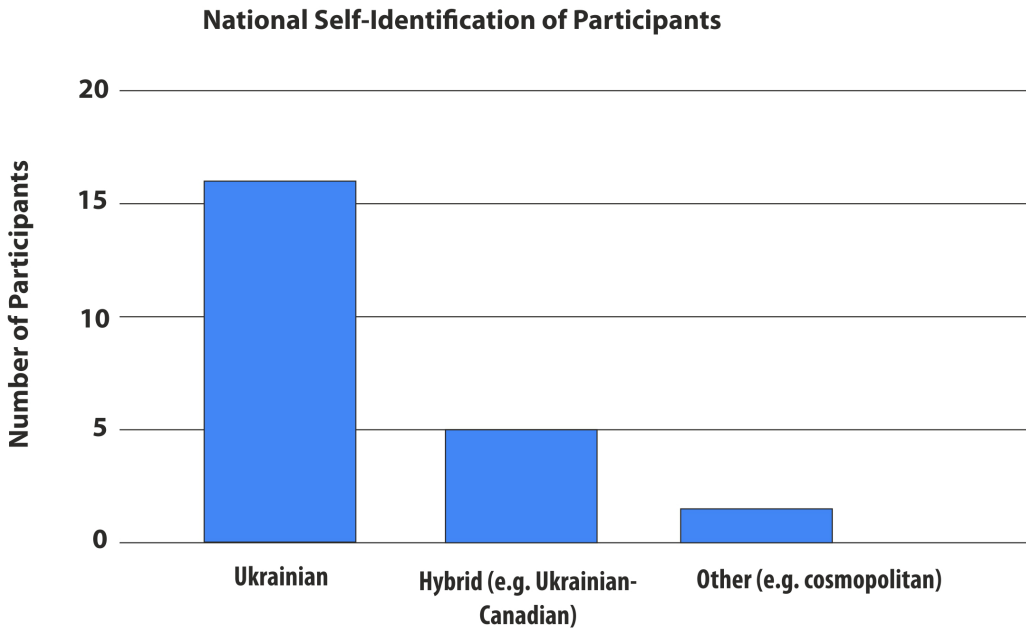
This research tests research tests for the impact of migration on migrant's transnational activism through the channel of their national identity. This form of advocacy or activism can include but is not limited to: assistance, political or financial, to projects in regions and communities to which migrants have ties, membership in associations or charities working to assist the home country, or lobbying for policy changes and improvement in the home country [1]. The independent variable is the experience of migration; the dependent variable is activism as defined above; and the mediating variable is national identity with the moderating variables being education level, professional role, and years spent abroad. The author puts forward the following main hypothesis: **it is hypothesized that migrants engaged in a transnational advocacy network hold hybrid identifications**, those that neither wholly identifies with the homeland or the hostland or simultaneously identifies with both.

¹ In this study, a highly-skilled international migrant is defined as a person with tertiary education (Bachelor's degree or higher) and who is in a professional career.

The following definition of national identity from Anthony D. Smith is adopted and proceeds as follows: national identity refers to «the continuous reproduction and reinterpretation of the pattern of the common heritage of shared myths, memories, symbols and traditions, and the individual's identification with that pattern and heritage» [2, p. 4]. Fundamental to this analysis is the recognition that national identity is a social construction and is amendable to change despite the belief of primordialists that identity is a fixed, unchanging category. In addition to the social constructivist viewpoint, the author borrows ideas from the symbolic interactionist perspective, which views identity as an entity constructed through activities, actions, and behaviours rather than only through simple declarations or special affiliations. Jennifer Brinkerhoff's [3] work on hybrid identifications in digital diaspora communities serves as the theoretical backbone of this research.

An important question to ask is why focus on identity as a variable in the context of migration? Given that this research attempts to understand the potential of migrants to mobilize and assist in the development of their homeland, identity becomes an important marker of efficacy and collective action. According to Jennifer Brinkerhoff, «the most commonly identified factor necessary for effective mobilization is the creation of a sense of solidarity and community identity» [3, p. 171]. As Brinkerhoff notes, «a dense network of relationships, or bonding social capital, can engender trust and generate the shared identity required for collective action» [3, p. 172]. Understanding the formation and maintenance of a shared sense of identity – in this case national identity among migrants – will help inform the potential capacity of this group to mobilize and help the homeland.

Based on the results from 28 in-depth interviews, the researcher rejects the main hypothesis put forth in the introduction, as the results demonstrate that the overwhelming majority of Ukrainian migrants of the fourth wave (73%) retain their Ukrainian national identity and do not develop a hybrid identity (see Figure 1). More importantly, there is a split with regard to the kinds of organizations or advocacy groups participants belonged to based on how they nationally identified. For example, in some instances, those with hybrid identifications showed an affinity for membership in older diaspora organizations. Whereas, participants who identified as Ukrainian only formed their own groupings. An unanticipated finding was that participants with higher educational credentials (Master's or PhD) had a more complex understanding of their national identities and rejected identification with only one nation, in favor for a more cosmopolitan or transnational identity. This also had an impact on the type of advocacy work in which they were engaged.

The main puzzle that this research zooms in on is the stickiness of national identity in the case of fourth wave Ukrainian migrants. The question remains: why do highly-skilled Ukrainian migrants, who successfully integrate in their countries of settlement in particular when it comes to their professional achievements, continue to nationally self-identify in a unitary fashion (e.g. as Ukrainian) as opposed to developing a hybrid sense of identity (e.g. Ukrainian-Canadian).

To try and unpack this conundrum, it is worth discerning between the European and North American cases as in North America, the prevalence of hybrid identities is much higher and is generally welcomed by the immigration policies of both the US and Canada. Indeed, the above question becomes even more interesting when one considers how common hybrid identities are in these societies. Why don't Ukrainian migrants develop hybrid identities when they live in societies where there are many other citizens with hybrid identities and where this type of identification is more less welcomed and in some instances even encouraged? Because the majority of participants in this study were drawn from Canada, it is the Canadian case, which provides one with possible explanations. Possible mechanisms for the retention of the Ukrainian identity and the rejection of a hybrid identity may be:

1. It is much more common for representatives of older immigration waves to carry hybrid identities (e.g. descendants of the immigrants from the second

and third waves to Canada). This is not surprising given that full integration can often take several generations to become complete. Oftentimes, these may be people who have never been to Ukraine, speak very limited Ukrainian (or not at all), but they lead a very active lifestyle when it comes to maintaining their Ukrainian culture and heritage (e.g. attend Ukrainian church, join Ukrainian dance groups, attend Ukrainian festivals, and send their children to Ukrainian Sunday school). Moreover, due to the presence of conflict between older and newer waves of Ukrainian migrants, fourth wave migrants may reject this hybrid sense of identity because they see this group as the «other». Generally, the fourth wave of migrants may also feel that they have more significant ties with Ukraine.

2. Due to the rise of ICT, it has become much easier to maintain strong ties with the homeland and live dual lives; for example, working and living in one country but being fully invested in the political, social, and economic issues of the homeland. Transnational activism in this sense is very informative as it demonstrates how migrant communities use ICT to connect with other likeminded citizens online and use these tools to organize virtually and sometimes even help their homeland physically.

3. The process of identity retention or transformation is highly subjective and each participant will have his or her own reason for why they have decided to continue to nationally identity in a unitary fashion. However, what is possible to extrapolate and generalize from the data is that the adoption of a hybrid identity (e.g. Ukrainian-Canadian) or the complete switch to the national identity of their country of settlement (e.g. only Canadian) may take longer for each migration cohort— sometimes, a whole generation. In the data surveyed, there is no correlation between years spent abroad and change of identity; however, one can speculate that this correlation may exist if one were to carry out a longitudinal study, comparing identity transformations across different waves and generations of migrants.

4. Shocks or crises in the homeland serve as catalyzers and often provide migrants with a rejuvenated sense of pride that they belong to their home nation. As in the case of Ukrainians abroad, the Revolution of Dignity intensified the feeling of «Ukrainianness» for many and perhaps created a psychological commitment to the Ukrainian nation on the level of self- identification.

5. Continuing immigration of Ukrainians to North America may be another factor explaining why Ukrainians' unitary identity is preserved². According to the

² William Safran suggests that Jewish collective identity was able to survive in the United States and Canada because of «continuing immigration» [6, p. 40].

United Nations Population Division [4], the number of Ukrainian immigrants to the United States has averaged at 2,744 migrants a year between 2010 and 2017. Similarly, between 2008 and 2017, Canada has seen 26,303 new permanent residents arrive from Ukraine, averaging at 2,630 migrants a year [5]. As can be seen, the immigration pattern of Ukrainians to North America is quite steady and contributes new migrants to the existing Ukrainian population in these countries on a regular basis.

While it is possible to speculate about some mechanisms of action, given the complexity of the identity negotiation process, it is difficult to provide a generalizable answer about why or why not a certain collective identity remains unchanged. As Piotr Sztompka argues: «[i]n this late modern period, identity has become multi-dimensional, multi-layered, differentiated. It is produced as a personal construction built of a multiple repertoire of options. People 'craft themselves', rather than receiving themselves ready-made» [7, p. 493–494; 8, p. 10]. Because of this «repertoire of options», it can be assumed that each identity experience is subjective and differs from the next.

However, whatever the mechanisms may be, the obvious conclusion to be made is that identity matters for collective action just as the maintenance of these social connections is important for reinforcing particular identifications. Together, these variables represent a symbolic interactionist relationship. Advocacy networks are important for the maintenance of narratives, social ties, and provide a space where identity can be performed. At the same time, identity dictates why and how migrants engage in activism, and when ties are more easily maintained with the homeland, unitary identifications tend to linger. Because of their unitary identification as Ukrainians, fourth wave Ukrainian migrants take up new projects, form new organizations, which in their minds more adequately respond to the needs of their homeland and in a manner that differs from the initiatives, which older waves of migrants undertake. A shared identity does not only drive collective action, it defines its format and how it is carried out.

References:

1. Vertovec S. Trends and Impacts of Migrant Transnationalism. Centre on Migration, Policy and Society. 2004. No. 3. 80 p.
2. Smith A. D. Diasporas and Homelands in History: The Case of Classic Diasporas. *The call of the homeland: Diaspora nationalisms, past and present* / A. Gal, A. S. Leoussi, A. D. Smith. 2010. P. 3–27.
3. Brinkerhoff J. M. Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement. *The Journal of Politics*. 2009. Vol. 72, No. 3 (Jul., 2010). P. 920–922.

4. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). *Total migrant stock at mid-year by origin and by major area, region, country or area of destination, 1990–2017*. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp>.
5. Immigration, Refugees and Citizenship Canada, Research and Evaluation Branch (2019). *Canada-Permanent residents by source country, 2008–2017*. URL: <https://open.canada.ca/data/en/dataset/082f05ba-e333-4132-ba42-72828d95200b#wb-auto-6>.
6. Safran W. The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective. *Israel Studies*. 2005. 10(1). P. 36–60.
7. Sztompka P. From East Europeans to Europeans: Shifting Collective Identities and Symbolic Boundaries in the New Europe. *European Review*. 2004. Vol. 12, iss. 4. P. 481–496.
8. Góra M., Mach Z. Identity formation, democracy and European integration. *Collective Identity and Democracy: the Impact of EU Enlargement* / M. Góra, Z. Mach. Oslo : RECON, 2010. P. 7–29.

УКРАЇНЬКА ДІАСПОРА В ДЕРЖАВАХ КОРОЛІВСТВА СПІВДРУЖНОСТІ

Ігор Кучер
ФОП «Кучер»

Великобританія є однією з «G 7», її столиця є одним із найважливіших економічних центрів світу, окрім цього Британія створила одну з найбільших колоніальних імперій у світі, що і визначило поширення її культури та державотворчої моделі у світі. Натомість українська діаспора є однією з найбільш значних серед європейських діаспор, а українські мігранти в Королівствах Співдружності змогли чи не найкраще себе самореалізувати серед інших держав світу, де присутня українська діаспора (наприклад, 24 генерал-губернатором Канади був Роман Гнатишин). Високий ступінь самореалізації українських мігрантів в державах Королівствах Співдружності пов'язаний з тим, що їхні суспільства хоч і мають в основі британський етнос, все ж є фундаторами капіталізму, де соціальні драбини базуються на особистих якостях людини та її працездатності, тоді як походження людини не є основним фактором для її самореалізації.

Аналіз української діаспори в Королівствах Співдружності є **актуальним** з ряду причин:

- військове протистояння України з Росією, тоді як «важковаговики» серед Королівств Співдружності є найбільш дієвими союзниками нашої держави;
- вихід Британії зі складу ЄС та пошук нею свого місця на геополітичній мапі світу, можливо, на основі більш тісної взаємодії з іншими Королівствами Співдружності, що відкриває нові можливості для співпраці України та країн Королівств Співдружності;
- можливість для української держави трансформувати власне суспільство в процесі взаємодії з українською діаспорою в державах Королівств Співдружності.

Предметом дослідження даної наукової статі є українська діаспора.

Метою є виявлення перспектив взаємодії українського суспільства та держави Україна з суспільствами та державами Королівств Співдружності за посередництва української діаспори.

В процесі підготовки наукової статі автор використав метод кластерного аналізу та метод класифікації.

Суттєвий внесок у розробку даної тематики зробили наступні автори: Ю. Кондрашевська [2], Т. Шадріна [6], Х. Скрипка [5], І. С. Бойко [1] та ін.

Але при цьому варто зазначити, що їхні дослідження стосувалися переважно питання діаспори окремих країн Королівств Співдружності,

в першу чергу Канади, де зосереджена одна з найбільших українських діаспор, наприклад, «Проблема збереження національної ідентичності української діаспори (на прикладі українців Канади в другій половині XX ст.)» (Ю. Кондрашевська), «Українська діаспора в Канаді: мова «чужої» країни» (Т. Шадріна) та ін.

До складу Королівств Співдружності належать: Антигуа і Барбуда, Австралія, Багамські Острови, Барбадос, Беліз, Велика Британія, Канада, Гренада, Ямайка, Нова Зеландія, Папуа Нова Гвінея, Сент-Кіттс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадини, Соломонові Острови, Тувалу. Загалом, це 16 держав у Західній Європі, Північній та Центральній Америці, Австралії та Океанії, де главою держави є Єлизавета II.

Задля наукового аналізу взаємодії української діаспори в державах Королівствах Співдружності був використаний кластерний аналіз. Кластерний аналіз був проведений за допомогою програми Minitab [8].

Серед статистичних даних, які були використані у даному кластерному аналізі, варто вказати наступні: кількість української діаспори, площа держави, загальна чисельність населення, ВВП на душу населення за ПКС, загальна величина ВВП за ПКС, відстань від Києва до столиці. Отже, представлені дані вказують як на соціально-економічні передумови виникнення української діаспори у даних країнах, так і на фізико-географічні передумови (площа держави). Дискусійним є включення даних про середню відстань від Києва до столиці держав Королівств Співдружності. Але навіть у період «смерті відстаней» [4, с. 221] для формування діаспори, вкупі із низьким рівнем ВВП на душу населення за ПКС, навіть наявність прогресивної британської моделі устрою держави має велике значення.

У результаті проведення кластерного аналізу української діаспори в державах Королівствах Співдружності (рис. 1) на основі вищезазначених статистичних даних, можна виділити 2 групи:

Ключові держави Королівства Співдружності – Великобританія, Канада, Австралія та Нова Зеландія. Ці держави характеризуються найвищими показниками: ВВП на душу населення за ПКС (від 41 тис. дол. США до 51 тис. дол. США), загальною величиною ВВП за ПКС та за площею. При цьому можна виділити дві підгрупи: Британія та Канада – держави, що найближче розташовані до України, та значно віддалені порівняно країни другої підгрупи: Австралія та Нова Зеландія. Перспективною щодо зростання чисельності української діаспори є перша підгрупа. На даний момент найбільшу українську діаспору серед країн першої групи має Канада – 1 млн. 250 тис. осіб, тоді як в Британії відсутні точні статистичні дані щодо чисельності української діаспори.

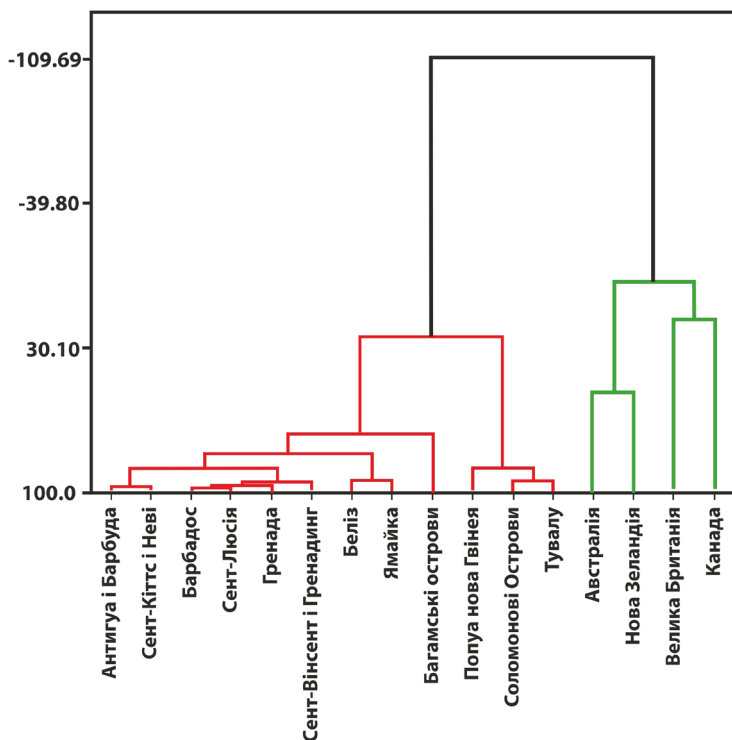

Рис. 1. Кластерний аналіз взаємодії української діаспори в державах Королівств Співдружності.

Джерело: створено автором на основі даних [7].

До другої групи даного кластерного аналізу належать: Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Барбадос, Беліз, Гренада, Ямайка, Папуа Нова Гвінея, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадини, Соломонові Острови, Тувалу. Ці держави характеризуються: значною варіацією у рівні ВВП на душу населення за ПКС – від 2,5 тис. дол. США (Соломонові Острови) і 3,8 тис. дол. США (Папуа Нова Гвінея) до 33,8 тис. дол. США (Багамські Острови). Окрім цього, ці держави займають незначні за розміром території – від 26 км. кв. (Тувалу) до 28 тис. км. кв. (Соломонові Острови). Виключенням при цьому є Папуа Нова Гвінея, площа якої становить 453 тис. км. кв. Але групу цих країн об'єднує значна відстань від Києва до столиць цих держав – від 8,8 тис. км. до 14,5 тис. км.

Варто зазначити, що подорожі до всіх держав Королівств Співдружності можливі лише за умови оформлення візи [3], а в період пандемії «КОВІД-19» взагалі існують значні обмеження, що не сприяє розвитку зв'язків України зі своєю діаспорою у вищезазначених країнах.

Перспективи взаємодії українського суспільства та держави України з суспільствами та державами Королівствами Співдружності за посередництва української діаспори можуть бути у наступних напрямках:

- активізація діалогу щодо спрощення візового режиму для громадян України з державами Королівствами Співдружності, що мають найбільшу кількість представників української діаспори, що потребуватиме як діяльності з українського боку, так і активізації всіх організацій української діаспори в даній країні;
- укріплення проукраїнської коаліції з ключовими країнами Королівствами Співдружності в умовах російської агресії проти України на Сході держави та у Криму;
- повноцінне формування архітектури наукової мережі українознавчих досліджень в ключових державах Королівствах Співдружності з напруженням спільних стандартів та кооперування задля підвищення якості наукових досліджень щодо українознавства;
- активізація суспільних, наукових та регіональних міждержавних зв'язків задля покращення можливостей України в контексті євроатлантичної інтеграції.

Список літератури:

1. Бойко І. С. Українська діаспора Австралії як суб'єкт політики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04. Одеса, 2001. 21 с.
2. Кондрашевська Ю. Проблема збереження національної ідентичності української діаспори (на прикладі українців Канади в другій половині ХХ ст.). *Схід*. 2017. № 1. С. 64–69.
3. Країни світу: режим в'їзду. URL: <https://mfa.gov.ua/podorozhnim/krayini-svitu-poperedzhennya-ta-poradi-rezhim-vyizdu>.
4. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными: монография. Москва : Издательский дом Высшей школы экономики, 2016. С. 384.
5. Скрипка Х. Культурно-мистецька діяльність української діаспори Великобританії як системна модель. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка* [ред.-упоряд. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Посвіт, 2016. Вип. 16. С. 153–158.
6. Шадріна Т. Українська діаспора в Канаді: мова «чужої» країни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Філологія*. 2016. Вип. 2. С. 309–314.
7. Knoema. URL: <https://knoema.ru/>.
8. Minitab. URL: <https://www.minitab.com/en-us/>.

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Галина Лещук, к. пед. н., доц.

*Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка*

Категорія «людський капітал» є багатоаспектною і пов'язана з інвестиціями конкретної особистості у власну освіту, здоров'я, професійну підготовку, що у подальшому стає цінним ресурсом, надбанням, невід'ємним від самої людини і зростаючим упродовж усього її життя [6].

Формування теорії людського капіталу як самостійного напрямку наукового дослідження пов'язане із зарубіжними розвідками 60-х років другої половини ХХ ст. Вагомий внесок у розвиток теорії людського капіталу у цей період зробили Л. Вальрас, Дж. М. Кларк, Ф. Ліст, Дж. Мак-Куллох, Г. Д. Маклеод, А. Маршалл, Дж. С. Мілль, Ш. Сей, Т. Уінштейн, Дж. С. Уолш, І. Фішер, У. Фарра. Пожвавлення наукових досліджень даної тематики зумовили соціально-економічні умови, які сформувалися в цей історичний період:

1. Перехід до інноваційного виробництва в результаті досягнень науково-технічного прогресу, що призвело до підвищення ролі кваліфікованої праці та переосмислення значення робочої сили у виробничому процесі;
2. Збільшення частки інтелектуальних, високопрофесійних витрат у структурі собівартості кінцевого продукту;
3. Прискорення процесів гуманізації соціально-економічних відносин у найбільш розвинених країнах світу, стійкість і авторитетність «ідеї людської цінності» на всіх рівнях управління економікою.

Таким чином, накопичений теоретико-методологічний потенціал концепцій людського капіталу дав можливість критично оцінити стан напрацювань у проблемному полі людського капіталу і створити на їхній базі нову самостійну наукову дисципліну – теорію людського капіталу [5].

Основоположниками сучасної теорії людського капіталу є американські економісти Т. Шульц і Г. Беккер, дослідження яких стали відправною точкою для подальших наукових розвідок у даному напрямі.

Концепцію людського капіталу Т. Шульца можна охарактеризувати кількома ключовими тезами:

1. Людський капітал – це додаткове джерело доходу, що формується за допомогою знань, навичок, здібностей людини;
2. Освіта є однією з форм капіталу, найважливішим фактором, що забезпечує економічне зростання й водночас постає автономним джерелом збільшення доходів поза існуючими інституціями;

3. Капітал освіти є людським капіталом, оскільки він невіддільний від людини;

4. Освіта як капітал є джерелом отримання майбутніх доходів та інструментом досягнення бажаних матеріальних цілей;

5. Для покращення якісних характеристик робочої сили необхідні додаткові інвестиції в освіту;

6. Інвестування в освіту є формою вкладень коштів у фактори виробництва, що створюють додатковий продукт [9].

Людський капітал, на думку Г. Беккера, формується за рахунок інвестицій в людину, серед яких можна назвати навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров'я, міграцію і пошук інформації про ціни та доходи. Ці витрати різними шляхами сприяють розвитку продуктивної сили, інтелектуального і культурного потенціалу людини [7].

Незважаючи на різноманітність сучасних підходів до трактування поняття «людський капітал», незаперечним може вважатися той факт, що людським капіталом володіють насамперед інтелектуально розвинені особистості, здатні орієнтуватися у нестандартній ситуації, грамотно приймати рішення (не тільки виробничого характеру в рамках своїх професійних здібностей) й успішніше їх реалізовувати. Саме тому людський капітал індивіда невіддільний від його інтелектуального потенціалу.

У сучасному світі, де саме інтелектуальний потенціал визначає можливості суспільного та економічного розвитку та зростання, проблема збереження та примноження людського капіталу набуває особливої актуальності. Одним із факторів, які суттєво впливають на показники людського капіталу в певній державі чи регіоні, є міграційні процеси.

Міжнародна міграція людського капіталу – це процес імпорту, експорту людського капіталу та його функціонування за межами країни походження. Створення умов, які б сприяли залученню додаткового людського капіталу за рахунок зовнішніх мігрантів та обмеження відтоку власного людського капіталу шляхом створення таких умов, які б зберігали цей людський капітал (високий рівень життя, соціально-політична й економічна стабільність тощо) – пріоритетне завдання кожної держави.

Основними причинами міграції людського капіталу найчастіше є: невідповідність попиту на людський капітал та пропозиції людського капіталу цього рівня в даній країні; норма прибутку на інвестиції в людський капітал корелює з високою нормою прибутку на вкладені інвестиції; рівень життя (чим вищий рівень життя, безпеки та стабільності в країні, тим більшим буде приплив зовнішніх мігрантів і, відповідно, людського капіталу); освоєння нових ринків; нестабільна політична обстановка; конкуренція за людський капітал високої якості.

Найчастіше людський капітал переміщається внаслідок трудової міграції, оскільки 2/3 всіх мігрантів (приблизно 150 мільйонів осіб) становлять саме трудові мігранти [8]. Міграційний рух людського капіталу є чинником посилення економічного зростання, розвитку інноваційних і високотехнологічних галузей економіки, підвищення рівня зайнятості та зниження рівня безробіття та неповної зайнятості [2].

Позитивні наслідки міграцій людського капіталу:

1. Зростання світової економіки;
2. Мобільність на ринку праці, зменшення безробіття;
3. Підвищення рівня добробуту населення (в разі циклової міграції людського капіталу до країни-експортера надходять цінності та заощадження, також після повернення мігранти підвищують рівень продуктивних сил країни, так як діляться набутими в процесі міграції навичками і кваліфікацією, передовими технологіями).

Негативних наслідків переміщення людського капіталу між країнами зазнає, як правило, країна-експортер людського капіталу:

1. Зменшення податкових надходжень;
2. Старіння населення, так як серед мігрантів переважають люди працездатного віку;
3. Зниження якості людського капіталу всередині країни-експортера;
4. Зростання витрат на відтворення людського капіталу.

Лідерами серед країн-реципієнтів людського капіталу високого рівня розвитку залишаються країни Північної Америки, які у 2000-і роки ангажували біля 2/3 всіх переміщень людського капіталу. Третина якісного людського капіталу перемістилась у країни Європейського Союзу [2]. Попри те, що вплив міжнародної міграції людського капіталу на світову економіку має здебільшого позитивне значення, мусимо відзначити, що у процесі міграційного обміну Україна, на жаль, віддає переважно високоякісну робочу силу працездатного віку, з високим рівнем освіти, з ґрунтовною професійною підготовкою, професійним досвідом, жінок репродуктивного віку, а приймає в результаті зовнішньої міграції здебільшого малокваліфікованих працівників, що негативно відображається на якості людського капіталу [1]. У нинішніх українських реаліях трудова міграція як чинник людського капіталу, по суті, є механізмом виживання у процесі боротьби з бідністю або уникнення безробіття. Серед соціально-економічних причин, які перешкоджають ефективному використанню людського капіталу українців, вказується низька заробітна плата (79%), неможливість знайти роботу відповідно до своєї кваліфікації (11%), низькі можливості для самозайнятості та професійного розвитку, бажання

поліпшити навички та продовжити кар'єру за кордоном, сімейні обставини, доступ до послуг охорони здоров'я, корупційні та кримінальні загрози, відсутність безпеки тощо [3]. На фоні посилення глобальних міграційних процесів, а також демографічного старіння населення вирішальну роль у збереженні й розвитку людського капіталу має відігравати ефективна державна політика зайнятості (забезпечення роботою за фахом, гідним заробітком та відповідним соціальним захистом) [4].

Список літератури:

1. Гордузенко В. Зовнішня міграція як фактор динаміки етнонаціональної структури. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 171–178.
2. Карова Е. А. Миграция человеческого капитала. *Вестник Евразийской науки*. 2020. №1. URL: <https://esj.today/PDF/75ECVN120.pdf>. (дата звернення: 08.04.2021).
3. Міграція як чинник розвитку України. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток України. К., 2016. URL: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayi_ni.pdf (дата звернення: 11.04.2021).
4. Семів Л. К. Сучасні проблеми людського капіталу у вимірі трудової міграції та реєміграції. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/serpsri_2016_3_16 (дата звернення: 14.04.2021).
5. Хайкин М. М. Эволюция теории человеческого капитала. *Экономические науки*. 2010. Т. 62. № 1. С. 51–54.
6. Якимчук С. В. Развитие человеческого капитала: региональный аспект. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 1-2(1). С. 20–23.
7. Becker G. S. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy. Supplement*. Oct., 1962. P. 9–49.
8. International Migration 2019. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationStock2019_Wallchart.pdf (дата звернення: 11.03.2021).
9. Schulz T. Investment in Human Capital. *American Economic Review*. 1961, March. № 1. P. 1–17.

ДО ПИТАННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ-ПОВЕРНЕНЦІВ

Олена Малиновська, д. н. з держ. упр.

Національний інститут стратегічних досліджень

Повернення трудових мігрантів на батьківщину є їхнім невід'ємним правом та відповідає інтересам держави і суспільства, що зацікавлені у збереженні та поповненні людського потенціалу та прискоренні розвитку країни. Водночас, раптове та масове повернення мігрантів може призвести до ускладнення ситуації на ринку праці, зростання конкуренції за робочі місця, посилення соціальної напруженості в суспільстві. Для уникнення негативних наслідків повернення, успішної реінтеграції потрібні інформаційна, консультативна підтримка мігрантів, сприяння ефективному використанню здобутого ними під час роботи за кордоном досвіду та зароблених коштів, що забезпечить поверненням досягнення самозабезпечення, відчуття комфортності та безпеки.

Міжнародний досвід свідчить, що повернення мігрантів на батьківщину має розглядатися не лише як виклик, а й як шанс набуття країною додаткових ресурсів, використання якого потребує цілеспрямованої діяльності держави. Тому, за даними ООН, 63% країн світу розробляють та реалізують політику із сприяння поверненню мігрантів та їхній реінтеграції [1]. Відповідні програми успішно діють в Албанії, Грузії, Іспанії, Польщі, Португалії та інших країнах.

Конкретні заходи, що застосовуються, різні за змістом, проте характеризуються кількома спільними підходами. По-перше, для їх розробки необхідною є надійна інформація щодо мігрантів-повернених (чисельність, розміщення за регіонами, вік, стать, освіта, професія, причини та обставини повернення тощо), адже потреби у допомозі у різних осіб відрізняються.

По-друге, ефективність заходів держави залежить від того, наскільки враховані запити самих мігрантів. Тому необхідною є участь мігрантів, їхніх асоціацій у розробці відповідних програм. До такої роботи мають бути долучені також соціальні партнери, неурядові організації. Вкрай важливою є участь місцевої влади, конкретних громад, куди повертаються мігранти, оскільки реінтеграція відбувається саме на місцевому рівні.

По-третє, підтримка повернення та реінтеграції мігрантів не повинна сприйматися суспільством як привілей, відповідні заходи мають сприяти позитивним змінам в інтересах не лише мігрантів, а й усієї громади.

По-четверте, вкрай бажаним є забезпечення підтримки відповідних програм країнами призначення мігрантів, на її отриманні країни походження

повинні наполягати при міждержавних контактах. З одного боку, ситуація, в якій мігрант перебуває за кордоном, його правовий статус, гарантії трудових прав, доступ до соціального страхування тощо мають неабияке значення для успішної реінтеграції після повернення. З другого, – країни призначення можуть надавати пряму допомогу проектам повернення.

Наприклад, у 2009 р. в Південній Кореї започатковано «Програму щасливого повернення», адресовану іноземним працівникам, строк роботи яких в країні завершується. Вона передбачає професійне навчання, сприяння працевлаштуванню в корейських компаніях, які працюють на батьківщині мігрантів, допомогу в оформленні необхідних документів для трансферу набутих під час роботи в Кореї прав із соціального страхування [2].

У зв'язку із спричиненими пандемією «COVID-19» зменшенням обсягів міграційних переміщень та поверненням багатьох мігрантів додому така складова міграційної політики як сприяння репатріації та реінтеграції громадян, які повертаються на батьківщину, набула надзвичайної актуальності також і для України. За оцінками, навесні 2020 р. повернулися приблизно 10% мігрантів, ще 10% заробітчани не змогли виїхати на сезонні роботи за кордон [3], загальна чисельність поверненців оцінювалася приблизно в 400 тис. осіб. І хоча частина з них знову хотіла виїхати на роботу до зарубіжних держав, коли виникла така можливість, це вдалося не всім. Враховуючи продовження пандемії та її економічні наслідки, попит на робочі руки українців за кордоном найближчим часом зростати не буде.

Реагуючи на ситуацію, Уряд декларував створення нових робочих місць, залучення поверненців до проєктів «великого будівництва». Була запущена програма «Доступні кредити 5-7-9», якою могли скористатися також і мігранти-поверненці. І, нарешті, Кабінет Міністрів України ініціював запровадження адресної підтримки трудових мігрантів, які повертаються на Батьківщину і інвестують у відкриття власної справи зароблені за кордоном кошти.

Урядом розроблено та подано до Верховної Ради України законопроект № 4669 «Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження допомоги для економічної реінтеграції трудових мігрантів» [4]. Він передбачає виділення бізнесменам-початківцям з числа мігрантів, які повертаються на Батьківщину, безповоротних грантів або безпроцентної позики в сумі, співставній з їхніми власними капіталовкладеннями (але не більше, ніж 150 тис. грн).

Ухвалення законопроекту сприятиме виконанню ст. 14 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», згідно з якою «державою сприяє

реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей шляхом здійснення комплексу соціальних, правових, економічних та інших заходів, передбачених законодавством» [5], а також досягненню однієї з цілей Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, що полягає у створенні необхідних умов для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство [6].

При підготовці законопроекту було використано досвід Молдови, зокрема, державної програми PARE 1+1, суть якої у виділенні мігрантам, які започатковують чи розширюють власний бізнес на батьківщині, одного лею безповоротного гранту на кожний лей інвестицій зароблених за кордоном коштів.

Програма PARE 1+1 була запущена у Молдові у 2010 р. Величина гранту може сягати 250 тис. леїв (приблизно 14,3 тис. доларів США). Компонентом програми є також навчання мігрантів-поверненців веденню бізнесу. Станом на 2020 р. таке навчання пройшли 2410 підприємців. Гранти отримали 1623 підприємства, тобто близько двох сотень щорічно, завдяки чому створено понад 4 тис. робочих місць. Витрати на програму з державного бюджету становлять 40 млн леїв на рік, приблизно така ж сума залучається від міжнародних донорів, передусім ЄС. Водночас мігранти-учасники програми вклали в економіку країни понад трильйон леїв (приблизно 56 млн доларів США), по 3,15 лея на кожний лей допомоги, що доводить ефективність програми [7].

Чинний в Молдові механізм реінтеграції трудових мігрантів та залучення їхніх коштів в економіку позитивно оцінюється та пропагується Міжнародною організацією з міграції, яка у співпраці з українськими відомствами, відповідальними за розвиток економіки та сфери зайнятості, імплементувала пілотний проєкт аналогічного змісту. Аналіз його виконання та вивчення міжнародного досвіду завершилися розробленням законопроекту № 4669.

Вкрай своєчасна ініціатива Уряду щодо запровадження допомоги для економічної реінтеграції трудових мігрантів не може не вітатися. Разом з цим, хотілося б висловити деякі міркування, які могли б бути розглянуті під час доопрацювання законопроекту в парламенті.

Так, Уряд пропонує надавати допомогу у започаткуванні бізнесу мігрантам, які вже повернулися в Україну. Разом з тим, очевидно, що більш продуктивним і менш болісним є заздалегідь підготоване повернення. Тому отримувати державну підтримку повинні як ті мігранти, які уже повернулися, так і ті, які готують своє повернення, налагоджуючи можливості для самозайнятості.

Варто надати доступ до державної допомоги не лише особисто мігранту, а й, за його відсутності в країні, членам його родини першої лінії спорідненості (подружжю, батькам, дітям), які є отримувачами валютних переказів з-за кордону і вкладають ці кошти у власний бізнес з метою забезпечення зайнятості та еventуального повернення мігранта на Батьківщину.

Більшій гнучкості потребує підхід до визначення терміну працевлаштування за кордоном, який дає право на отримання допомоги. У законопроекті це не менше одного року. Разом з тим, панівною моделлю закордонного заробітчанства українців є нетривалі, проте регулярно повторювані поїздки на роботу за кордон. Тому варто визначити накопичувальний термін роботи за кордоном, який може бути підставою для отримання гранту.

Нелогічно видається запропонована норма щодо надання безповоротного гранту лише тим мігрантам, які мають не менше десяти років страхового стажу. Адже стаж, крім іншого, є функцією віку. Відтак, отримати грант зможуть відносно старші особи, тоді як для молоді, яка не накопичила необхідного страхового стажу, буде доступний лише безвідсотковий кредит, який мігрант має повернути. Разом з тим, держава зацікавлена передусім у поверненні на Батьківщину молодих, економічно активних громадян.

У законі було б доцільно деталізувати критерії відбору проєктів для надання грантів, підкресливши, що йдеться про бізнеси, в яких зацікавлені громади, куди повертаються мігранти, у першу чергу такі, що спрямовані на підвищення економічної спроможності території, розбудову інфраструктури, створення робочих місць, культурний розвиток. Потрібно також передбачити механізм узгодження результатів відбору проєктів бізнес-планів, які конкуруватимуть за отримання реінтеграційної допомоги, з громадами, де плануватиметься відкриття відповідних бізнесів.

У законі варто передбачити можливість фінансування грантів для мігрантів-поверненців не лише із Державного бюджету, а й з інших законних джерел, а також надати ЦОБВ, відповідальному за регулювання трудової міграції, повноваження щодо залучення на ці цілі донорських коштів, зокрема з країн, де працюють українські мігранти, коштів міжнародної технічної допомоги тощо.

Внесений до Верховної Ради України законопроект № 4669 є важливим кроком на шляху удосконалення міграційної політики з метою використання потенціалу міграції для соціально-економічного розвитку країни. Разом з тим, запропоновані в законопроекті заходи є лише частиною необхідних

для сприяння поверненню мігрантів на Батьківщину та забезпечення їхньої реінтеграції і недостатні для комплексного розв'язання проблеми. Для досягнення зазначеної в Стратегії державної міграційної політики мети потрібна подальша робота з розроблення механізмів всебічної реінтеграції поверненців, не лише економічної, а й психологічної, культурної, освітньої.

Список літератури:

1. International Migration Policies. Government Views and Priorities / UN Department of Economic and Social Affairs. Population Division. URL: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/InternationalMigrationPolicies2013/Report%20PDFs/z_International%20Migration%20Policies%20Full%20Report.pdf#zoom=100.
2. Wickramasekara P. Effective return and reintegration of migrant workers. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/--sro-bangkok/documents/publication/wcms_733917.pdf
3. НБУ. Інфляційний звіт, квітень 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4.
4. Проєкт закону про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження допомоги для економічної реінтеграції трудових мігрантів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70943.
5. Про зовнішню трудову міграцію Закон України 761-VIII від 05.11.2015 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 341-IX від 05.12.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>.
6. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.
7. One billion lei in the country economy, through «PARE 1+1». URL: <https://www.odimm.md/en/press/press-releases/4548-one-billion-lei-in-the-country-s-economy-through-pare-1-1>.

**ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У ПАР
(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ
«УКРАЇНЦІ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ:
СУСПІЛЬСТВО, ІДЕНТИЧНІСТЬ, МАЙБУТНЄ»)**

Юрій Марусик

*Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

Із підвищенням інтенсивності міграційних потоків постійно зростає складність інтеграції населення держави у нове суспільство. Внаслідок глобалізації постає проблема ефективності реалізації інтеграційної політики та її відповідності різноманітним зобов'язанням, в тому числі й міжнародним, що взяли на себе сучасні держави.

Питання інтеграції іммігрантів та відповідної політики на різних історичних етапах досліджують В. Боссвік, [1], І. Агіні [2] В. Кімліка [3] та ін.

В контексті імміграції інтеграцію розглядають як зміцнення відносин в рамках соціальної системи, процес введення нових учасників, їх груп у систему суспільства та її інститутів [1, с. 2]. Питання приналежності до цих нових учасників суспільства є дискусійним, але, здебільшого, мова йде про мігрантів та кількох поколінь їх нащадків [2, с. 4]. Інтеграція іммігрантів у суспільство – необхідна передумова для ефективної взаємодії цієї групи населення, частка якої постійно зростає у країнах Заходу. Цей процес проходить у таких формах, як акультурація (сприйняття культурних норм), набуття соціального статусу, взаємодія із місцевим населенням на індивідуальному рівні, самоідентифікація (як члена соціальної системи) [1, с. 3].

Тривалий період основним шляхом інтеграції іммігрантів у суспільство була асиміляція. Під поняттям «асиміляція» розуміють односторонній процес, в якому іммігранти та їхні нащадки відмовляються від своєї культури і повністю адаптуються в нове суспільство [1, с. 4]. Така політика могла реалізовуватись як шляхом залучення до єдиного етнокультурного простору, так і до пануючих соціетальних практик [3], серед яких мова відігравала одну з ключових ролей. У другій половині ХХ ст. поняття «асиміляція» стало менш вживаним, а практика його реалізації почала вважатись небажаною. Деякі дослідники навіть говорять про табування цього поняття аж до початку ХХІ ст. як відповідь на крайнощі націоналізму, фашизму, придушення і виключення меншин а також, внаслідок зростання актуальності прав людини, поширення гордості за свою культуру [1]. Окремо варто згадати і про дискредитацію таких практик, як південно-африканський апартеїд, що системно дискримінував власне населення та мігрантів за

расовим та етнічним принципом. Міжнародна спільнота однозначно засуджувала таку аномалію [4], що продовжувала своє функціонування у другій половині XX ст. Такі крайнощі були суттєвими чинниками, що зумовили перехід до більш поміркованої та гнучкої політики, зокрема і щодо щодо інтеграції мігрантів.

В. Кімліка пояснює зміну ставлення до асиміляції будь-яких меншин двома підставами: неефективністю цієї процедури та відсутністю нормативних підстав крім «права сили» [3, с. 445]. В умовах постійного зростання частки іммігрантів серед населення країн Заходу, та в світлі прийнятих на себе зобов'язань (в тому числі й міжнародних), продовження практики асиміляції виявилось недоцільним. Навпаки, така політика призводила до посилення спротиву меншин, зменшення рівня їх лояльності та перешкоджає інтеграції тих груп населення, які позитивно сприймають перспективу пристосування до нового суспільства. На відміну від субдержавних етносів та корінних народів, іммігранти (особливо трудові), зазвичай, зацікавлені в максимально ефективній інтеграції, а дискусійним є лише питання умов цього процесу [3, с. 448].

У цій роботі ми виходимо з розуміння інтеграції мігрантів як двостороннього процесу взаємної адаптації мігрантів та суспільства, що їх приймає. Відповідно до цього, інтеграція формує набір взаємних обов'язків мігрантів та громади, що приймає, і передбачає соціальне включення (social inclusion) та соціальну згуртованість (social cohesion) [5]. Соціальне включення – це поступовий вхід іммігрантів в економічне, суспільно-культурне та політичне життя країни-реципієнта. Соціальна згуртованість – показник того, як суспільство приймає мігрантів; вона торкається явищ антидискримінації, протидії ксенофобії та сприяння взаєморозумінню [5]. Тобто, повноцінна інтеграція включає два основних елементи:

- активність самого мігранта, процес його адаптації та суб'єктивне ставлення до свого перебування у новій країні
- якою є країна перебування, зокрема, як місцеве населення приймає нових членів суспільства, які обмеження зустрічають мігрантів.

Таким чином, використаємо окреслені теоретичні засади для аналізу власного емпіричного матеріалу, отриманого у ході проведення опитування українців, які проживають у Південно-Африканській Республіці. У дослідженні використано якісну методологію – глибинні інтерв'ю [5, с. 34]. Польовий етап тривав протягом лютого-березня 2020 р. Протягом цього періоду було здійснено 24 інтерв'ю з українцями ПАР – по 6 респондентів (три чоловіки та три жінки молодшої, середньої та старшої вікових категорій) із чотирьох міст, де проживає найбільша кількість українців. Інтерв'ю проводилися за допомогою VoIP-програм [5, с. 34].

Говорячи про активність самих мігрантів та їхню адаптації до нових умов, варто звернути увагу на початковий період їхнього перебування у ПАР. Одразу після переїзду починається процес включення українських мігрантів у нове суспільство. Серед основних проблем на початку перебування у ПАР, про які говорять опитані, є безпека та вільне переміщення, мовний бар'єр, культурні відмінності, труднощі в налагодженні соціальних контактів, пошуком роботи та житла в новій країні. Згодом мігранти вирішують частину із цих проблем, але деякі з них залишаються актуальними ще тривалий час [5, с. 105].

Опитані зазвичай оцінюють тривалість своєї адаптації в межах одного – двох років. Водночас із-поміж респондентів були й ті, кому для повноцінної інтеграції знадобилося сім – десять років, а також особи, які вважають, що вони ніколи не зможуть інтегруватися в це суспільство. Останні пояснюють це тим, що їм доволі важко звикнути до іншої культури, способу життя, особливостей комунікації із тутешнім населенням [5, с. 105]. Незважаючи на наявність чи відсутність чинників, які полегшують процес адаптації, як правило, респонденти вважають, що вони успішно інтегрувалися у південноафриканське суспільство [5, с. 59].

У процесі розгляду суб'єктивного ставлення респондентів до власного перебування у ПАР помітно, що частина з них вважала свою міграцію тимчасовою. Крім того, зазвичай емігранти зберігають українське громадянство та не бачать потреби в набутті громадянства ПАР. Також ми виявили осіб, які розглядають варіанти переселення в Україну чи іншу країну. Такі особливості можуть обмежувати мотивацію та цілеспрямовані дії українців для їхньої інтеграції в суспільство ПАР [5, с. 105].

Переходячи до питання того, якою постає ПАР у ролі країни перебування українських мігрантів, варто звернути увагу на переваги цієї країни, які зауважують респонденти. Перевагами цієї країни опитані вважають природу, різноманітність культур, толерантність, привітність і відкритість місцевого населення, ефективне функціонування економіки та права, високий рівень розвитку інфраструктури, якісні продукти й місцеву кухню, зручний часовий пояс, що дозволяє легше підтримувати контакт із рідними та близькими, які залишилися в Україні [5, с. 105]. Водночас, найменше подобається опитаним рівень безпеки, обмежені можливості переміщення, а також безробіття, значне класове розшарування та бідність населення, які притаманні Південно-Африканській Республіці [5, с. 105]. Цей спектр проблем спонукає до кардинальної зміни буденних практик задля гарантування безпеки, та згодом респонденти починають сприймати таку ситуацію за звичний стан речей, з яким можна впоратись. Відповідно,

типовою є думка, що попри складну ситуацію з безпекою, це особливість, з якою можна впоратись та до якої можна призвичаїтись.

Оскільки опитані зазвичай не мають громадянства ПАР, інституційні обмеження є закономірною особливістю їхнього перебування в цій країні. Та крім цілком очікуваних у будь-якій країні обмежень для мігрантів, респонденти згадують і систему «позитивних дій», що покликана згладити наслідки історії країни періодів колоніалізму та апартеїду, яка містила системну дискримінацію осіб неєвропейського походження [5, с. 106]. Частина мігрантів незадоволена цими обмеженнями, але, зрештою, оцінюючи їх, опитані здебільшого ставляться з розумінням до такої політики.

Зважаючи на непросту історію ПАР міжетнічні відносини є складним питанням, яке займає чільне місце в історіях опитаних українських мігрантів. Респонденти зауважують, що для цієї країни звичні різноманіття культур, відкритість і толерантність. Проте наслідки минулого дають суспільству серйозні приводи для конфліктів, зокрема на расовому та міжетнічному ґрунті. У таких випадках добре інтегрованих українців частина місцевого чорношкірого населення може сприйняти за нащадків колонізаторів й упереджено ставитися до них [5, с. 106]. Та досить поширеною думкою серед опитаних була ідея, що іноземне походження може дозволяти українцям уникати таких конфліктів. Таким чином, статус мігрантів може виявитись додатковим чинником, що дозволяє уникнути зайвих конфліктів у цьому суспільстві.

Якщо ж говорити про те, що опитані вважають корисним для ефективної інтеграції, то це і якості самих мігрантів (їхня трудова, підприємницька, громадська активність, здатність вивчати нові мови, відкритість до інших культур [5, с. 107] і готовність діяти відповідно до нових правил співіснування), і особливості суспільного середовища (допомога в цьому процесі від роботодавця, знайомих чи членів власної родини, що уже живуть у ПАР) [5, с. 106].

Таким чином, розглянувши емпіричний матеріал проведеного дослідження, ми бачимо широкий спектр особливостей інтеграції у суспільство, що значно відрізняється від українського. З погляду опитаних мігрантів, Південно-Африканська республіка постає надмірно своєрідною країною призначення із проблемами у сфері безпеки та непростими наслідками колоніального та постколоніального періодів, з наслідками яких покликана боротись система «позитивних дій», та респонденти зауважують, що ПАР – це водночас і різноманітне, толерантне та відкрите до мігрантів суспільство, до особливостей якого вони все-таки здатні призвичаїтись. Для успішної інтеграції важливими є як активність самих українців у цій країні, так і кроки назустріч від представників нового суспільства.

Список літератури:

1. Bosswick W., Heckmann F. Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities. URL: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>.
2. Ö. Bilgili, Agimi I. Supporting Immigrant. Integration in Europe. What Role for Origin Countries' Subnational Authorities? URL: <http://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/INTERACT-SubnationalAuthorities.pdf>.
3. Кимлика У. Современная политическая философия. М. : Изд. дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2010. 592 с.
4. Конвенция о пресечении преступления апартеида и наказания за него № 995_149. (1973, Листопад 30). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_149#Text.
5. Ключковська І., П'ятковська О., Марусик Ю., Гойсан В., Жилич Х., Качур Дз. Українці Південно-Африканської Республіки: суспільство, ідентичність, майбутнє. Результати дослідження. Львів, 2020. 262 с. URL: <http://miok.lviv.ua/?p=18869>.

ПРЕДСТАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН СЛОВАЧЧИНИ У ПАРЛАМЕНТІ

Світлана Матвієнків, к. політ. н., доц.

*Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника*

Після Оксамитової революції у 1992 році Чехословаччина розпалася на Чехію та Словаччину. Цікава ситуація щодо етнічних груп склалась у Словаччині (частка нацменшин – 19,3%). За даними перепису населення 2011 року, в країні словаки становлять 80,7% населення та виділяють три найчисельніші національні групи: угорці (8,5%), цигани (2%), русини (0,62%) [1]. Становище цих трьох груп абсолютно різне. Угорці активно представлені у всіх владних структурах, вони позитивно вплинули на приєднання країни до ЄС. У Словаччині угорська меншина створила Словацьку угорську коаліційну партію (СУКП), що бере участь у правлячих коаліціях починаючи з 1998-го року. У період між виборами 1998-го і 2002-го року СУКП призначила віцепрем'єр-міністра, двох міністрів і державного секретаря в міністерстві освіти [2, с. 24]. В уряді, що прийшов до влади у жовтні 2002-го року, СУКП знову здобула посади заступника прем'єр-міністра з питань національних меншин та міністрів екології, сільського господарства, регіонального розвитку. Проте словацькі русини демонструють низьку політичну активність. Більш як 30% русинів, які брали участь в останніх парламентських виборах, не хотіли голосувати за жодну політичну партію, електоральні симпатії русинів повністю протилежні до угорських. Під час референдуму щодо приєднання Словаччини до ЄС, русини дали чи не найбільший відсоток голосів проти, натомість голоси угорської меншини відіграли значну роль у становленні демократичної Словаччини.

Ефективна участь національних меншин у політиці можлива за наявності відповідних законів. Права меншин у Словаччині гарантує Конституція Словацької Республіки (1992 р.), Рамкова конвенція про захист національних меншин Ради Європи, «Закон про меншини» (1993 р.), «Закон про державну мову» (1995 р.), «Закон про мови меншин» (1999 р.). Зокрема, у «Законі про державну мову» зазначено, що «державна мова користується перевагою над іншими мовами, що використовуються на території Словацької Республіки... Словацька мова є вираженням суверенітету держави, бо «словаки складають єдиний державно-формуючий елемент Словацької Республіки». Велика частина словацької еліти виступає за концепцію національної держави, вважає Словаччину перш за все державою словаків, тоді як угорська еліта сприяє мультикультуралізму. Ефективна

політика, пов'язана з національними меншинами, виконується різними галузевими міністерствами, запровадженням посади віцепрем'єр-міністра з прав людини і меншин, створенням постійного органу – Ради з питань національних меншин і етнічних груп (функціонує як механізм запобігання та вирішення етнічних конфліктів) [3].

Після виборів 1998 року Словаччина оголосила про початок євроінтеграції та реформ. Бажання відповідати Копенгагенським критеріям змусило словацьку владу переглянути політику щодо національних меншин. За прем'єрства Владіміра Мечіара парламент Словаччини ухвалив закон про мову, що передбачав штрафи за невикористання словацької в «офіційних комунікаціях» у будь-якій сфері. Зрештою його скасував Конституційний суд. Ще уряд Мечіара запровадив двомовну (словацько-угорську) освіту в угорськомовних школах та скоротив видатки на культурно-освітні програми меншин. Натомість у 1999 році проєвропейська коаліція схвалила новий мовний закон, що гарантував використання мов національних меншин у районах, де понад 20% населення становлять не словаки. Це була одна з вимог ЄС.

У відносинах Угорщини зі Словаччиною, особливо протягом 2008–2011 років, ще були безперервні конфлікти (штрафи за використання угорської мови в офіційній комунікації, зміни в освіті національних меншин, заборони використання іноземних прапорів), але згодом настало суцільне добросусідство. Після виборів 2010 року в коаліції, яку сформували опозиційні партії, з'явилася партія угорської меншини, яка базувалася на ідеї співпраці етнічних словаків та угорців – «Most-Híd» («Міст»). За її ініціативи до мовного законодавства внесли поправки: знизили штрафи за невикористання словацької та дозволили використовувати мови національних меншин у роботі медичних і соціальних сервісів. Мови національних меншин отримали статус офіційних у районах, де хоча б 15% населення ідентифікують себе як представники певної етнічної групи (замість 20%). Також тодішній словацький уряд засвідчив, що не переглядатиме формат стовідсоткової шкільної освіти угорською мовою у південних районах Словаччини [4].

Зараз у Словаччині угорцям та представникам інших національностей «бронюються» місця в законодавчих органах влади різних рівнів. Також існує дозвіл на створення регіональних партій, які представляють інтереси національних меншин: 4 партії угорців, 5 партій ромів (циган), 1 партія русинів-українців. Угорська меншина у Словаччині є достатньо великою, щоб бути представленою в парламенті, а інші меншини здійснюють свої політичні права на регіональному чи місцевому рівні. На позачергових

парламентських виборах 10 березня 2012 року до парламенту Словаччини пройшла національна угорська партія «Міст-Гід» (Most-Híd), яка активно виступає за діалог та порозуміння між угорцями та словаками, отримавши 13 місць (6,9%), а після виборів 2016 року набрала 6,5% голосів – 11 місць. Разом з OĽaNO-NOVA (Партія звичайних людей та надзвичайних особистостей), партією Siet', SNS (Словацька націоналістична партія) та Sme Rodina («Ми – сім'я») отримали 87 голосів у парламенті, що складає 58% мандатів і утворили коаліцію [5]. Серед партій, які не подолали виборчий бар'єр, але активно впливають на політичне життя держави, можна виокремити партії угорської національної меншини у Словаччині «Угорський християнсько-демократичний альянс» та «Партія угорської коаліції».

Загалом, права меншин у Словаччині гарантовані на рівні європейських стандартів і ця держава може бути прикладом для інших у сфері захисту прав меншин. Як зазначає словацький дослідник Калман Петеч, «...справедливе ставлення до осіб, що належать до національних меншин (як особистості, так і спільноти) є ключовим фактором для стабілізації демократії та правління в Словаччині, оскільки дисфункція одного сегмента демократії рано чи пізно викличе проблеми в системі в цілому. Розвиток чесних відносин між великою нацією і традиційними національними меншинами в Словаччині є передумовою здатності держави та суспільства збалансувати негативні демографічні тенденції та ефективно справлятися з етнонаціональними проблемами і конфліктами, які виникають у Центральній Європі в результаті сучасних європейських та глобальних міграційних процесів» [3].

Список літератури:

1. Словаччина. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Словаччина>.
2. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / ред. Ю. Тищенко. Київ : Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. 311 с.
3. Petőcz K. Participation of National Minorities in Decision Making in Slovakia. *European Yearbook of Minority Issues*. 2010. Vol. 7, issue 1. P. 731–754.
4. Драпак М. Кінець конфлікту з Будапештом: як Словаччина примирилася з сусідом щодо проблем угорської меншини. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/11/27/7089795/>.
5. Вибори у Словаччині – перегони без перегонів. URL: <http://www.uiip.org.ua/вибори-у-словаччині-2016-перегони-без-перегонів>.

КОМУНІКАЦІЇ ТА ЗМІ УКРАЇНЦІВ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Ганна Мелеганич, к. політ. н., доц.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У світлі останніх років різного роду комунікації відіграють вирішальну і все більш значущу роль для багатьох процесів у суспільстві. Комунікаційний підхід до соціальної дійсності вперше був обґрунтований Ю. Хабермасом, який ввів поняття «комунікативна дія» – джерело, засіб підтримання і використання соціальної пам'яті, що акумулює культурний та історичний досвід соціальних суб'єктів. Фундаторами соціокультурного підходу вважаються М. Вебер та П. Сорокін. Саме вони наголосили на важливості феномену культури, її впливові на розвиток суспільства, формування цінностей і світогляду особистості [1, с. 17]. Комунікація в широкому розумінні – це поняття, яке означає процес обміну інформацією, окреслює людську взаємодію у різних видах і формах. Коли мова йде про представників однієї національності, то комунікація між ними в чужій країні інколи стає вирішальним моментом їхньої єдності та стійкості. Адже комунікація є ознакою конструктивної взаємодії особистостей на основі взаємної толерантності й порозуміння. Не применшуючи важливості комунікацій для інтеграції у суспільстві із титульним етносом та іншими меншинами, метою даного дослідження є сконцентрувати увагу саме на комунікаціях як обміні, процесі взаємодії між людьми, коли одні люди передають іншим сигнали з певним змістом і емоційним забарвленням, всередині української спільноти в Чеській Республіці. Одразу варто зазначити, що мова йтиме як про представників української національної меншини, так і про сучасних мігрантів. Загалом сучасна українська організована громада в Чехії має давнє походження і сформувалася за декілька хвиль еміграції. Це результат довгострокового впливу часто відносно різних політичних, економічних, соціальних, демографічних, географічних та історичних умов. На сьогодні українці є найбільш численною групою мігрантів, а саме, згідно з даними за грудень 2020 року, це 165 654 особи, які зареєстровані у службі іноземців [2]. Водночас під час обов'язкового всечеського підрахунку населення у 2011 році 53 253 громадян Чехії в колонці, яку не обов'язково потрібно було заповнювати, написали, що вважають себе українцями. Проте варто зазначити, що особливістю того перепису було те, що 2 642 666 респондентів тоді залишили колонку національність порожньою, а це практично ¼ усього населення країни. Так чи інакше, але щонайменше 218 907 українців офіційно проживають на території Чеської Республіки і складають найбільшу іноземну громаду. І така численна спільнота однозначно вимагає належної комунікації

в суспільстві та відповідної організованості. Це необхідно насамперед для того, щоб відчувати свою єдність із представниками Батьківщини, а також, щоб належно презентувати себе в чеському соціумі.

У XX–XXI століттях засоби масової комунікації збільшують свою значущість, а в період 2020–2021 років окремі їхні види стали вирішальними, адже карантинні обмеження сприяли їхньому повсюдному розвитку, зокрема формуванню нового віртуального світу спілкування.

Усі засоби масової комунікації покликані виконувати три основні групи функцій:

а) задовольняти відповідне коло потреб людини як індивіда та особистості;

б) задовольняти відповідне коло потреб соціальних груп та людини як члена відповідної групи;

в) задовольняти відповідне коло потреб суспільства загалом як цілісної соціальної системи та людини як члена цього суспільства [3, с. 65].

Коли йдеться про представників окремої етнічної групи, то не для всіх осіб комунікації, на жаль, виконують усі ці функції. Хоча, звісно, в ідеальному випадку мали б бути всі виконуваними. Такі висновки можна зробити, ґрунтуючись на результатах опитування, проведеного автором на початку 2021 року у Чехії серед українців. Отже, 66% опитаних (всього 444 особи) підтримують тісні зв'язки з іншими українцями в Чехії, 26,6% частково і лише 7,4% не підтримують повністю. Проте джерелом інформації та комунікації для більшості, а саме для 91% опитаних, є соціальні мережі. Зокрема, найбільш популярною є «Фейсбук» та відповідні групи, сторінки в ньому: «Українці в Брно», «Українці в Чехії», «Українці в Пардубіці», «Українці в Плзні», «Українці в Градці Кралове», «Громада в Чехії». Основною метою таких груп, які є багатотисячними, як правило, є об'єднання громадян України в Чеській Республіці заради спільних інтересів, створення спільного інфопростору українською мовою у цій країні. Найбільш обговорюваними тут є питання участі українців у житті громадянського суспільства в Чеській Республіці; ставлення чеської влади до громадян України; проблеми, на які наштовхуються громадяни України в Чеській Республіці.

На другому за популярністю місці джерелом інформації є офіційний сайт посольства України в Чеській Республіці – 11,9% опитаних вказали на це. Третє місце належить офіційним сайтам органів влади, таких як Міністерство внутрішніх справ, Міністерство закордонних справ Чеської Республіки, еміграційних служб і т. д. (8,1% опитаних). Тут українці в основному шукають інформацію щодо питань двосторонніх відносин, видачі віз, правового захисту та підтримки тощо.

І лише четверте місце серед джерел інформації (5,4% опитаних) посідають газети та журнали в Чеській республіці. Вважаємо, варто більш детально зупинитися на ролі ЗМІ як односторонньої форми масової комунікації, адже вони незаслужено витісняються соцмережами, які подеколи є джерелом дезінформації. Проте такі їхні функції, як комунікативна, організаторська, ідеологічна, культурно-освітня, рекламно-довідкова та рекреативна є дуже важливими для ефективної комунікації в українській спільноті.

Найбільш відомими та знаними є два журнали, яким надають перевагу більшість українців, що давно проживають у Чеській Республіці. Мова йде про два україномовні видання – журнал «Пороги» [4] (заснований у 1992 році) та «Український журнал» [5] (заснований у 2005 році). Часопис «Пороги» інформує про українське життя в Чехії та Україні, пропонує читачам інтерв'ю, аналітику та культурний сервіс. «Український журнал» – це інформаційний культурно-політичний місячник для українців, що розповсюджуються не лише на території Чеської республіки, а й на території Словаччини та Польщі. На додаток до згаданих українських журналів у Чехії видається альманах «Остравська просвіта». Однак через свою вартість та мінімальний бюджет (близько 20 тисяч крон на рік) видається раз на два місяці, має досить місцевий характер та дуже обмежену аудиторію. Подібна ситуація і з періодичним виданням «Український вісник», який раніше нерегулярно публікувався та розповсюджувався в Українських церквах [6, с. 43].

Окремо варто сказати про інформаційні сайти, які часто поєднують у собі функції і засобів масової комунікації, і засобів масової інформації. Наприклад, сайт ukrajinci.cz, який підтримується однією з найстаріших громадських організацій української меншини «Українська ініціатива в Чеській Республіці». Сайт інформує читачів про українську діаспору в Чеській Республіці та орієнтований на підтримку та розвиток української культури в рамках європейського та чеського суспільств.

Інший сайт – портал українців у Чехії – uaportal.cz є багатопрофільним щодо наповнення контентом і водночас має форум для спілкування. Доволі інформативним та з аналітичними матеріалами є сайт ceskoukrajinska.com, який містить новини з життя в Чехії для українців, що тут живуть, працюють або навчаються. Цікавим сайтом є myukrajina.cz – про історію та сьогодення чесько-українських відносин, який, на відміну від попередніх, не має української версії, але це саме тому, що ресурс створено для тих чехів, чеських українців чи українських чехів, які стежать за розвитком подій в Україні з щирим інтересом та критичним співчуттям.

Таким чином, засоби масової комунікації у Чехії дедалі більше впливають на життя української громади в Чеській Республіці, задовольняючи відповідне коло суспільних потреб загалом та різних соціальних груп, маючи здебільшого масовий та публічний характер. Для того, щоб ЗМІ ефективно впливали на українську спільноту, вони повинні викликати інтерес у різних категорій громадян України у Чехії та українських чехів і задовольняти бажання, потреби й інтереси більшості з них. Попри щоденне збільшення віртуальних комунікацій, змістовний контекст ЗМІ залишається популярним у суспільстві та потребує підтримки в українській громаді в Чеській Республіці.

Список літератури:

1. Тодорова О. Інновації в комунікаціях : Інноваційний PR-інструментарій в соціальних комунікаціях сучасного бізнесу. Київ : Інтерконтиненталь-Україна, 2015. 176 с.
2. Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje; 2004/06 - 2020/12. URL: https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01R02_202012.pdf/e5a79b44-08f6-4d5a-a53f-17bff3b7c450?version=1.0 (дата звернення: 15.04.2021).
3. Пахнін М. Л. Засоби масової комунікації та засоби масової інформації: співвідношення понять. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/8_2018/11.pdf (дата звернення: 15.04.2021).
4. Часопис «Пороги». URL: <https://www.ukrajinci.cz/ua/casopis-porohy/> (дата звернення: 15.04.2021).
5. Український журнал. URL: ukrzurnal.eu (дата звернення: 15.04.2021).
6. Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové). URL: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/247_ss_06_10.pdf (дата звернення: 15.04.2021).

УКРАЇНЬСКА ГРОМАДА В ЧЕХІЇ ЯК ІСТОРИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Світлана Мотрук, к. і. н., доц.

*Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка*

З часу відновлення незалежності України закордонне українство стало не лише об'єктом державної етнополітики, а й предметом всебічного наукового пізнання. Світ побачило чимало наукової та науково-популярної літератури, присвяченої різним сферам життя та діяльності української діаспори у країнах Центрально-Східної Європи. Привернула увагу дослідників й громада чеських українців, вивчення історії та сьогодення якої продовжує залишатися актуальною проблемою для сучасних діаспорознавців. Системного аналізу вимагають не лише передумови та основні етапи формування української діаспори в Чехії, а й низка проблемних питань, пов'язаних із самовиявленням та збереженням українцями своєї етнічної і культурної самобутності. Йдеться про цілий комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, які в сукупності визначають форми самоорганізації, рівень відтворення діаспорою своїх етнокультурних та етноментальних характеристик, а також ступінь комфортності її співжиття з титульною нацією.

Метою даного дослідження є аналіз динаміки чисельності та структури сучасної української громади в Чеській Республіці (ЧР), основних тенденцій її розвитку, особливостей національно-культурного життя та діяльності діаспорних організацій.

Сучасну українську закордонну громаду умовно можна розділити на чотири складові: 1) нащадки колишніх українських переселенців; 2) автохтонне українське населення в суміжних з Україною державах; 3) новітня еміграція (так звані четверта-п'ята хвилі); 4) особи, котрі прийняли громадянство України, постійно проживаючи на території інших держав. Кожна з цих складових має свою специфіку й потребує окремих підходів [2, с. 22].

Українська національна громада в Чехії, історію формування якої умовно поділяють на чотири періоди (з кінця XIX ст. до сьогодні), вважається однією з найбільш численних [11, с. 8–72]. Так, за даними перепису населення, який відбувся у 2011 р., українцями себе назвало 53 253 особи або 0,5% від населення країни, в тому числі 21 316 – у Празі. Серед меншин тоді більше було тільки словаків (понад 147 тис.) та мораван (майже 522 тис.). Українську мову визнали рідною 48 250 жителів Чехії, а 35 707

осіб вказало, що мають українську національність і рідною мовою вважають українську. Тобто українці Чехії не надто сильно асимілювалися в тубільному середовищі. Втім, якщо мову більшості – чеську – назвали рідною лише 932 українці, російську – аж 17 438 [1, с. 7].

Подібною, але дещо іншою категорією є громадяни України, які проживають у країні. За офіційними статистичними даними, питома вага українців у ЧР неухильно зростає та становить майже чверть від загального числа іноземців. Станом на кінець грудня 2020 р. тут налічувалося 634 790 іноземців, з них найбільше українців – 165 654 (2004 р. – 78 263), на другому-третьому місцях опинилися словаки (понад 124 тис.) та в'єтнамці (майже 63 тис.). Дозвіл на постійне проживання мають 88 478 українців, а на тимчасове – 77 176. 48,5% українських громадян перебувають у Чехії з метою працевлаштування, 16,9% – об'єднання родини, 8,5% – навчання, 6,9% – здійснення підприємницької діяльності [4; 7].

27 березня 2021 р. у ЧР розпочався загальнодержавний перепис населення, який в обов'язковому порядку стосується як чеських громадян, так й іноземців з правом постійного чи тимчасового (до 90 днів) проживання в країні. Вперше в історії перепис населення проводиться онлайн. Посольство України в Чехії разом з українськими діаспорними організаціями розгорнуло активну інформаційну кампанію, щоб переконати українців реєструватися під час перепису саме як українці та зазначати українську як свою рідну мову. «Це надзвичайно важливо, бо від цього залежатиме рівень подальшої підтримки чеською державою української меншини та українського шкільництва», – зазначив посол України в ЧР Є. Перебийніс [3].

Динамічні зміни в структурі та становищі української громади спричинили появу цілої низки діаспорних організацій в різних регіонах Чехії, які об'єднують українців, популяризують українську культуру, інформують чехів про Україну та відповідають на усі питання, які її стосуються. У столиці держави, де мешкає понад 43% чеських українців, зокрема, діють «Українська ініціатива в ЧР» (УІЧР), «Об'єднання українців та прихильників України» (ОУПУ), Міжнародна громадська організація «Українська Європейська Перспектива», «Об'єднання українок в ЧР», «Форум культур», «Асоціація української громади в ЧР», «Українська профспілка в ЧР», «Міжнародна асоціація українців Євромайдан», «Український народний дім в ЧР», «Українська традиція в ЧР», «Празький Майдан», «Рута», Скаутська організація «Пласт», «Український бізнес-клуб в ЧР», Міжнародне громадське об'єднання «Українська Свобода», «Ми і Україна», «Чеська асоціація українців» та ін. Крім того, працюють самостійні громадські структури, що по своїй суті є творчими об'єднаннями: Товариство українців у Чехії

«Берегиня», театральньо-танцювальний колектив «Джерело», творчий колектив «Родина». Подібні громадські організації існують і в інших містах: Градець Кралове – «Регіональне українське товариство Східної Чехії», Брно – «Українська ініціатива Південної Моравії», Хомутов – «Дзвони надії», Карлові Вари – «Союз українців Богемії», Ліберець – «Ліберецька греко-католицька Харіта», Тепліце – «Українська світлиця», Пардубіце – «Український меморіал». Подекуди громадська активність українців зосереджується навколо парафії греко-католицької церкви, наприклад, в Празі, Брно, Ліберці, Млада Болеславі, Оломоуці та Чеських Будейовіцях, де служба ведеться в тому числі українською мовою [4–6; 9].

Загалом у країні налічується близько тридцяти різноманітних українських громадських і творчих об'єднань, а також чотири українські школи («Ерудит» та Культурно-освітній центр «Крок» (Прага), «Ниточка Родоводу» (Градець Кралове), Український культурно-освітній центр (Брно)), які допомагають співвітчизникам вирішувати правові, соціально-економічні проблеми, зберігати національну культуру і традиції. Їхня діяльність зосереджується не тільки на проведенні численних культурно-освітніх та благодійно-гуманітарних заходів («Українські зустрічі», «Дні української культури», «Маланчин вечір», «Зустріч культур», «Шевченківські дні» тощо), а й на наданні юридично-правових консультацій, практичної допомоги щодо адаптації проживання, пошуку роботи, інтегрування і соціального забезпечення іммігрантів з урахуванням регіональної специфіки. Нині процес самоорганізації громади та розбудови її етнокультурної інфраструктури триває. Оптимізації зусиль у цьому сенсі суттєво сприяє Координаційна рада керівників українських організацій та Посольство України в ЧР [12, с. 20–21, с. 55–56, с. 103–104].

Члени національних меншин у Чехії користуються всіма правами громадян цієї країни. Задоволенню їхніх потреб як своїх співгромадян нечеського походження держава сприяє через Раду з питань національних меншин при Уряді ЧР. Уряд республіки надає фінансову допомогу українській етнічній громаді, підтримує видання україномовних часописів («Пороги», «Український журнал»), організацію різноманітних акцій. Дві найстаріші українські організації – УІЧР (1990 р.) та ОУПУ (1994 р.) – в різні часи представляли громаду в Раді Уряду ЧР, комітетах співробітництва з органами самоврядування, дотаційної політики, дорадчих підрозділах Міністерства культури, а також регіональних комісіях у справах нацменшин [4; 8].

Еволюція чеської громадської думки значною мірою пов'язана зі зміною соціальної структури української спільноти та її становищем на ринку праці. Чеські українці нині – це не тільки працівники на будівництві чи

прибиральниці, а й викладачі, студенти, інженери, лікарі, підприємці. Вони роблять суттєвий внесок у розвиток високих технологій, науки, культури, спорту. Образ українського трудового мігранта скрізь по світі поступово стає синонімом чесної й кваліфікованої праці, надійної допомоги, дієвої дипломатії. У Чехії, громадяни якої традиційно з пересторогою ставляться до мігрантів, останнім часом сформувався загальносуспільний консенсус: якщо вже іноземці мають тут працювати (а без іноземної робочої сили країна ніяк не може сьогодні обійтися), то це мають бути саме українці. Щорічне опитування Центру дослідження громадської думки ЧР (CVVM) на тему «Ставлення чеської громадськості до національних груп, які проживають в країні», проведене в березні 2019 р., засвідчило стабілізацію ситуації в суспільстві стосовно українців: про свою симпатію до них заявили 20%, про антипатію – 35%, про нейтральне відношення – 43% респондентів. Звертається увага на те, що від 2015 р. симпатія чехів до громадян України зросла на 13% [6; 10].

Отже, аналіз проблемних питань, пов'язаних з динамікою розвитку та сучасним становищем чеських українців, самовиявленням і збереженням ними своєї самобутності доводить, що українська громада в Чехії – це цікаве історичне та соціокультурне явище. На рівні діаспорних організацій, що різними засобами допомагають країнам передусім вирішувати двоєдине завдання – зберегти себе як окрему спільноту й водночас інтегруватися в місцеве суспільство, вона гармонійно вписується в етнокультурну мозаїку ЧР з її розгалуженою структурою етнополітичного менеджменту. Як історичний та соціальний феномен ця громада має дієві засоби самореалізації, достатній потенціал для подальшого згуртування, чимдалі важливішу ролі у створенні позитивного іміджу України, удосконаленні чесько-українських взаємин.

Список літератури:

1. Детально про перепис населення 2021. *Пороги*. 2021. № 1 (XXIX). С. 6–7.
2. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Попок А. А. *Закордонне українство*. Київ : ВІК, 2005. 308 с.
3. Посол України: Ми закликаємо українців вказати національність під час перепису населення в Чехії. *Укрінформ*. 2021. 14 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3227450-posol-ukraini-mi-zaklikali-ukrainciv-vkazati-nacionalnist-pid-cas-perepisu-naselenna-v-cehii.html> (дата звернення: 9.04.2021).
4. Українці в Чехії / Посольство України в Чеській Республіці. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/361-ukrainci-v-czechiji> (дата звернення: 11.04.2021).

5. Українці в Чехії. Хто ми і що тут робимо. UAPORTAL.CZ. 2017. 31 жовтня. URL: <https://uaportal.cz/blogs/3/264/-> (дата звернення: 10.04.2021).
6. Як живуть українці в Чехії / Migrant.biz.ua. URL: <https://migrant-biz-ua/chexiya/zhittya-cz/ukraintsi-v-chekhii.html/amp> (дата звернення: 10.04.2021).
7. Data – počet cizinců / Český statistický úřad URL: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr (datum oběhu: 15.04.2021).
8. Rada vlády pro národnostní menšiny. URL: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/> (datum oběhu: 16.04.2021).
9. Ukrajinská iniciativa v ČR. URL: <https://www.ukrajinci.cz/> (datum oběhu: 13.04.2021).
10. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR březen 2019 / Akademie věd ČR. URL: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4905/f9/ov190415.pdf (datum oběhu: 12.04.2021).
11. Zilynskyj B. Ukrajinci v Čechách a na Moravě: stručný nástin dějin. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2002. 76 s.
12. Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2019. Praha : Úřad vlády ČR, 2020. 146 s. URL: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/Zprava-o-situaci-narodnostnich-mensin-v-Ceske-republice-za-rok-2019.pdf> (datum oběhu: 14.04.2021).

**ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ МІГРАНТІВ ДО КРАЇН ПОХОДЖЕННЯ:
ПРИВАТНІ КОШТИ VS ФІНАНСОВИЙ РЕСУРС ДЛЯ
УРЯДОВИХ ПРОЄКТІВ РОЗВИТКУ**

Андрій Никифоренко

Донецький державний університет управління

Наталія Никифоренко, к. і. н., доц.

Донецький державний університет управління

Міграції є природним проявом мобільності людини, обумовленим її прагненням до самореалізації, підвищення добробуту, задоволення власних потреб та інтересів. Поряд з рухом товарів і капіталу міграції є частиною фундаментального соціально-економічного явища – глобальної системи поділу праці. Її функціонування координує ринок через систему цін, шляхом постійного пристосування економічних агентів до нових обставин, пошук сприятливих можливостей та їх використання на користь загального суспільного інтересу.

Невіддільним супутником міграцій модерної доби виступають приватні грошові перекази мігрантів до країн походження. Упродовж XIX–XX ст. серед європейських країн від таких переказів найбільше залежали Іспанія, Італія та Ірландія. В сучасних умовах в економіках країн походження приватні грошові перекази мігрантів відіграють дедалі більшу роль. За обсягами вони є співмірними з прямими іноземними інвестиціями та міжнародною допомогою. У 2019 р. потоки грошових переказів до країн із низьким і середнім рівнем доходу (LMIC) сягнули рекордного рівня в 548 млрд дол. США, перевищивши потоки прямих іноземних інвестицій (534 млрд дол. США) та іноземної допомоги (166 млрд дол. США) [1].

Найбільше приватних грошових переказів у 2019 р. мігранти надіслали до Індії (83,1 млрд дол. США), КНР (68,4 млрд дол. США), Мексики (38,0 млрд дол. США), Філіппін (35,2 млрд дол. США), Єгипту (26,8 млрд дол. США), Нігерії (23,8 млрд дол. США), Пакистану (22,5 млрд дол. США), Бангладешу (18,3 млрд дол. США), В'єтнаму (17,0 млрд дол. США), України (15,8 млрд дол. США), Індонезії (11,7 млрд дол. США), РФ (10,6 млрд дол. США), Гватемали (10,6 млрд дол. США). Найбільшу частку ВВП приватні грошові перекази мігрантів у 2019 р. склали в Тонга (37,6%), Гаїті (37,1%), Південному Судані (34,4%), Киргизії (29,2%), Таджикистані (28,2%), Непалі (27,3%), Чорногорії (25,4%), Гондурасі (22%), Лесото (21,3%), Сальвадорі (21%), Ямайці (16,4%), Молдові (16,2%), Самоа (16,2%). У частці ВВП України грошові перекази

мігрантів склали 10,5% [2]. В окремих країнах – наприклад, у Пакистані – приплив грошових переказів вже перевищує надходження від експорту [3].

Для національних урядів і глобальних фінансових установ приватні грошові перекази мігрантів становлять певну проблему, оскільки їх важко відстежувати та вимірювати, а у громадськості (як у країнах походження, так і в країнах призначення) вони викликають занепокоєння, різного роду побоювання відповідних груп впливу, професійних середовищ, суспільно-політичних сил. Тлумачення дослідниками ролі та значення приватних грошових переказів мігрантів до країн походження в останні десятиріччя зазнало певної еволюції, окреслити й проаналізувати яку ми поставили за мету в цій розвідці.

Попри класичний аргумент про вільну торгівлю, висунутий Давідом Рікардо й Адамом Смітом, – не просто аналогічний, але формально ідентичний аргументу про вільне пересування [4], багатьом дослідникам важко визнати природність та економічну зисковність міграцій (для їхніх учасників, територій призначення / походження), відмовитись від ілюзій щодо можливості приборкання міграцій за допомогою заходів урядового втручання (шляхом «розробки та впровадження зваженої превентивної державної міграційної політики» [5, с. 132], «запобігання виникненню неконтрольованих міграційних процесів та ліквідації їх наслідків» [6, с. 101], збільшення попиту на робочу силу з боку державного та приватного секторів економіки, підняття заробітної плати працівникам та забезпечення їх технічно оснащеними робочими місцями [7]).

Створення міграційних бар'єрів довкола територій з менш сприятливими умовами виробництва у тривалій перспективі призводить до загострення конфліктів і падіння добробуту [8, с. 84–86]. Нині, навіть в умовах поширення пандемії COVID-19 та пов'язаних з нею карантинних обмежень (а отже, й сповільнення нової міграції та зростання зворотної), у свідомості пересічних українців такі бар'єри міграційні алярмісти продовжують вибудовувати через медіа, ошелешуючи вже в заголовках: «Світ охоплений міграційною епідемією. Західна Європа витягує зі Східної не тільки трудові ресурси, але й соціальний спокій» [9], «Пани б'ються: українських гастарбайтерів у Польщі б'ють та принижують» [10], «Мігранти з України опинились в ЄС у трудовому рабстві» [11], «Країна-табір: у США радять Україні приймати більше мігрантів» [12], «Тюрма замість роботи. У Німеччині почали полювання на українських гастарбайтерів» [13], «Через задвірки Європи: третина економічного зростання Естонії оплачена слізьми тисяч українців» [14], «Раби Європи? Сповідь заробітчанина після нашої публікації, або Чому я ніколи не повернусь у Польщу» [15], «Невтомна праця

кількох мільйонів наших співвітчизників на закордонного «дядечка» – зовсім не те, чим може пишатися цивілізована держава» [16].

Неприйняття (чи амбівалентне сприйняття) міграції багатьма дослідниками обумовило відсутність інтересу до теми приватних грошових переказів мігрантів. Глобальне значення таких переказів у сучасних умовах першим проаналізував Dilip Ratha (2003, 2004, 2007, 2009, 2011 та ін.). Визнанню його бачення потенціалу приватних грошових переказів мігрантів («прихована сила світової економіки», «рятівне коло для бідних країн», «ресурс розвитку», «стабільне й часто антициклічне джерело валютних надходжень»), виникненню масового запиту на «study of remittances» посприяло зростання обсягів переказів (від початку 2000-х рр.), а отже – й значення для економік країн походження та глобальної економіки. Ймовірно, обсяги грошових переказів мігрантів до країн походження зростатимуть і надалі (попри певну корекцію у 2020 р., спричинену пандемією COVID-19), у тому числі – й до України, до якої на поточний момент від мігрантів надходить найбільше грошових переказів у Європі.

В Україну сьогодні рух капіталу значною мірою здійснюється саме через перекази мігрантів із-за кордону, перевищуючи за обсягами прямі іноземні інвестиції та конкуруючи з міжнародною фінансовою допомогою. Мізерний обсяг прямих іноземних інвестицій (та пов'язаних з ними новітніх технологій, практик корпоративного менеджменту) стимулює рух робочої сили з України до країн Заходу, тобто у зворотному напрямі. Інвестиційна непривабливість України пояснюється непередбачуваними й безсистемними змінами в урядовій політиці, зарегульованістю всіх процесів, корумпованістю судової системи, адміністративним свавіллям чиновників, опором фінансово-олігархічних груп.

Серед вітчизняних економістів на значенні приватних грошових переказів мігрантів до України, перспективах збільшення обсягів таких надходжень, потенціалі «міграційного капіталу» чи не найпершим наголосив Андрій Гайдуцький (2007, 2008, 2009, 2010, 2013, 2014).

«Політичний підхід» до розуміння ролі переказів мігрантів, запропонований Dilip Ratha, зазнав критики з боку дослідників, які поставили під сумнів тезу про те, що перекази можуть бути надійним вирішенням проблем бідності та розвитку: Hein de Haas (2007, 2012), Adolfo Barajas / Ralph Chami / Connel Fullenkamp / Michael T. Gapen / Peter J. Montiel (2009), Ralph Chami / Connel Fullenkamp (2009).

Плідним напрямом «study of remittances» стала емпірична перевірка впливу грошових переказів мігрантів на економічний розвиток і зростання країн походження: Richard H. Adams (1989, 2004, 2005, 2006),

Bachir Hamdouch (2006), Dovelyn R. Agunias (2006), Daniela Bobeva (2005, 2006), Thomas Straubhaar / Florin P. Vădean (2006), Flore Gubert (2006), Stuart S. Brown (2006), Pablo Acosta / Cesar Calderon / Pablo Fajnzylber / Humberto Lopez (2007), Maurizio Bussolo / María S. Martínez Peria / César Calderón (2007), Pablo Fajnzylber / Humberto J. López (2008), Hrushikesh Mallick (2008), Richard Adams / Marie Alienor van den Bosch / Jennifer Keller / Lili Mottaghi (2009), Richard H. Adams / Alfredo Jr. Cuescuecha (2010), Sanket Mohapatra (2010), Jeffrey Frankel (2010), Christian H. Ebeke (2011), David A. Grigorian / Tigran Melkonyan (2011), Олена Малиновська (2011, 2012, 2013, 2014), Оксана П'ятковська (2012), Ольга Купець (2012), Abera Senbeta (2013); Gazi Hassan/ Mark J. Holmes (2013, 2015), Ігор Крупка (2014), Jorgen Nilsen (2014), Michael A. Clemens / David McKenzie (2014), Emily Beam / David McKenzie / Dean Jang (2015), Андрій Дуб (2016), Gazi M. Hassan / Mamta Chowdhury / Mohammed Bhuyan (2016), Катерина Шиманська (2017), Оксана Пелех / Богдан Юськів (2018), Imtiaz Arif / Syed Ali Raza (2019).

Недостатність надійних підтверджень позитивного впливу грошових переказів мігрантів на економіку країн походження, спокуса використання важелів урядового регулювання задля його забезпечення, перетворення грошових переказів мігрантів на базовий міжнародний фінансовий потік збільшують амбіції щодо спрямування цих коштів на фінансові ринки офіційного сектору, використання їх як позикових коштів для проєктів розвитку чи інвестування в економіку (напр.: Johanssen N. Kaijage (2008), Ірина Ткачук / Мар'яна Вусятицька (2013), Тетяна Кожухова (2014), Валерія Максимович / Інна Яненко (2015), Віктор Русін (2017). Розробляючи грандіозні схеми перенаправлення переказів мігрантів від їхніх поточних каналів і використання, слід пам'ятати, що вони є приватними коштами [17]; отож, потребують розгляду в логіці індивідуальної поведінки – в контексті намірів і дій осіб, які їх заробляють (і розпоряджаються ними), приймаючи рішення в умовах невизначеності, на основі власних економічних інтересів, виходячи з очікуваної вигоди та відносних витрат, через наполегливий пошук нових можливостей, у системі координат, утворюваних ринковими цінами, в межах глобальної системи поділу праці та властивих їй кореляцій та ефектів.

Список літератури:

1. Шевченко Л. Чому міжнародні грошові перекази в Україну майже не скоротилися. URL: <https://processer.media/ua/chomu-mizhnarodni-groshovi-perekazi-v-ukrainu-majzhe-ne-skorotilisya/>.

2. COVID-19 Crisis: Through a Migration Lens. *Migration and Development*. Brief 32. April 2020. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. URL: https://www.knomad.org/sites/default/files/2020-06/R8_Migration%26Remittances_brief32.pdf.
3. Sajjad S. A. Role of remittances in country's current account. *Tribune*. 2020. December, 27. URL: <https://tribune.com.pk/story/2277635/role-of-remittances-in-countrys-current-account>.
4. Portes J. The Economics of Migration. *Contexts*. 2019. Vol. 18, iss. 2. P. 12–17. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1536504219854712>
5. Дідківська Л. В. Еміграція українців в умовах становлення економіки знань. *Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст.: перспективи нової парадигми* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28–29 трав. 2019 р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 130–133. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/060c65826adcd e07a9b07e46d4260074.pdf#page=130>.
6. Романюк М. Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. №3. С. 99–111.
7. Пікулик О. В. Причини, особливості та наслідки трудової міграції в Україні. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/775235.pdf>.
8. Mises L. von. Nation, state, and economy: Contributionns to the politics and history of our time / transl. by L. B. Yeager. 1919 ; 1983. 258 p. URL: https://cdn.mises.org/Nation,%20State,%20and%20Economy_3.pdf.
9. Сухова С. Со всеми утекающими. Мир охвачен миграционной эпидемией. *Огонёк*. 2019. № 41. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4125446>.
10. Веретенников В. Паны дерутся: украинских гастарбайтеров в Польше избивают и унижают. *Известия*. 2020. 13 октября. URL: <https://iz.ru/1072889/vladimir-veretennikov/pany-derutsia-ukrainskikh-gastarbaiterov-v-polshe-izbivaiut-i-unizhaiut>.
11. Смирнов Д. Мигранты из Украины оказались в ЕС в трудовом рабстве. *Общественная служба новостей*. 2021. 26 марта. URL: <https://www.osnmedia.ru/world/migranty-iz-ukrainy-okazalis-v-es-v-trudovom-rabstve/>.
12. Березовский Г. Страна-лагерь: в США советуют Украине принимать больше мигрантов. *Газета.Ru*. 2020. 24 сентября. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2020/09/24_a_13265755.shtml.
13. Манчук А. Тюрьма вместо работы. В Германии начали охоту на украинских гастарбайтеров. *Украина.ру*. 2020. 24 сентября. URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20200924/1029030223.html>.

14. Роонемаа Х., Минькова Е., Метс М. Через задворки Европы: треть экономического роста Эстонии оплачена слезами тысяч украинцев. *Postimees*. 2019. 16 декабря. URL: <https://rus.postimees.ee/6851314/cherez-zadvorki-evropy-tret-ekonomicheskogo-rosta-estonii-oplachena-slezami-tysyach-ukraincev>.
15. Стельмашук О. Раби Європи? Сповідь заробітчанина після нашої публікації, або Чому я ніколи не повернусь у Польщу. *Володимирець City*. 2020. 12 квітня. URL: <https://volodymyrets.city/articles/74825/rabi-evropi-spovid-zarobitchanina-pislya-nashoi-publikacii-abo-chomu-ya-nikoli-ne-povernus-u-polschu>.
16. Обух В. +\$1 мільярд «трудових» переказів від заробітчан. От би ВВП так зростав! *Укрінформ*. 2020. 18 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2878262-1-milard-trudovih-perekaziv-vid-zarobitcan-ot-bi-vvp-tak-zrostav.html>.
17. Bobeva D. Turning Remittances into Investments. *Migration, Remittances and Development*. Paris : OECD Publishing, 2005. P. 297–313. URL: https://www.researchgate.net/publication/299821534_Turning_Remittances_into_Investments.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ

Олексій Позняк, к. е. н., с. н. с.

*Інститут демографії та соціальних досліджень
ім. М. В. Птухи НАН України*

Особливістю української діаспори є те, що її формують як громадяни інших держав (особи українського походження), так і громадяни України, які постійно проживають за кордоном. Держава приділяє чимало уваги співпраці з діаспорою. Перелік громадських організацій закордонних українців, які співпрацюють з закордонними дипломатичними установами України, опублікований на офіційному сайті МЗС України, включає 503 організації у 56 країнах світу [1]. Найбільшим об'єднанням таких організацій є Світовий Конгрес Українців (СКУ) – міжнародний координаційний орган діаспори з понад 60 країн.

Прийнята у 2017 р. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року [2] включає 13 цілей, окремі з яких стосуються питань взаємодії Уряду та діаспори. Ціль 2, зокрема, передбачає: зменшення негативних наслідків еміграції з України; забезпечення захисту прав громадян України, які працюють та проживають за кордоном, у т. ч. шляхом проведення постійного діалогу з державами-реципієнтами; продовження процесу укладення міжнародних договорів з питань соціального захисту та пенсійного забезпечення; надання допомоги організаціям мігрантів у налагодженні культурного життя, української освіти та виховання в громадах трудових мігрантів за кордоном; здешевлення вартості переказів зароблених за кордоном коштів в Україну.

Ціль 3 зазначеної Стратегії передбачає створити необхідні умови для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство, зокрема, кредитування та податкових пільг для реемігрантів, які бажають відкрити власну справу, а також підтримка адаптації дітей реемігрантів до української системи освіти. Ціль 4 передбачає спрощення процедур імміграції та натуралізації для закордонних українців, а також представників традиційних для України етнічних меншин.

Основоположною проблемою державної політики України щодо діаспори є **проблема законодавчого визначення цього поняття**. Офіційного визначення терміна «діаспора» в Законодавстві України немає, хоча у низці нормативних актів відповідне слово вживається. Лише одного разу, вкінці 2002 р., до Верховної Ради України вносився проект Закону, де передбачалося визначення терміна «діаспора» [3], проте цей Законопроект був відхилений.

Єдиним терміном, який є дотичним до діаспори і має визначення в Законодавстві України, є термін «закордонний українець». Згідно з Законом України «Про закордонних українців», «закордонний українець – це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України» [4]. Кожна особа української самоідентифікації, яка проживає за кордоном, може подати заяву на отримання статусу закордонного українця, якщо вона (він) досягла 16-річного віку, не має громадянства України і може підтвердити українське етнічне походження або походження з України відповідними документами або свідченнями громадян України, закордонних українців чи громадських організацій закордонних українців.

За інформацією Управління закордонного українства та гуманітарного співробітництва МЗС України, на початок 2020 р. Національною комісією з питань закордонних українців надано статус закордонного українця 10950 особам, майже половину з яких становлять особи без громадянства, а більшість інших – громадяни колишніх республік СРСР (табл. 1).

Тобто, зацікавлення в отриманні статусу закордонного українця проявляє невелика частина представників української діаспори – це, в першу чергу, особи без громадянства, для яких цей статус є можливістю отримання документа, який надає їм афіліцію з конкретною країною. Ситуація може змінитися у разі **надання можливостей закордонним українцям отримання українського громадянства без відмови від наявного громадянства іншої країни**. У лютому 2020 р. СКУ закликав Верховну Раду України до лібералізації українського законодавства про громадянство. Питання можливості визнання множинного громадянства в Україні наразі обговорюється в експертному середовищі та політикумі.

Таблиця 1.

Розподіл осіб, яким надано статус закордонних українців, за громадянством станом на 22.01.2020 р. (дані МЗС України)

Громадянство	Кількість	У % до загалу
1	2	3
Особи без громадянства	5226	47,7
Російська Федерація	1288	11,8
Республіка Молдова	964	8,8
Республіка Білорусь	441	4,0

Проблеми взаємодії держави з українською діаспорою

1	2	3
Республіка Білорусь	441	4,0
Федеративна Республіка Бразилія	406	3,7
Федеративна Республіка Німеччина	270	2,5
Республіка Казахстан	268	2,4
Туркменістан	224	2,0
Держава Ізраїль	140	1,3
Республіка Польща	131	1,2
Інші країни	1592	14,5
Разом	10950	100,0

Для трудових мігрантів та інших представників діаспори з числа громадян України суттєвою є **проблема участі у виборах**. Згідно із Законом України «Про вибори народних депутатів України» виборець, який проживає або на день проведення голосування на виборах депутатів перебуває на території іноземної держави, має право голосу на виборах депутатів лише у загальнодержавному окрузі [5]. Законодавством передбачена реалізація громадянами України, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, права голосу на виборах Президента України [6].

Однак, фактично голосувати на виборах Президента і народних депутатів України за межами України в дипломатичних установах можуть лише особи, які перебувають на консульському обліку, і ті, хто не пізніше, ніж за п'ять днів до виборів звернулися із заявою про внесення їх до списків для голосування. Громадяни стикаються з необхідністю подвійного відвідання консульських установ (для подання заяви та власне для голосування), що часто вимагає значних витрат часу та коштів. Рівень охоплення громадян України, які проживають за кордоном, консульським обліком є низьким. За інформацією Департаменту консульської служби МЗС України, на консульському обліку в закордонних дипломатичних установах України вкінці січня 2020 р. перебувало 466,1 тис. громадян, найбільше – в Німеччині та Молдові, які не належать до основних країн концентрації українських працівників. В той же час кількість тих трудових мігрантів, які вже фактично перейшли у статус постійних, оцінюється у один мільйон осіб [7]. Засобом забезпечення участі представників діаспори у виборах Президента і Верховної Ради України може бути впровадження процедури поштового

голосування. Варто також розглянути питання утворення окремого мажоритарного закордонного округу на виборах народних депутатів України.

Важливим механізмом посилення взаємозв'язків з діаспорою є **інформаційна підтримка українців за кордоном**. План заходів щодо реалізації стратегії державної міграційної політики України на період до 2018-2021 років, зокрема, передбачає створення інформаційного порталу для українців за кордоном, які виявили бажання повернутися в Україну, з метою надання інформації про документи, митні процедури тощо [8]. Однак, не менш важливою є розробка порталу з відомостями про законодавство країн-реципієнтів, умови працевлаштування, діяльність суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні громадян України за кордоном, створення інформаційних пунктів при дипломатичних представництвах України, у т. ч. на громадських засадах (за рахунок спільнот українців у відповідних країнах).

Створення та розширення можливостей участі представників діаспори (як громадян України, так і не громадян) в житті країни сприятиме **посиленню співпраці між державою та діаспорами**, що матиме **як економічні, так і політичні вигоди для України**. Як показує світовий досвід, використання потенціалу діаспор є засобом посилення впливовості країни їх походження.

Українська діаспора має визнання на міжнародному рівні. Так, КУ в 2003 р. був визнаний Економічною та Соціальною Радою ООН як неурядова організація зі спеціальним консультативним статусом, а в 2018 р. отримав статус учасника як міжнародна неурядова організація при Раді Європи. Вихідці з України та їхні нащадки обиралися депутатами парламентів декількох країн. Зокрема, в 1990-х членами Сейму Польщі було кілька депутатів-українців. Громадянка України і Угорщини, етнічна угорка, уродженка України Andrea Bocskor у 2014 р. була обрана депутатом Парламенту Угорщини і депутатом Європарламенту.

В Канаді етнічні українці не раз були представлені як у законодавчій, так і у виконавчій владі. На сьогодні Міністеркою фінансів Канади є канадійка українського походження Chrystia Freeland, до 2017 р. до складу уряду Канади входила також Mary-Ann Mihychuk. Нащадок вихідців з Північної Буковини Ramon John «Ray» Hnatyshyn був 24-им Генерал-губернатором Канади в 1990-1995 рр. Варто також згадати, що американки українського походження входили до складу Кабінету Міністрів України: Natalie Ann Jaresko в 2014-2016 рр. була Міністром фінансів України, Ulana Nadia Suprun в 2016-2019 рр. виконувала обов'язки Міністра охорони здоров'я України.

Різними країнами накопичено значний досвід успішного залучення заробітків мігрантів в економіку, зокрема на умовах паритетного фінансування організації бізнесу. У цьому контексті наміри Уряду України впровадити систему надання допомоги громадянам України, які провадили оплачувану діяльність за кордоном більше 1 року і інвестують зароблені кошти у підприємництво [9], вселяє оптимізм. На сьогодні ж в Україні успішні приклади співпраці з діаспорою стосуються переважно культурно-освітньої сфери, зокрема до таких належить функціонування Міжнародної української школи, створеної в 2007 році [10]. Тому **активізація використання потенціалу співпраці з діаспорою в економічній сфері** стає одним з найбільш актуальних завдань державної політики.

Список літератури:

1. Українська громада у державах світу / Міністерство закордонних справ України. URL: <https://zakordonniukrainci.mfa.gov.ua/ukrayinska-gromada/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>.
2. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.
3. Про статус українців, які проживають за межами держави: Проект Закону України / Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=13925&pf35401=28070>.
4. Про закордонних українців: Закон України. Редакція від 06.06.2012 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>.
5. Про вибори народних депутатів України: Закон України. Редакція від 18.10.2019. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
6. Про вибори Президента України: Закон України. Редакція від 28.02.2019. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
7. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2018.
8. Про затвердження плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 602-р від 29 серпня 2018 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text>.

9. Уряд надаватиме підтримку трудовим мігрантам на започаткування або розвиток власної справи, - Ігор Петрашко / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-nadavatime-pidtrimku-trudovim-migrantam-na-zapochatkuvannya-abo-rozvitok-vlasnoyi-spravi-igor-petrashko>.
10. Міжнародна українська школа. URL: <https://uis.org.ua>.

ДИНАМІКА ГЛОБАЛЬНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ З УКРАЇНИ У РОЗРІЗІ РЕГІОНІВ ПРИЗНАЧЕННЯ

Оксана П'ятковська, к. е. н.

*Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

Для запровадження ефективного державного регулювання міграційних процесів необхідно мати точну статистичну базу даних стосовно кількості та складу мігрантів, спрямованості міграційних потоків тощо. Облік міграції населення є одним із найбільш складних видів збору даних про населення і викликає у фахівців багато зауважень та критики. Труднощі статистичного обліку міграційного руху супроводжують дослідників постійно і тим самим негативно впливають на здійснення комплексного аналізу явища міграційних процесів.

В контексті України слід зазначити, що у нас все ще точаться дискусії серед науковців щодо формування та розробки ефективної методології статистичного обліку міжнародних мігрантів, зокрема, які саме джерела статистичних даних слід брати до уваги. Переважно українські дослідники вважають, що точні дані про обсяги, структуру, напрями міграційних переміщень найбільшою мірою може забезпечити проведення демографічного перепису населення, яке в Україні востаннє проводилося у 2001 році.

Альтернативою вищезазначеного статистичного обліку можуть бути дані, отримані в результаті соціологічних опитувань. На жаль, глобальна соціологічна мережа Gallup не проводить опитувань для з'ясування чисельності мігрантів у світі (детальніше див. [1]), а лише окремих аспектів, пов'язаних з міграційними проблемами, зокрема дослідження потенційної міграції у світі [2]. Тому до уваги можна брати загальнонаціональні соціологічні обстеження.

В Україні дослідники здійснювали вибіркові обстеження трудових поїздок, які проводилися починаючи з 1994-1995 рр. [3, с. 47-53]. Серед відносно нещодавніх опитувань домогосподарств для виявлення чисельності українських трудових мігрантів Державна служба статистики проводила обстеження у 2008 р. [4], 2012 р. [5] та 2017 р. [6]. Однак ці дослідження також мають недолік: наприклад, за методологією обстеження 2017 р., до трудових мігрантів відносилися особи, які впродовж визначеного періоду (а саме з 1 січня 2015 року по 18 червня 2017 року) працювали чи шукали роботу за кордоном. До них належали особи, які у визначений

період мали роботу за кордоном, але вже повернулися до України, та ті, які під час проведення обстеження знаходились за кордоном з метою виконання або пошуку роботи [6, с. 34].

Зважаючи на різноманітність методологічних підходів та коливання показників навіть трудової міграції з України у кілька мільйонів осіб (див., наприклад, [7, с. 75 – 77]), а також на те, що метою цієї публікації є аналіз глобальних міграційних потоків з України незалежно від мети міграції, тому ми скористаємося статистичними даними ООН, хоча їх також слід брати до уваги з обережністю.

У 2019 р. Україна посіла 8-ме місце у світі як країна-донор мігрантів, при цьому ще у 2015 р. поділяла разом з Пакистаном 6-те місце [8, с. 26]. З позиції регіонального аналізу, Україна займає 2-ге місце в Європі (тобто наступне після Російської Федерації) за чисельністю емігрантів. Попри зростання загальної кількості українських мігрантів у світі з 5,4 млн. у 2010 р. до 5,9 млн. у 2019 р. [9], їхня відносна частка у загальному глобальному міграційному потоці скоротилася з 2,46% до 2,17%, очевидно, за рахунок активізації міжнародних мігрантів з інших країн.

За показником Assisted voluntary return and reintegration (AVRR) Україна увійшла до топ-10 країн, зокрема у 2018 р. було зафіксовано 1,9 тис. таких осіб [8, с. 37-38]. Крім цього, у зв'язку з військовими діями в еміграційному потоці України з'явилася така категорія як міжнародні вимушені переселенці у зв'язку з конфліктом або насиллям (internationally displaced people by conflict and violence – англ.). Станом на 2018 р. Україна посіла 12-те місце у світі за цим критерієм, випередивши навіть такі країни, як Камерун, Центрально-Африканську Республіку, Індію і Бангладеш [8, с. 44].

Загалом станом на 2018 р. Україна була єдиною країною Європи як країна-донор міжнародних вимушених переселенців у зв'язку з конфліктом (12 тис. осіб) [8, с. 90]. У той час, як з усіх інших європейських країн вимушеними переселенцями були особи, які мігрували у зв'язку з природними катаклізмами.

У регіональному (континентальному) розрізі українські мігранти переважають у країнах Європи, на які припадає більше 80% глобального міграційного потоку з України. (табл. 1)

Таблиця 1

**Динаміка регіонального розподілу українських мігрантів у світі,
питома вага за регіонами призначення (у %), 2000 – 2019 рр.**

Розраховано автором за [9].

Регіон призначення	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2019 р.
Африка	0,051	0,060	0,084	1,126	0,137
Азія	11,243	11,443	11,828	11,478	11,375
Європа	82,221	81,631	80,445	81,246	80,986
Латинська Америка та країни карибського басейну	0,188	0,150	0,133	0,145	0,149
Північна Америка	5,979	6,394	7,186	6,682	7,020
Океанія	0,319	0,322	0,324	0,322	0,333
Загалом	100	100	100	100	100

Як видно з Табл. 1, загалом динаміка української міграції протягом 2000–2019 рр. за регіонами призначення виглядала без істотних змін, а коливання між п'ятирічними періодами не перевищували 1%.

Станом на 2019 р. серед країн, де чисельність українських мігрантів перевищила 100 тисяч осіб, були: США, Казахстан, Італія, Німеччина, Білорусь, Польща, Ізраїль, Узбекистан, Чехія [9]. Крім цього, майже 100 тисяч українських іммігрантів також налічувалося в Іспанії, Канаді та Угорщині.

Серед усіх українських мігрантів, які прямували до **Європи** у період 2010–2019 рр., питома вага Російської Федерації становила близько 68–70%, а чисельність українців у цій країні коливалася від 2,9 млн. до 3,3 млн. [9]. Без урахування РФ, чисельність українців у Європі протягом згаданого періоду зросла з 1,1 млн до 1,5 млн осіб, а країнами-лідерами за кількістю українських мігрантів у 2019 р. були Польща, Чехія, Німеччина, Італія, Іспанія та Білорусь, на які припадало більше 75% решти міграційного потоку з України [9].

Проаналізувавши динаміку розвитку міграційних переміщень з України до країн Європи (не враховуючи дані РФ) протягом 2000–2019 рр. [9], можемо виокремити такі тенденції:

- скорочення чисельності українських мігрантів, що спостерігається у Білорусі, Молдові, Естонії, Латвії, Литві та Сербії;

- найбільші темпи приросту українських мігрантів притаманні країнам південної Європи за рахунок істотного їхнього зростання в Італії (у 18 разів) та Іспанії (у 45 разів) з 2010 до 2019 р.; іншими країнами Європи, де кількість українських мігрантів зросла більше, ніж вдесятеро, були Данія, Фінляндія, Норвегія та Нідерланди;

- Чорногорія та Хорватія стали новими країнами призначення, у яких у 2000 р. не спостерігалось українських мігрантів;

- незважаючи на поживлення міграції до Польщі, яке почалося з 2015 р., кількість українців у цій країні у 2019 р. ще не досягла показника за 2000 р.

В **Азії** основними країнами призначення українських мігрантів є Казахстан, на який припадає 53% загального українського міграційного потоку в азієському регіоні, Ізраїль – 20%, Узбекистан – 19%. Незважаючи на незначне загальне зростання чисельності українських мігрантів в Азії протягом 2000 – 2019 рр., більшість країн цього регіону насправді все менше стають для громадян України місцем еміграції, а збільшення українських мігрантів спостерігається лише в Казахстані, Туреччині та Грузії [9].

З 2010 р. до 2019 р. кількість українських мігрантів у **Африці** зросла більш, ніж утричі [9]. Основною причиною цього є суттєве зростання потоків українців до Південно-Африканської Республіки (з 1,6 тис до 6,7 тис. осіб) та незначного зростання до Єгипту та Лівії. Загалом ПАР перетворилася на домінуючу країну призначення українських мігрантів серед усіх африканських країн: її питома вага зросла з 56% (2000 р.) до майже 83% (2019 р.) [9].

Міграція українців до країн **Північної Америки** з 2000 р. до 2019 р. зросла з 335 тис. до 492 тис. осіб та концентрується у двох країнах призначення – США, на які припадає 84% цього потоку, та Канаді, якій належить майже 16% відповідно [9]. Примітно, що протягом останніх десяти років істотного перерозподілу між цими двома країнами не спостерігається.

Щодо Океанії, то основними країнами призначення українських мігрантів у цьому регіоні є Нова Зеландія та Австралія [9]. Після 2000 р. спостерігається незначне зростання українців у цих країнах, при цьому основна особливість полягає у тому, що приріст у Новій Зеландії є значно більший, ніж в Австралії [9].

На відміну від інших регіонів, кількість українських мігрантів у **Латинській Америці** та країнах карибського басейну з 2000 р. скоротилася з 10,5 тис. до 8,7 тис. осіб [9]. Це обумовлене скороченням майже удвічі чисельності українців саме в Аргентині, адже станом на 2000 р. питома вага українців у цій державі становила більше 76% від усіх українських мігрантів,

які перебували у країнах Латинської Америки [9]. На відміну від Аргентини, кількість українців в інших латиноамериканських країнах, зокрема в Панамі, Бразилії, Чилі, Еквадорі, Перу, Мексиці зросла, однак це зростання кількісно не може компенсувати скорочення в Аргентині [9].

Підводячи загальний підсумок, зазначимо, що протягом 2000–2019 рр. динаміка глобальних міграційних потоків з України у розрізі регіонів призначення характеризувалася такими особливостями:

- поступове зростання частки українських мігрантів протягом 2000 – 2010 рр. та подальше скорочення до 2019 р. у країнах Азії;
- постійне зростання частки українських мігрантів у країнах Північної Америки, за винятком 2015 р.;
- незначне, однак перманентне зростання українців у країнах Африки та скорочення у країнах Латинської Америки, за винятком 2019 р.

Список літератури:

1. Gallup's Migration Research Center. URL: <https://news.gallup.com/poll/245225/gallup-migration-research-center.aspx>.
2. Potential Net Migration Index. URL: <https://news.gallup.com/migration/interactive.aspx>.
3. Населення України. Трудова еміграція в Україні. К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.
4. Зовнішня трудова міграція населення України / Український центр соціальних реформ. Державний комітет статистики України. К., 2009. 118 с.
5. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. К. : Міжнародна організація праці, Державна служба статистики України, Інститут демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2012. 96 с.
6. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження). Статистичний бюлетень. К. : Державна служба статистики України, 2017. 36 с.
7. Міграційний профіль України за 2018 рік / Державна міграційна служба України, 2019. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2018.pdf.
8. World Migration Report 2020 / IOM. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
9. International Migrant Stock 2019 / UN Department of Economic and Social Affairs Population Division. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesmaps.asp?0t0>.

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЦИРКУЛЯРНОЇ МІГРАЦІЇ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТІВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Ольга Риндзак, д. е. н.

*ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долішнього НАН України»*

Протягом останніх десятиліть Україна посідає перші місця у світі за кількістю емігрантів. Загалом, на території інших держав нараховується 8,2 млн осіб українського походження [1, с. 17]. Значними темпами зростає тимчасова трудова та освітня міграція, які часто трансформуються у постійну. Точної інформації щодо участі мешканців України у міжнародній трудовій міграції поки немає, однак, поширеними є оцінки від 3 до 5 млн [2, с. 14]. Обмежувальні заходи, які застосувала більшість держав з метою протидії поширенню пандемії коронавірусної хвороби, значною мірою вплинули на інтенсивність, перебіг та напрямки міграційних процесів у світі, однак не зупинили їх. Для України і на сьогодні актуальною залишається проблема міграційних втрат та необхідності збереження людського потенціалу.

Важливим способом сповільнення темпів міграційних втрат є стимулювання циркулярної міграції, яка передбачає наявність часового обмеження на перебування і працю за кордоном, повторюваність міграційних поїздок впродовж певного періоду часу, добровільність та легальність [3, с. 97]. Концепція циркулярної міграції посіла важливе місце у формуванні спільної міграційної політики ЄС ще у 2005 р. Оскільки циркулярна міграція відбувається відповідно до міжнародних домовленостей (контрольовано і організовано), то її розглядають як дієву альтернативу нелегальній міграції [3, с. 97]. Формування моделі циркулярної міграції першочергово передбачає: укладення відповідних угод з країнами-реципієнтами робочої сили; удосконалення системи пенсійного забезпечення трудових мігрантів із залученням країн працевлаштування мігрантів; налагодження системи тісної співпраці з мігрантами під час їх перебування за кордоном. Авторитетні фахівці з питань державного управління та міграційної політики вважають, що систематичній циркулярній міграції сприятиме узаконення системи подвійного громадянства [3, с. 101]. Крім того, сприятливим середовищем для функціонування моделі циркулярної міграції є інтеграційні утворення (наприклад, СНД, ЄС, АТЕС та ін.), у межах яких існує менше адміністративних перешкод (наприклад, відсутність візового режиму), краще налагоджені інфраструктурні та соціально-економічні зв'язки, спрощена система прикордонного контролю між державами-учасниками певного об'єднання.

Загалом можна стверджувати, що модель циркулярної міграції є вигідною для всіх інституційних одиниць міграційного процесу – «triple-win solution» [4, с. 1] (рішення «потрійного виграшу»). Зокрема, країні походження мігранта вона дозволяє отримати грошові перекази зароблених за кордоном коштів, запобігти безповоротній втраті людських ресурсів, а також забезпечити «циркуляцію мізків» (brain circulation) та «збагачення мізків» (brain gain) [3, с. 99]. Країна призначення забезпечує потребу ринку праці в робочій силі за рахунок працівників з-за кордону і водночас уникає багатьох негативних наслідків, пов'язаних зі стаціонарною міграцією (наприклад, значні витрати на інтеграцію мігрантів, їх соціальне забезпечення, соціальна напруга у суспільстві у зв'язку з сегрегацією чи сепарацією представників певних міграційних груп тощо). Для самого мігранта циркулярна міграція дає можливість легального працевлаштування, соціальної захищеності, вищий рівень оплати своєї праці, ніж на батьківщині, а також набуття нових знань, корисного досвіду. Крім того, така модель міграції розширює свободу вибору особою місця перебування, отримання соціальних благ і послуг, витрачання зароблених коштів, а також запобігає руйнації соціальних контактів та сімейних відносин.

Розробка заходів міграційної політики щодо стимулювання зворотної і запровадження моделі циркулярної міграції повинна відбуватись з урахуванням потреб та намірів самих мігрантів. У цей час існують окремі проекти та ініціативи на різних рівнях щодо вивчення цього питання. Для прикладу скористаємося результатами соціологічного дослідження, проведеного за участю автора працівниками відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіону (ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»). Збирання первинної інформації проводилось у березні – квітні 2020 р. методом опитування шляхом самозаповнення анкет (self-administered). Онлайнкову анкету було поширено через соціальні мережі та сучасні засоби комунікації серед повнолітніх мігрантів – вихідців із Карпатського регіону України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області), які на момент дослідження перебували за кордоном. В опитуванні взяли участь 163 мігранти, з яких 55,2% – жінки і 44,8% – чоловіки. Більшість опитаних репрезентували молоді люди віком до 30 років (37,5%) і 31–45 років (50,8%); частка осіб середнього віку (46–60 років) становила 6,8%, літнього віку – 4,9%. Середній вік респондентів дорівнював 35 років.

Результати обстеження показали, що найбільш поширеною відповіддю на питання щодо намірів мігрантів повернутись в Україну стала така: «хотів би повернутись, але не бачу для себе в Україні ніяких перспектив» (31%).

Ще у 12% опитаних виникають такі думки, але вони ще не визначились. Кожен десятий мігрант має намір повернутись, але не найближчим часом. Вирішили повернутись на батьківщину найближчим часом лише близько 4% респондентів. І ще така ж кількість мігрантів повернеться після закінчення навчання, стажування чи проєкту. Частка осіб, котрі мешкають в Україні, але час від часу їздять на заробітки за кордон, становить 16,6%. Ще 6% часто їздить в Україну і деякий час там мешкає. Однозначно не повернеться на рідну землю 16,6%.

Отже, частка мігрантів, котрі однозначно вирішили повернутися в Україну, є досить малою. За таких умов важливо з'ясувати, які ж обставини могли б спонукати мігрантів до повернення. Результати обстеження показали, що основними такими чинниками могли би стати високий рівень оплати праці та покращення економічної ситуації в Україні. Сумарно на них вказала більшість учасників опитування (92,6%).

Третю рангову позицію зайняли сімейні обставини (18%). З незначним відривом четвертий ранг розділили такі фактори, як гарантована можливість знайти роботу та припинення війни (по 17,4%). Досягнення пенсійного віку і можливість отримання в Україні пенсії, заробленої за кордоном, є вагомим стимулом для повернення для 15% респондентів. Кожен десятий учасник дослідження зазначив, що за жодних обставин не повернеться в Україну.

Отже, дослідження показало низький рівень готовності мігрантів повернутися в Україну, що слугує додатковим доказом необхідності формування моделі циркулярної міграції. Поряд із застосуванням економічних важелів та вирішенням найбільш гострих соціально-економічних проблем важливою є також активізація інформаційної, освітньої та культурної політики.

Список літератури:

1. Міграція в Україні: факти і цифри / упоряд. О. Малиновська. Київ : Представництво МОМ в Україні, 2016. 32 с.
2. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2(33). С.11–26. <https://doi.org/10.15407/dse2018.02.113>.
3. Малиновська О. А. Циркулярна міграція – політична мода чи перспективна модель міграційного менеджменту? *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 2 (16). С. 95–104.
4. Agunias D. R., Newland K. Circular migration and development: trends, policy routes, and ways forward. Policy Brief. Washington : Migration Policy Institute, 2007. 20 p.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Оксана Тур, д. пед. н.

*Національний університет «Полтавська політехніка
ім. Юрія Кондратюка»*

Сьогодні в усьому світі вживають заходів щодо організації роботи в умовах пандемії коронавірусу (COVID-19). Довелося зіткнутися з несподіваними труднощами у зв'язку з введенням режиму самоізоляції.

Перехід на дистанційний режим пов'язаний із очевидними проблемами, зумовленими здебільшого недостатнім технічним оснащенням, відсутністю або слабкою підготовкою до роботи в нових умовах. Вирішення цих та інших проблем стає першочерговим завданням у роботі громадських організацій (як в Україні, так і за кордоном) на сучасному етапі їх функціонування. Громадська організація – об'єднання громадян, які створюють для реалізації спільних інтересів (культурних, економічних, вікових, гендерних, регіональних, релігійних, професійних, соціальних тощо). Інтереси можуть бути реалізовані шляхом проведення мітингів, зборів, різноманітних ініціатив організації проєктів, форумів тощо [1].

Одночасно, поряд з очевидними викликами і проблемами, новий формат спілкування в дистанційному режимі надає широкий спектр можливостей і перспектив для зміни і вдосконалення роботи, для яких критична ситуація створює форс-мажорні умови.

Для членів будь-якої громадської організації позитивний бік онлайн-сесій виявляється в можливості самовираження, у передаванні свого досвіду нескінченному числу інших членів організації, а також в доступності комунікування, у можливості підвищити кваліфікацію, власну професійну компетентність, набути нових контактів для співпраці на майбутнє.

Онлайн-зустрічі можна проводити з використанням платформи «Zoom». Саме zoom-платформа для відеозв'язку зараз б'є всі рекорди зі скачування, наприклад, у березні 2020 року зростання клієнтської бази популярного зараз додатка склало 18%. Щодня його скачують приблизно 700 000 раз [2].

Zoom-сервіс використовують для проведення відеоконференцій, онлайн-зустрічей, дистанційного навчання. Організувати зустріч в онлайн-режимі може будь-хто, хто створив обліковий запис. Програма чудово підходить і для індивідуального, і для групового спілкування, учасники

можуть заходити як з комп'ютера, так і з планшета чи телефона. До відеоконференції може підключитися будь-хто, якщо він має посилання, або ідентифікатор конференції. Захід можна запланувати заздалегідь, а також зробити повторюване посилання для постійного спілкування в певний час, щоб за тим самим посиланням можна було заходити багато разів.

До позитиву платформи «Zoom» для онлайн-комунікації учасників громадських організацій можна віднести такі аспекти: дискусія відбувається в реальному часі, що уможливорює ефективне спілкування; наявність інтерактивної дошки, яка уможливорює демонстрацію презентації матеріалів і спільний їх перегляд; платформа оснащена чатом, у якому можна написати повідомлення конкретному адресатові та групі в цілому, а також передати файли; наявність можливості моніторингу відвідування семінарів, конференцій, онлайн-зустрічей (за допомогою функції «Учасники»); людина, яка організовує відеоконференцію, може вмикати та вимикати мікрофон чи відео всіх учасників; залишати нотатки, використовувати інтерактивні елементи для залучення учасників; призначити «помічника», якому дозволено вмикати та вимикати мікрофони, перейменовувати відеочати, ділити їх на «кімнати». Можна ставити на паузу демонстрацію екрана; ділитися не всім екраном, а лише окремими додатками; надати всім учасникам можливість ділитися екранами або ж увімкнути обмеження, щоб робити це міг тільки організатор. Платформа надає можливість запрошення на конференцію; будь-яка онлайн-сесія, за потреби, може бути архівована (за допомогою запису конференції) і відтворена у зручний час.

Утім, крім zoom, для організації відеозв'язку, широко використовують й інші додатки для таких потреб: 1) skype-додаток пропонує власне сховище даних зі збереженням файлів до 30 днів, є безкоштовний доступ до повного набору інструментів, участь у конференції можуть взяти до 50 осіб; 2) месенджер «WhatsApp» пропонує голосові дзвінки, відеозв'язок, обмін файлами, групові аудіо- і відеоконференції; 3) talky (працює як вебсервіс) – додаток для спілкування невеликої кількості людей – до 15 осіб.

Перевагою дистанційної форми спілкування є його доступність: можливість комунікації в будь-який час, в будь-якому місці, можливість зміни програми дій залежно від індивідуальних чи колективних потреб.

Безумовно, стресова ситуація не може не відбитися на якості роботи громадської організації, але правильно підібрані засоби, форми і методи роботи в онлайн-середовищі забезпечать високі результати, позитивний зворотний зв'язок.

Список літератури:

1. Громадська організація. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Громадська_організація.
2. Яковенко М. Як користуватися додатком «Zoom» для відеоконференцій. URL: <https://vesti.ua/lite/hi-tech/dlya-raboty-i-lyubvi-kak-polzovatsya-prilozheniem-zoom-dlya-videokonferentsij>.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКОРДОННИХ УКРАЇНЦІВ

Ольга Чепель, к. ю. н., доц.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Складні і неоднозначні процеси розвитку українського етносу, тривалої його розірваності, а зрештою, відсутність внутрішньої консолідації та складна економічна ситуація в країні призвели до того, що на сьогодні значна частина українців опинилася поза межами своєї історичної батьківщини [1]. За даними Міністерства закордонних справ України, найбільше закордонних українців проживає в Канаді (1 209 085 осіб українського походження), в США (згідно з даними офіційної статистики – 892 992 особи, неофіційної – реальне число представників українського етносу в США становить понад 1,5 млн осіб), в Російській Федерації (за офіційною статистикою – 1,93 млн осіб, які ідентифікують себе як етнічні українці, згідно з неофіційною статистикою – понад 10 млн осіб). Чисельні українські громади проживають також у Румунії (згідно з результатами останнього перепису населення (2011 р.), на території Румунії проживають 51,7 тисяч етнічних українців), Латвії (45,69 тисяч), Польщі (49 тисяч), Великій Британії (за неофіційною статистикою – близько 30 тисяч), Азербайджані (за офіційними даними – 29 тисяч, за неофіційними – не більше 15 тисяч), Естонії (22 тисячі), Франції (близько 30 тисяч), Киргизстані (22,9 тисячі), Туркменістані (за офіційними даними – близько 23 тисяч, за неофіційними – не більше 14 тисяч), Чехії (понад 22 тисячі), Литві (22 тисячі), Сербії і Чорногорії (понад 20 тисяч), Австралії (38,8 тисячі), Австрії (близько 12 тисяч), Словаччині (7,43 тисячі), Парагваї (10–12 тисяч), Грузії (7 тисяч), Угорщині (понад 8 тисяч), Боснії і Герцеговині (близько 5 тисяч), Хорватії (4 тисячі), Таджикистані (понад 3 тисячі), Болгарії (1,8 тисячі), Вірменії (1,6 тисячі), Чилі (близько 1 тисячі). Велика кількість українських громадян, зокрема представників української тимчасової трудової міграції зосереджена в Іспанії (86 тисяч), Португалії (близько 42 тисяч), Греції (понад 32 тисячі) [2].

Закордонний українець – це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України [3]. В'їзд в Україну та виїзд з України закордонних українців здійснюються відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [4]. При цьому закордонні українці – громадяни держав, з якими Україна має візовий режим, мають право на безкоштовне оформлення багаторазової візи для відвідання України без надання відповідного запрошення терміном дії на 5 років на підставі посвідчення закордонного українця. Закордонний українець та

його сім'я може іммігрувати в Україну для постійного проживання за умови отримання в установленому законом порядку дозволу на імміграцію для постійного проживання поза межами квот на імміграцію [3].

Українці, які проживають за кордоном – це потужний ресурс української держави. І діаспора, і тимчасові трудові мігранти – не тільки фінансово підтримують свої родини, а й зацікавлені в розвитку України: вони підтримують українських військових, надають експертизу у проведенні реформ, співпрацюють із науковцями у спільних проєктах, виступають культурними дипломатами [5]. Крім переказів іноземної валюти в Україну, закордонні українці можуть бути ще й активними лобістами державних інтересів у світі. Такий підхід не новий. Для багатьох країн співпраця із земляками за кордоном стала основою зовнішньої політики.

До подібних заходів вдалася і Польща напередодні ратифікації договору про вступ до ЄС, активно використовуючи польські громади зарубіжжя з метою мобілізації громадської думки в державах ЄС на користь входу Польщі до європейської спільноти [6, с. 102]. Сьогодні такий досвід є важливим для Української держави з метою успішної реалізації євроінтеграційного процесу та посилення міжнародних позицій. Адже саме Польща є найактивнішим партнером України у її прагненні стати політичною частиною об'єднаної Європи [7]. Саме тому, за словами міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби: «Серед пріоритетів 2021 року тема протидії російській агресії на всіх фронтах, безумовно, буде. Це буде рік запуску «Кримської платформи» – це буде новий елемент в усій архітектурі протидії російській агресії. Це буде рік закордонних українців – ми будемо дуже серйозно працювати над підвищенням ефективності взаємин із закордонними українцями» [8].

Справді, діаспори стають потужним засобом впливу на інші держави. Але перед цим держава сама мусить, як мінімум, стати модератором у діалозі численних організацій українців за кордоном [9]. Зокрема, авторитетною міжнародною українською організацією є Світовий Конгрес Українців (СКУ), який об'єднує громадські організації закордонних українців з понад 30 країн світу. Міжнародними об'єднаннями є також Європейський Конгрес Українців (представляє інтереси українських громад у 23 країнах, здебільшого у Центральній та Східній Європі), Світова Федерація Українських Жіночих Організацій, а також Світова Федерація Українських Лемківських Об'єднань, з якими співпрацює Україна [2].

Сьогодні в Україні за питання співробітництва з закордонними українцями відповідає Управління з питань закордонного українства та

гуманітарного співробітництва Міністерства закордонних справ. Єдиного органу виконавчої влади в Україні, робота якого була б присвячена виключно аспектам зовнішньої міграції, не має.

Проте, державна політика України щодо українців закордоном досить детально регламентується низкою важливих нормативно-правових документів, насамперед, Конституцією України (ст. 12) та Законом України «Про правовий статус закордонних українців», Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [4], Законом України «Про імміграцію» № 491-III від 07. 06. 2001 р. [10] тощо. Інституційну основу для взаємодії між державою Україна і закордонним українством склали й міжнародні нормативно-правові акти, а саме: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин тощо [7].

Таким чином, можна зазначити, що закордонні українці мотивовані працювати для розвитку України. Мотивація співпрацювати та допомагати Україні зросла через агресію на Сході України, але повільне просування реформ розчаровує українців за кордоном. Саме тому, важливо, щоб використавши досвід європейських країн, Україна застосувала співпрацю із зарубіжними українськими спільнотами, як каталізатор євроінтеграційного вектору розвитку нашої країни.

Список літератури:

1. Бевз Т. Сучасна Українська діаспора: проблеми та перспективи. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_suchasna.pdf
2. Українська громада в країнах світу. URL: <https://mfa.gov.ua/dvostoronnye-spivrobitnictvo/zakordonni-ukrayinci/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>.
3. Закон України «Про закордонних українців» від 04.03.2004 № 1582-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004 р. № 25. С. 343.
4. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» № 3929-XII від 22. 09. 2011 р. № 3773-VI. URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.
5. Українці за кордоном та українська влада: як разом працювати для України? URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainsi-za-kordonom-ta-ukrainska-vlada-iak-razom-pratsiuvaty-dlia-ukrainy/>.
6. Гарагонич В. Вплив діаспори на розвиток транскордонного співробітництва. *Історичний архів. Наукові студії* : зб. наук. пр. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. Вип. 5. С. 100–103.

7. Турчин Я. Українська держава та закордонне Українство в Польщі: особливості взаємодії. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/9/16/paragraphs/810/turchyn.pdf>.
8. Кулеба назвав пріоритети МЗС в 2021 році. *Укрінформ*. 16.12.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3155614-kuleba-nazvav-prioriteti-mzs-u-2021-roci.html>.
9. Плешко М. Українці, діаспора і державний лобізм. *Українська правда*. 08. 07. 2009. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/07/8/4076245/>
10. Закон України «Про імміграцію» № 491-III від 07.06.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>.

**МІЖНАРОДНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«СВІТОВИЙ КОНГРЕС БОЙКІВ» ЯК КОМУНІКАЦІЙНА ПЛАТФОРМА
УКРАЇНЦІВ БОЙКІВСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

Михайло Яворський, к. т. н.

Львівське обласне об'єднання організацій роботодавців

Ярослав Радевич-Винницький, к. філол. н., доц.

Журнал «Літопис Бойківщини»

Українці-бойки (близько 2 мільйонів осіб) розселені у центральній і західній частинах українських Карпат (Бойківщина) і є невід'ємною складовою українського народу. Бойки – одна з понад 20 етнографічних чи по-іншому субетнічних (англ. *sub-ethnic group*) груп українців. Проживають вони на території 12000 км² на Львівщині, Івано-Франківщині, Закарпатті, через різні причини – у Донецькій, Миколаївській, Херсонській, Одеській та інших областях України, а також кордоном – у суміжних із Бойківщиною Польщі і Словаччині, у США, Канаді, Великобританії, Австралії, Німеччині, Франції, Португалії, Іспанії, Італії, Російській Федерації, Білорусі...

Починаючи з 90-их років ХХ ст. в результаті проголошення незалежності України бойківська спільнота почала активно самоорганізовуватися, створюючи громадські організації (ГО) культурологічного та господарчого спрямування, а також завдяки проведенню Всесвітніх бойківських фестивалів і Світових конгресів бойків. Перші такі фестивали відбулися 1992 р. у Турківському районі (Львівщина) з ініціативи районного товариства «Бойківщина», яке очолював фахівець-культуролог Петро Косачевич. Нині він голова Міжнародної громадської організації (МГО) «Світовий конгрес бойків». Другі всесвітні бойківські фестивали відбулися 1997 р., Треті – 2003 р., Четверті – 2007 р., П'яті – 2012 р., Шості – 2017 р. У 2005 р. на Турківщині проведено Перший, у 2010 р. – Другий, у 2015 р. – Третій світовий конгрес бойків [1, с. 386-388].

У вересні 2005 року було утворено Всеукраїнське громадське товариство «Бойківщина ХХІ століття», а 10 квітня 2012 р. – Міністерство юстиції України зареєструвало Міжнародну громадську організацію «Світовий Конгрес Бойків» (СКБ). МГО «СКБ» має свої філії і осередки за кордоном: у США, Канаді, Великій Британії, Польщі, Румунії, Угорщині, Естонії, Німеччині та в Україні: у Львівській, Закарпатській, Чернівецькій, Хмельницькій, Рівненській, Тернопільській, Житомирській, Івано-Франківській, Херсонській, Харківській, Вінницькій, Сумській, Одеській областях та у місті Києві. З Америки в Україну повернулося видавництво

журналу «Літопис Бойківщини» («ЛБ»), фінансову підтримку якому продовжує надавати Головна Управа Товариства «Бойківщина» з осідком у Філадельфії. Публікації, дискусії фахівців та громадських діячів у «ЛБ», Всесвітні фестини і конгреси дали можливість ширше показати світу культурний, туристичний, рекреаційний, людський і транскордонний потенціали Бойківщини, сприяли поліпшенню її інфраструктури, особливо доріг, упізнаваності та інвестиційної привабливості. Як приклад організації заходів наведемо П'яті, ювілейні, Всесвітні бойківські фестини (1 – 5 серпня 2012 р.) на території колишнього Турківського району як базового та сусідніх із ним Старосамбірського, Дрогобицького і Сколівського районів. У рамках фестин проводили мистецькі, літературно-краєзнавчі, туристичні, спортивні конкурси, науково-практичні конференції, виставки-презентації громад Турківського району, сільськогосподарських обслуговувальних кооперативів Львівщини, Івано-Франківщини, Закарпаття і Чернівецької області, виставки образотворчого мистецтва, науково-технічної творчості, захопливі дитячі заходи. У дійствах брали участь місцеві мешканці, гості, глядачі з України, діаспори – разом понад 100 тисяч осіб. Серед них 282 учні з 26 шкіл Турківщини [2, с. 3]. На належному рівні пройшла Міжнародна науково-практична конференція «Історичний, духовний, культурний та соціально-економічний розвиток Бойківщини: минуле, сучасне, майбутнє», відбувся навчальний семінар-презентація «Кооперація як форма інноваційної діяльності та двигун економічного розвитку сільських громад Бойківщини: стратегічний розвиток обслуговувальних кооперативів (СОК)». Семінар був організований в смт. Бориня (Турківщина) на базі СОК «Вулкан», який був створений за сприяння Міжнародної благодійної організації «Добробут громад» у 2007 р. Під час фестин було проведено також науково-творчий захід, присвячений пам'яті священника, етнографа, просвітителя о. Михайла Зубрицького [1856 р., с. Кіндратів (Турківщина)] – 1919 р., с. Береги Долішні (тепер у межах Польщі), автора понад 330 наукових праць, від 1904 р. дійсного члена історико-філософської секції НТШ у Львові. Звучали рекомендації: лідери громад (голова ОТГ, директор школи, священник) мають організовувати серед людей, особливо серед молоді, дослідження діяльності історичних особистостей, що народились у поселеннях Бойківщини, і створювати під знаком цих імен культурно-просвітницькі осередки, які б сприяли розвитку і самоорганізації громад в умовах сучасної Української держави та глобальних викликів ХХІ століття.

Дискусії на Бойківських фестинах та інших заходах дають підставу зробити висновки щодо подальшого вдосконалення діяльності громадських організацій Бойківщини, сповідуючи концепцію тяглості

поколінь, у модернізації процесів самоорганізації та інноваційного розвитку громад, активізації комунікацій українців-бойків у межах України та зарубіжжя, а саме: налагодити системну співпрацю з науковцями Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, які розробили наукові основи формування та шляхи реалізації гірської політики в Україні та законопроект «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у гірських зонах України» (zareestrovaniy u Verkhovniy Radi Ukraini za № 4102 18.02.2016 p.); сконцентруватися на формуванні і реалізації горизонтальних проєктів у сферах культури, освіти, туризму (пішого, кінного, лижного, велосипедного), розвитку підприємництва та інноваційної діяльності; сприяти створенню інноваційних бізнес-інкубаторів для допомоги в реалізації новаторських бізнес-ідей, зокрема у сфері сільськогосподарської кооперації. Тракувати сільськогосподарські обслуговувальні кооперативи як інноваційні осередки місцевого економічного та культурного розвитку; подбати про впорядкування виробничої (дороги, тротуари, майдани тощо) та соціальної (народні дома, бібліотеки, стадіони тощо) інфраструктури поселень (міст, містечок, сіл, присілів), а також про розв'язання проблеми вивезення сміття; створювати СОКи з метою надання допомоги родинним і фермерським господарствам у питаннях енергоефективності, в освоєнні екологічно безпечних інноваційних технологій виробництва, переробки молока, м'яса, грибів, ягід тощо і в реалізації сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках; працювати над повноцінним збереженням розмаїття карпатської флори і фауни; організувати ефективну громадську протидію браконьєрству, незаконному масовому вирубуванню карпатських лісів та сприяти раціональному залісненню територій; організовувати приведення до належного (європейського) стану потоків, річок, озер на територіях громад; подбати про належне збереження наявних та території громад пам'яток природи; ідентифікувати кожен видатну історичну особистість, яка народилася на Бойківщині і зробила вагомий внесок у розвиток краю, України, стала носієм імені європейського чи й світового рівня. Організовувати музеї, проводити науково-практичні і творчі заходи, які б стимулювали процеси самоорганізації територіальних громад з урахуванням прикладів життя та діяльності цих особистостей; стимулювати написання і допомагати у публікації об'єктивних досліджень історії окремих бойківських поселень (міст, містечок, сіл, присілів, хуторів) та знаних бойківських родів; у бойківських поселеннях та на прилеглих до них територіях впорядкувати і належним чином позначити місця та об'єкти, пов'язані з історією цих поселень, боротьбою їхніх мешканців за

свої права, за свободу, соборність і державну незалежність України. Те ж стосується місць і об'єктів, згадуваних у народних переказах, легендах, піснях тощо; стимулювати і підтримувати науково-практичне дослідження Бойківщини за широким спектром природничих, соціально-економічних, гуманітарних та ін. наук, співпрацювати у цьому аспекті з Асоціацією органів місцевого самоврядування (АОМС) «Єврорегіон Карпати-Україна». Карпатський регіон – це «мала вітчизна» не лише бойків, а й гуцулів і лемків. Свого часу «Науково-культурологічне товариство «Бойківщина» (Дрогобич) виступило з ініціативою створення громадської організації під назвою «БоГуЛем». Перші кроки в реалізації цього проєкту були обнадійливими [3]. Проте довести цю справу до належного завершення не вдалося – надто сильною була протидія. Вважаємо, однак, що створення такої ГО на часі. Вона, зокрема, посилює роль громад у реалізації Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020 – 2022 рр., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2019 р., № 880. За межами України «БоГуЛем», крім іншого, протидіяє бинародовленню, денаціоналізації тамтешніх українців – бойків, гуцулів, лемків, але не тільки. У сьогодишніх умовах гібридної війни путінської Росії проти України діяльність, пов'язана з бойківськими фестивалями та конгресами, має поширюватися на південно-східні області України, в яких проживають родини вихідців із нашого гірського та підгірського краю. Для того, щоб допомогти людям з Донеччини, Луганщини, Криму ментально повернутися в Україну, здійснити гуманітарну реінтеграцію, необхідно достукатися до сердець українців різних груп, які там проживають, зокрема, бойків, лемків та гуцулів. У цьому напрямку потрібна виважена державна гуманітарна політика, яка, зокрема, має базуватися на партнерстві державних інституцій із чинними громадськими організаціями українців: «Бойківщиною», «Гуцульщиною», «Лемківщиною» та ін. Доцільна кооперація бюджетних і небюджетних ресурсів для організації поїздок культурно-мистецьких, освітньо-просвітницьких і ділових пропагандистських груп із Львівщини, Івано-Франківщини, Закарпаття, Тернопільщини, Волині, Буковини, Поділля у Донецьку та Луганську області. Всесвітні бойківські фестивалі та конгреси мають також стати одним із напрямків української публічної (народної) дипломатії в зарубіжних країнах, інструментом залучення інвестицій, майданчиком, на якому ми показуватимемо світові свої досягнення у культурно-мистецькій, промислово-підприємницькій, науково-інноваційній та освітньо-просвітницькій сферах. Карпатський досвід діяльності ГО бойків, гуцулів, лемків може бути використаний іншими територіально-етнографічними спільнотами українського народу:

поліщуками, подолянами, степовиками... Нові перспективи успішного розвитку українства у розгляданому аспекті виникають зі створенням 19 грудня 2019 р. громадської організації «Україна-2050». За словами її чинного президента, донедавна президента Світового конгресу українців (2008–2018), юриста світового рівня, почесного доктора Національного університету «Львівська політехніка» та Києво-Могилянської академії проф. Євгена Чолія (Канада). «Україна-2050» є дуже добре позиціонована, щоб допомогти Україні та українській діаспорі максимізувати користь від їхнього взаємного співробітництва та підвищити змістовну взаємодію. Це буде досягнуто, між іншим, підтримкою широких контактів з якомога більшою кількістю українців шляхом проведення живих і віртуальних міських засідань, симпозіумів та інших заходів, спрямованих на встановлення та висвітлення пріоритетів українського народу» [4].

Список літератури:

1. Яворський М. Всесвітні бойківські фестини як фактор сприяння самоорганізації та інноваційному розвитку місцевих громад. *Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»* : зб. матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції (у рамках IV-го Міжнародного конгресу світового українства). Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. С. 386–388.
2. П'яті бойківські фестини. *Літопис Бойківщини*. 2013. Ч. 1/84(95). С. 3–5.
3. Радевич-Винницький, Ярослав. Створено Асоціацію товариств українців Карпатського регіону. *Літопис Бойківщини*. 2001. Ч.1/61(72). С. 74–77.
4. Представлення: Громадська організація «Україна-2050» (Виступ. Є. Чолія). URL: <https://ukraine-2050.org/новини-%2F-news/f/представлення-громадська-організація-«україна-2050»>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Авер'янова Ніна – канд. філос. наук, наукова співробітниця Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Україна, Київ)

Бачинська Марія – канд. екон. наук, наукова співробітниця ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» (Україна, Львів)

Бойко Ярослав – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки й підприємництва Ужгородського національного університету (Україна, Ужгород)

Бугрим Валентин – д-р філос. наук, академік Української міжнародної академії оригінальних ідей, викладач, керівник медіапроектів Укртелерадіопресінституту, член правління Всеукраїнського фонду Т. Шевченка (Україна, Київ)

Бурда Славко – заступник голови Української громади Республіки Хорватія, голова Українського культурно-мистецького товариства «Кобзар» (Хорватія, Загреб)

Вичівський Павло – канд. іст. наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (Україна, Івано-Франківськ)

Воропаєва Тетяна – канд. психол. наук, доц., старша наукова співробітниця Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка; «Рух опору капітуляції» (Україна, Київ)

Газізова Олена – канд. іст. наук, завідувачка відділу освітніх технологій Науково-дослідного інституту українознавства (Україна, Київ)

Гал Евеліна – студентка Ужгородського національного університету (Україна, Ужгород)

Гапак Наталія – канд. екон. наук, доцентка кафедри економіки і підприємництва Ужгородського національного університету (Україна, Ужгород)

Гнатюк Тетяна – канд. юрид. наук, асистентка кафедри європейського права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (Україна, Чернівці)

Гойсан Вікторія – молодша наукова співробітниця Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (Україна, Львів)

Дерев'янка Ігор – канд. іст. наук, доцент Національного авіаційного університету (Україна, Київ)

Заїка Віталій – канд. психол. наук, доцент Полтавського інституту економіки й права Університету «Україна» (Україна, Полтава)

Зубаренко Ірина – канд. іст. наук, доцентка кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету ім. І. Мечникова (Україна, Одеса)

Іванкова-Стецюк Оксана – д-р соц. наук, провідна наукова співробітниця Інституту народознавства НАН України (Україна, Львів)

Ілюхіна Катерина – Київський національний університет ім. Т. Шевченка (Україна, Київ)

Кічера Надія – канд. політ. наук, доцентка Ужгородського національного університету; Волонтеріат УжНУ (Україна, Ужгород)

Комінко Софія – аналітикиня Федерального Уряду Канади (Канада, Оттава)

Копча Іванна – студентка Ужгородського національного університету (Україна, Ужгород)

Кучер Ігор – ФОП «Кучер» (Україна, Полтава)

Лещук Галина – канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти і менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (Україна, Тернопіль)

Малиновська Олена – д-р наук з держ. управління, головна наукова співробітниця Центру економічних і соціальних досліджень НІСД (Україна, Київ)

Марусик Юрій – науковий співробітник Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (Україна, Львів)

Матвієнків Світлана – канд. політ. наук, доцентка кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника; Національна спілка журналістів України (Україна, Івано-Франківськ)

Мелеганич Ганна – канд. політ. наук, доцентка кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету (Україна, Ужгород)

Мотрук Світлана – канд. іст. наук, доцентка кафедри історії Центральної та Східної Європи Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Україна, Київ)

Никифоренко Андрій – старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Донецького державного університету управління; Донецьке відділення Соціологічної асоціації України (Україна, Маріуполь)

Никифоренко Наталія – канд. іст. наук, доц., завідувачка кафедри соціології управління Донецького державного університету управління; Донецьке відділення Соціологічної асоціації України (Україна, Маріуполь)

Позняк Олексій – канд. екон. наук, старший науковий співробітник, завідувач сектора міграційних досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України (Україна, Київ)

П'ятковська Оксана – канд. екон. наук, заступниця директора Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», (Україна, Львів)

Риндзак Ольга – д-р екон. наук, старша наукова співробітниця ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. Долінського НАН України» (Україна, Львів)

Радевич-Винницький Ярослав – канд. філол. наук, доцент; Журнал «Літопис Бойківщини»

Селещук Григорій – головний радник Відділу соціального служіння УГКЦ (Україна, Київ)

Тур Оксана – д-р пед. наук, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка»; ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» (Україна, Полтава)

Чепель Ольга – канд. юрид. наук, доцентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича; ЧОГО «Комітет виборців» (Україна, Чернівці)

Шикеринець Василь – канд. наук з держ. упр., доц., заступник декана факультету туризму з наукової роботи, завідувач кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (Україна, Івано-Франківськ)

Яворський Михайло – канд. техн. наук, виконавчий директор Львівського обласного об'єднання організацій роботодавців; МГО «Світовий конгрес бойків» (Україна, Львів)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДИ ЗА КОРДОНОМ: НОВІ ТОЧКИ ВІДЛІКУ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

22 квітня 2021 року

Відповідальна за випуск:

Ірина Ключковська

Комп'ютерна верстка:

Ірина Побран

Літературна редакція:

**Оксана Галайчук, Оксана Горда, Марія Лизак,
Наталія Мартинишин, Олена Мицько,
Ольга Руснак, Галина Темник, Оксана Трумко**

**Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків
з діаспорою Національного університету
«Львівська політехніка»**

вул. С. Бандери, 32 А, м. Львів, 79013, Україна
tel.: +38 032 258 01 51
fax: +38 032 258 21 99

iiiec@miok.lviv.ua
www.facebook.com/MIOK.LVIV.UA
<https://www.youtube.com/user/mioklive>
www.miok.lviv.ua